

**UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
PREDŠOLSKA VZGOJA**

Andreja Škvarč

**Nasilje odraslih nad
otroki v vrtcu**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

**UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
PREDŠOLSKA VZGOJA**

Andreja Škvarč

Nasilje odraslih nad otroki v vrtcu

Magistrsko delo

Mentorica: doc. dr. Marcela Batistič Zorec

Ljubljana, 2014

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici dr. Marceli Batistič Zorec, da me je sprejela pod svoje mentorstvo, mi svetovala, me usmerjala in spodbujala. Hvala ji za številne koristne nasvete ter kritičen pogled pri nastajanju magistrskega dela.

Zahvaljujem se vsem udeleženkam raziskave, ki so, kljub občutljivi in tabuizirani temi ter neprijetnim vprašanjem, iskreno in pogumno odgovarjale nanje.

Hvala tudi vsem ostalim, ki ste mi vsa ta leta stali ob strani.

Največja zahvala pa gre moji družini: partnerju Francu za njegovo brezmejno podporo in neizmerno potrpežljivost v času mojega študija, mojim štirim otrokom Urbanu, Roku, Andražu in Ajdi, da sem smela spet biti študentka, in mami Julijani, ki je vedno verjela vame.

Povzetek

Tudi v vrtcih se srečujemo z neustreznim ravnanjem odraslih z otroki, ki so nam zaupani v vzgojo in varstvo. Kljub temu da pri vzgojnem delu izhajamo iz otroka in da je prav delo v njegovo korist postavljeno visoko na lestvico naših vrednot, se skozi prikriti kurikulum zrcali moč naših subjektivnih teorij. Ker se problematike neustreznega ravnanja z otroki v vrtcih zavedamo, v uvodnem delu naloge osvetljujemo nekatere pojme, ki lahko pripomorejo k razumevanju te problematike, v nadaljevanju pa preučujemo pojavnost različnih oblik nasilja v slovenskih javnih vrtcih oziroma namenjamo pozornost ravnanjem, ki so v današnjem družbenem kontekstu nesprejemljiva. Zanimalo nas je, ali se vzgojitelji v vrtcu zavedajo problematike nasilja nad otroki ter ali ga morda celo sami izvajajo. V raziskavi smo uporabili deskriptivno metodo, kot raziskovalni pristop pa kvalitativno raziskavo, v katero smo vključili primere, ki so nam omogočili pridobitev čim bolj raznolikih informacij. Glede na občutljivo, neprijetno in tabuizirano naravo preučevanega problema smo za tehniko zbiranja podatkov izbrali raziskovalni intervju. Odločili smo se za sistematični pristop vzorčenja, in sicer za namenski priložnosti vzorec. Ker smo želeli dobiti različne poglede, smo v vzorec zajeli strokovne, svetovalne in vodstvene delavce iz različnih slovenskih javnih vrtcev. Analiza obravnavanih primerov kaže, da je problematika neustreznega ravnanja z otroki v vrtcih prisotna in da nekateri vzgojitelji nad otroki izvajajo različne oblike nasilja, pogosteje psihičnega, a tudi različne oblike fizičnega nasilja. Žrtve so otroci v oddelkih prvega in drugega starostnega obdobja, pa tudi otroci s posebnimi potrebami v razvojnih oddelkih vrtcev. S strani sodelavcev občasno pride do prijave neustreznega ravnanja strokovnega delavca z otroki nadrejenim, a se prijavitelji ob tem srečajo s številnimi pomisleki, prijavi pa največkrat sledi neustrezen odziv oz. neustrezna obravnava primera. Na podlagi spoznanj te in predhodnih raziskav opravljenih v domačem in tujem šolskem prostoru je v zaključku oblikovan predlog preventivnega modela preprečevanja in obvladovanja nasilja v vrtcu. Analiza je hkrati izhodišče za razmislek, diskusijo, oblikovanje smernic in timsko delo pri implementiranju ustreznih strategij discipliniranja otrok v prakso.

Ključne besede: vzgojitelj predšolskih otrok, predšolski otrok, nasilje, nasilje v instituciji, strategije discipliniranja

Abstract

Even in preschools we can find inappropriate conduct adults uses when educating and taking care of children. Although our educational work is based on a child and should be placed high on the list of our priorities, it is true that the power of our subjective theories is reflected through a hidden curriculum. Since we are aware of the problems inappropriate conduct brings to preschools, the introduction part emphasizes some concepts which can aid in understanding this problem, whereas the following parts deal with occurrence of various types of violence in Slovenian public preschools. In other words, attention is given to the conduct which is in today's social context unacceptable. We wanted to find out whether preschool teachers are aware of violence against children and maybe even take part in it. The descriptive method was used in the research and the qualitative research as the research approach where some examples were added in order to get diverse information. The research interview was used as a technique to gather information because the theme of the research is very sensitive, unpleasant and still a taboo. Our decision was to use a systematic approach of sampling – an occasional sample. We wanted to get different opinions so our sample included professional, educational counsellors and managers from various Slovenian public preschools. The analysis of the examples dealt with shows that inappropriate conduct in preschools is present, some preschools teachers use different types of violence, psychic violence is more often than physical one which is noticed as well. The victims are children of the first and second age categories as well as children with special needs in development sections of preschools. There are rare occasions when colleagues report inappropriate conduct they experience at work. They often face various hesitations and the report is often followed by an unsuitable response or the case discussion. On the basis of findings of this as well as the previous researches, published in local and foreign educational area, the final part gives the proposal of a prevention and violence treatment model of a preschool. At the same time the analysis serves as a starting point for deliberation, discussion, formation of guidelines and team work at implementation of proper strategies of disciplinary methods in practice.

Key words: teacher of preschool children, preschool child, violence, violence in institution, disciplinary strategies

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
2	TEORETIČNI DEL	3
2.1	ZGODOVINA NASILJA ODRASLIH NAD OTROKI.....	3
2.2	OPREDELITEV NASILJA.....	6
2.2.1	Vrste nasilja.....	7
2.2.2	Oblike nasilja.....	7
2.2.2.1	Fizično nasilje	9
2.2.2.2	Psihično nasilje	11
2.2.2.3	Vzgojno nasilje.....	13
2.2.2.4	Nasilje nad slabotnimi in drugačnimi.....	13
2.2.2.5	Zanemarjanje	14
2.2.2.6	Spolno nasilje.....	14
2.2.2.7	Institucionalno nasilje, strukturno nasilje, sistemsko nasilje.....	14
2.3	SUBJEKTIVNE TEORIJE IN SKRITI KURIKULUM	16
2.4	VREDNOTE, ETIKA, MORALA.....	19
2.5	OTROKOVE PRAVICE IN ZAKONODAJA	20
2.6	NIČELNA TOLERANCA IN STRATEGIJE ZA PREPREČEVANJE NASILJA V VZGOJNO IZOBRAŽEVALNIH INSTITUCIJAH	23
2.7	SUPERVIZIJA IN INTERVIZIJA KOT MOŽNOSTI DETABUIZIRANJA NASILJA.....	26
2.8	INTERVIZIJA KOT MOŽNOST REŠEVANJA KONKRETNE KRITIČNE SITUACIJE ZNOTRAJ SKUPINE KOLEGOV	28
3	OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN CILJI RAZISKAVE	31
4	METODA IN RAZISKOVALNI PRISTOP.....	33
4.1	VZOREC	33
4.2	OPIS POSTOPKA ZBIRANJA PODATKOV	33
4.3	POSTOPEK OBDELAVE PODATKOV	34
5	REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	35
5.1	STALIŠČA, VÉDENJE IN ZNANJE O NASILJU	36
5.1.1	Védenje in znanje o nasilju.....	36
5.1.2	Usposobljenost za ukrepanje ob zaznavi nasilja	37
5.1.3	Formalno izobraževanje in nadaljnje izobraževanje ter usposabljanje v vzgoji in izobraževanju	37

5.1.4	Ničelna toleranca do nasilja pri posamezniku, v kolektivu in v družbi .	39
5.1.5	Poznavanje zakonodaje o nasilju	40
5.2	ZAZNAVANJE NASILJA ODRASLIH NAD OTROKI	40
5.2.1	Vrste nasilja.....	40
5.2.2	Oblike nasilja.....	41
5.2.2.1	Fizično nasilje	41
5.2.2.2	Psihično nasilje	42
5.2.3	Žrtve nasilja.....	48
5.2.3.1	Otroci v oddelkih prvega in drugega starostnega obdobja	48
5.2.3.2	Otroci s posebnimi potrebami	48
5.2.4	Storilci nasilnih dejanj.....	50
5.2.5	Pogostost neustreznih ravnanj	50
5.3	OBRAVNAVA NEUSTREZNIH RAVNANJ.....	50
5.3.1	Prijava neustreznih ravnanj.....	50
5.3.2	Pomisliki ob prijavi nasilja	54
5.4	REFLEKTIRANJE TUJE IN LASTNE PEDAGOŠKE PRAKSE	55
5.4.1	Razlogi za neustrezna ravnanja	55
5.4.2	Zavedanje problematike nasilja in zavedanje problematičnosti lastnih ravnanj	58
5.4.3	Sistemske nasilje	59
5.5	MOŽNOSTI PREPREČEVANJA NEUSTREZNIH RAVNANJ	61
5.5.1	Izobraževanje.....	61
5.5.2	Klima v kolektivu	62
5.5.3	Pogovori ter izmenjava izkušenj in mnenj znotraj tima.....	62
5.5.4	Supervizija in intervizija.....	63
5.5.5	Strah pred sankcijo	63
6	SKLEP	65
7	LITERATURA	72
8	PRILOGE	77

1 UVOD

Vsako obdobje ima svoj družbeno sprejemljiv način vzgoje otrok (Balkestein, 1994, str. 84). V različnih zgodovinskih obdobjih so obstajali različni pogledi na vzgojo, le-ti pa so se razvijali in spreminjali v skladu z različnim kulturnim kontekstom in položajem otroka v družbi. Družinska vzgoja je iz neformalnih mehanizmov svetovanja staršem prerasla v ogromno institucionalno zgradbo in postala predmet mnogih znanstvenih disciplin (Salecl, 1991, str. 71).

Cela stoletja so odrasli po svoje razpolagali z otroki; odločali so o njihovih življenjih in za neustrezno ravnanje iskali svoja opravičila (Balkestein, 1994, str. 84), posledice fizičnega oz. psihičnega nasilja v otroštvu pa nosi posameznik vse življenje. Mnogokrat ljudje, ki so bili žrtve nasilja v otroštvu, kasneje v novih odnosih postanejo žrtve ali povzročitelji nasilja, to pa opravičujejo s preobremenjenostjo, nižjo frustracijsko toleranco, slabšim samoobvladovanjem (Molan, 2009).

Z Ustavo Republike Slovenije (1991) so otrokom zagotovljene vse temeljne človekove pravice in svoboščine, Konvencijo OZN o otrokovih pravicah (1989) pa uvrščamo med najpomembnejše dokumente s področja varstva otrokovih pravic. Leta 2004 je bil dopolnjen Zakon o policiji (2004), ki policistom omogoča, da odstranijo nasilneža z mesta dogodka. Izjemno pomemben za zaščito žrtev pred nasilneži je Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008), ki ob detekciji nasilja uvaja dolžnost prijave. Šesti člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini (prav tam) določa, da je vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, dolžan, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja. Organi in organizacije so dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, potrebne za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in zaščito njenih koristi, in pri tem zagotoviti spoštovanje integritete žrtve. Če je žrtev nasilja otrok, imajo koristi in pravice otroka prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk oziroma udeležencev postopka (prav tam, 5. člen).

»Nasilje je problem, ki je splošno sprejet kot kršenje človekovih pravic: pravice do življenja, do varnosti, do dostojanstva in do zaščite pred fizično in psihično škodo« (Bezenšek Lalič, 2009, str. 11). Nanaša se na skupino vedenj, katerih cilj je nadzor nad drugimi osebami z uporabo sile, zastraševanja in manipuliranja. Nasilje vedno predstavlja zlorabo moči v odnosih, ki ne temeljijo na enakosti (prav tam). D. Gossen (1996, str. 49) kot eno od zablod pri discipliniranju otrok navaja pravico odraslih izvajati pritisk nad otroki, kar pomeni, da otroke vidijo kot lastnino.

Otrok je lahko žrtev neustreznega ravnanja ne le doma, temveč tudi v vrtcu in šoli. »Gre za vrsto nasilja, ki ga institucija prek lastnih mehanizmov delovanja izvaja prikrito (nevidno) ali odkrito. Pri tem izvajajo različne oblike psihičnega, ekonomskega, verbalnega, spolnega in fizičnega nasilja, prisiljujejo, jemljejo svobodo odločanja, marginalizirajo, diskriminirajo, dopuščajo nestrpnost in avtoritarno odločanje, rasizem, šovinizem, seksizem in zlorabo moči« (Mugnaioni Lešnik, 2005, str. 19). Neustrezno ravnanje pa je lahko pogojeno tudi z

osebnostnimi značilnostmi vzgojitelja oz. učitelja ali z njegovim odnosom do posameznega otroka ali skupine otrok. Gre za vedenje odraslega, ki je po obliki in stopnji nenormalno, odnos do otroka pa je sovražen in krivičen (Mikuš Kos, 1997). Tiraniziranje v šolah je eno izmed temnih, skritih področij socialnih interakcij, ki ga ni lahko definirati in meriti, zato moramo zagotoviti, da bodo okoliščine v šolah oz. vrtcih, kjer otroci preživljajo večino dneva, takšne, kakršne bi želeli tudi zase. Študije namreč kažejo, da so otroci, ki so se srečali z nasiljem, podvrženi velikim tveganjem, da bodo tovrstne probleme nesli s seboj v dobo odraslosti in bodo tudi sami kot odrasli nasilni (Besag, 1989).

Zloraba v najširšem smislu je fizično in psihično nasilje, spolna zloraba ter zanemarjanje in maltretiranje otrok mlajših kot 18 let s strani oseb, ki so odgovorne za otrokov razvoj. Raziskave so pokazale, da imajo zlorabljeni in zanemarjeni otroci vedenjske in čustvene težave, slabo kognitivno delovanje in slabši uspeh. Večina raziskovalcev se strinja, da je še posebej rizični dejavnik starost otroka. Največje težave se kažejo pri fizičnem nasilju med otrokovim 4. in 8. letom, pri psihičnem nasilju med 6. in 8. letom in pri spolnem nasilju med 8. in 12. letom (Whitman, 2002, nav. po Buljan Flander in Kocjan Hercigonja, 2003). Cilj fizičnega in drugih oblik nasilja je pridobiti, povečati ali dokazati svojo moč nad žrtvijo (Plaz in Veselič, 2002). »Nasilje (v družini) je najpogosteje definirano kot način nadziranja, ki ga izvaja ena oseba nad drugo in ki se manifestira na različne načine, vključujoč fizično in spolno nasilje, grožnje, emocionalne zlorabe in ekonomsko zatiranje« (Zaviršek, 1994, str. 63). V Nacionalni raziskavi o nasilju v partnerskih odnosih in zasebni sferi (Leskovšek, Urek in Zaviršek, 2010) avtorice ugotavljajo, da je vidnost fizičnega nasilja varljiva, saj je po podatkih nevladnih organizacij veliko poškodb take vrste, da se ne vidijo. Avtorice ugotavljajo, da je čustveno in duševno nasilje tisto, ki povzroča resne posledice za duševno zdravje in čustvovanje osebe. Kot najpogostejše oblike navajajo zmerjanje, lažno obtoževanje, jezno in glasno vpitje, da se oseba prestraši, zastraševanje, žaljivo izražanje in poniževanje, opustitev pomoči.

Menimo, da smo tudi odrasli v vrtcu prepogosto nasilni do otrok, posamezna ravnanja se nam ne zdijo sporna, nasprotno, prepričani smo, da ravnamo vzgojno in prav. Med takšna ravnanja štejemo spanje oz. počitek kot obvezo, prehranjevanje, hitenje, prevelika ali premajhna pričakovanja, manipulacije, ustrahovanje, ukazovanje brez pojasnila, navidezne dogovore, osamitev oz. izločanje iz skupine, odtegotanje pomoči, brezbriznost, servilnost ... Vse oblike vedenja, ki kakorkoli ovirajo zdrav otrokov razvoj, v družini ali instituciji, so problem vse družbe in so žal še vedno tabu.

Vsaj del nasilnih ravnanj bi lahko preprečili, če bi kot družba o nasilju dajali drugačna sporočila in če bi bili učinkovitejši v svojih prizadevanjih za ničelno toleranco do nasilja nad otroki. To se odraža v posameznikovem in družbenem vrednotnem sistemu in ravnanjih, kajti še vedno obstaja prikrita toleranca do nasilja, kljub temu da ustrezna zakonodaja in protokoli ravnanja v primeru detekcije nasilja že obstajajo.

V magistrskem delu preučujemo nasilna ravnanja, do katerih prihaja s strani vzgojiteljev do otrok v vrtcu. Naša pozornost je usmerjena v pojavnost različnih oblik nasilja oziroma v ravnanja, ki so v današnjem družbenem kontekstu nesprejemljiva, njihovo zaznavanje, obravnavo in preprečevanje.

2 TEORETIČNI DEL

2.1 Zgodovina nasilja odraslih nad otroki

Trpinčenje otrok je v zgodovini obstajalo od nekdanj in človeška družba ga je od nekdanj dopuščala. Vsi do sedaj znani vzgojni sistemi so pri vzgoji otrok dopuščali določeno stopnjo nasilnosti, le-ta pa je zajemala tako fizično kot psihično kaznovanje (Šelih, 1989). Otroci niso bili avtonomna bitja (Puhar, 1982, str. 155), imeli so status objekta, bili so lastnina odraslih, dodatna delovna sila in garant ekonomske in socialne varnosti ostarelih staršev ter drugih članov gospodinjstva (Zaviršek, 1994, str. 80).

V različnih zgodovinskih obdobjih so obstajali različni pogledi na vzgojo, le-ti pa so se razvijali in spreminjali v skladu z različnim kulturnim kontekstom in položajem otroka v družbi. Družinska vzgoja je iz neformalnih mehanizmov svetovanja staršem prerasla v ogromno institucionalno zgradbo in postala predmet mnogih znanstvenih disciplin (Salecl, 1991, str. 71).

Cela stoletja so odrasli po svoje razpolagali z otroki; odločali so o njihovem življenju in za neustrezno ravnanje iskali svoja opravičila. Prav tako ima vsako obdobje svoj družbeno sprejemljiv način vzgoje otrok, in ko ocenjujemo mesto otroka v družini in družbi, lahko na to gledamo preveč ali zgolj z današnjega stališča, določenega z današnjimi pravili in nazori (Balkestein, 1994, str. 84).

V praskupnosti se je vzgoja odvijala izključno pri delu, bila je brezrazredna, enotna in za vse enaka. Z razvojem proizvodnih sredstev in družbene delitve dela se je vzgoja spreminjala v delovni pouk in zadovoljevanje potreb po verski, moralni in vojaški vzgoji (Žlebnič, 1964).

V Egiptu so bili najbolj izobraženi duhovniki. V svojih šolah pri svetiščih so poleg religije poučevali še aritmetiko in geometrijo. Disciplina je bila izredno stroga, učitelji pa so red vzdrževali s prisilnimi sredstvi. V Šparti je bila vzgoja stvar državne oblasti, enaka za dečke in deklice. Vzgoja je bila enostranska, namenjena izključno utrjenosti in vojaški izurjenosti. Metode pa so bile izredno krute in so vključevale tudi tepež (Žlebnič, 1964), puščanje brez hrane in podobno (Batistič Zorec, 2003). Tudi v Atenah so dečke, ki so bili po sedmem letu vključeni v šolanje, kaznovali s pretepanjem, po Aristotelovih besedah »s pomočjo bolečin«, vendar metode še zdaleč niso bile tako krute kot v Šparti. V prvi vrsti so cenili zgled in navajanje. Rimljani so vzgajali otroke v duhu vojaške in moralno-politične kreposti, disciplinirali so kruto, s pomočjo biča in palice (Žlebnič, 1964). Želeli so vzgojiti otroke, ki bi bili dobri državljani. Kljub temu da so skušali ohranjati ravnovesje med ljubeznijo in disciplino, zapuščenje in ubijanje bolnih in invalidnih otrok ni bilo prepovedano z zakonom (Shaffer, 1989, nav. po Batistič Zorec, 2003).

Z razvojem krščanstva je vzgoja pripadla duhovnikom. Le-ti so vzgajali v duhu katoliške vere, oznanjali so pokorščino, potrpežljivost, delavnost in vzdržnost. Disciplina je bila zelo stroga, telesna kazen pa poglobljena vzgojna metoda. Vzgoja mlajših otrok je potekala v

domačem okolju, kjer so bili prav tako deležni zastraševanja in kaznovanja. Učenčeva osebnost v učnem procesu ni bila pomembna, v ospredju je bila učna vsebina, ki jo je bilo treba mehanično osvojiti, to pa je pomagalo pri vzgoji dogmatičnosti (Žlebnik, 1964). Pravilna kazen naj bi omogočila pravilen razvoj otrokove osebnosti, ki je v otroštvu še neoblikovana in podvržena vsem mogočim slabim vplivom (Salecl, 1991, str. 74). Nasilna kaznovalna praksa je pomenila le del vsakdanjika, katerega del so bile tudi vojne, verski boji, bolezni, naravne nesreče, lakota in z njimi povezan boj za preživetje, vse skupaj pa se je prepletalo še z vraževerjem in predstavami, ki jih je oznanjala Cerkev (Studen, 2004).

Do 16. stoletja je pomenilo biti otrok le določeno sorodstveno in statusno razmerje, otroštvo je bilo relativno nepomembno, koncept vzgoje pa do 13. stoletja nepoznan (Batistič Zorec, 2003). Pojem otroštvo naj bi se oblikoval šele z novim vekom, hkrati z njim pa tudi tiranski koncept družine in z njim vse t. i. vzgojne tehnike in z njimi povezani načini discipliniranja. Aries (nav. po Salecl, 1991, str. 72) zagovarja stališče, da je bil tradicionalni otrok svoboden, ker so ga že od rojstva obravnavali kot enakopravnega člana skupnosti. Od takrat dalje postane otrok predmet splošne pozornosti, širi se šolsko izobraževanje, discipliniranje postane zunanje, krepi se moč države.

Nasprotno pa De Mause (nav. po Pavlovič, 1993, str. 72) meni, da dlje, kot se vračamo v zgodovino, nižja je raven skrbi za otroka. Večja je pogostost ubijanja, zapuščanja, zastraševanja in spolnega zlorabljanja otrok. Prav takšno je mnenje R. Salecl (1991, str. 73), saj ugotavlja, da se zgodovina otroštva v srednjem veku in še prej nikakor ne kaže v obliki harmonične simbioze med otroki in starši, ampak vselej kot travmatična slika zastraševanja z duhovi in opazovanjem mučenja, kaznovanja, predvsem pa kot nenehen tok projekcij staršev. Razširjeni so bili detomori, povijanje dojenčkov, prezgodnje hranjenje s hrano za odrasle in krsti v ledeni vodi. Zelo pogosto sredstvo za discipliniranje je bilo oddajanje otrok v varstvo in vzgojo v druge kraje z namenom, da bodo tuji ljudje otroke učinkoviteje disciplinirali in zanje bolj skrbeli (Salecl, 1991). Kot ugotavlja tudi A. Puhar (1982), pa so bile ravno dovilje tiste, ki so z otroki še posebej grdo ravnale.

Na predstavo o otroku in otroštvu je bistveno vplival problem izvirnega greha v krščanski ideologiji (Batistič Zorec, 2003, str. 7). Na eni strani se to kaže kot zaščita nemočnega bitja, na drugi strani pa kot skrajna grobost proti zlu v otroku, kar se je zrcalilo v vztrajnem nadzoru nad otroki, strogi in trdi vzgoji, popravljanju napak in slabih nagnjenj. Pojem otrokove nedolžnosti je služil kot obramba odraslih, ki so zlorabljali otroke, proti priznanju, da trpinčenje otrokom škodi (prav tam, str. 7).

Vzgoja na Slovenskem v 19. stoletju je zaznamovana s krščansko pedagogiko. Učitelji so bili naklonjeni katoliški vzgoji, šiba in kazen sta imeli prvo mesto v vsaki družini, duhovniki so pri pridigah poudarjali pomen tepeža in ustrahovanja. Od otrok so zahtevali brezpogojno pokorščino in ubogljivost, telesno pa naj se jih ustrahuje, dokler ne odrastejo (Puhar, 1982). A. Puhar (prav tam) navaja, da so kljub temu, da je leta 1870 avstrijsko ministrstvo tepež v šolah prepovedalo, zakon zavestno kršili. Priporočali so celo njegovo jakost, le-ta naj bo v skladu s težo prestopka. Tepež je bil torej ne le legitimna, temveč tudi svetovana metoda vzgoje, tako v šoli kot doma. Otroke so redkokdaj pretepali z roko, za to so uporabljali različno orodje, ki je bilo vedno pripravljeno: palice, jermene, biče, kuhalnice, burkle, metle, loparje, vrvi, pasove, ravnila, verige, lopate, škornje, najrazličnejše kose pohištva (prav tam, str. 146). Ni pa bilo samo fizično nasilje tisto, ki je v preteklosti zaznamovalo vzgojo na Slovenskem. Pretepanje je bila samo najbolj evidentna oblika discipliniranja, kateri sledi prav tako pogosto uporabljeno ustrahovanje, ki je skozi vso zgodovino veljalo za nujno in

samoumevno vzgojno sredstvo (prav tam, 175). Odrasli so si izmišljali duhove, ki naj bi, poleg palice, naredili otroke ubogljive. Otroci pa so živeli tudi v senci smrti in grozljivih postopkov ljudske medicine (prav tam).

O disciplini je v začetku 20. stoletja v svojih delih razpravljala tudi Anton Semjonovič Makarenko (Dimnik, 2004). Za Makarenka (nav. po Žlebnik, 1964) disciplina ni sredstvo, temveč rezultat vzgoje. Disciplino razume kot premagovanje težav, boj za boljšo kakovost dela in vztrajno delo, to je zavestna in iniciativna disciplina, ki ni zgolj red, natančnost, poslušnost in izpolnjevanje zahtev. Na vzgojo discipline po njegovem vpliva več faktorjev, med drugim tudi avtoriteta, ukazi, tradicija in kazen, brez katere, po njegovem mnenju, ne gre, mora pa biti pedagoško utemeljena. Odločno pa je nasprotoval telesni kazni. V tem času sta se uveljavila tudi dva alternativna koncepta, waldorfski in montessori (Dimnik, 2004). V waldorfskem okolju namen discipline ne sme biti kaznoven, disciplina pa mora biti terapevtska in konstruktivna, za montessori pedagogiko pa je značilno, da otrok gradi osebnost na povsem avtonomen način (Pollard, 1997, nav. po Dimnik, 2004), disciplino pa mora najprej doseči sam v sebi (Montessori, 1967, nav. po Dimnik, 2004).

Telesno kaznovanje v šolah se omenja že pri starih Sumerjih, v antični Grčiji, v kitajskem cesarstvu idr., o učinkovitosti telesne kazni govori Stara zaveza. Telesno kaznovanje se je tudi v 18. in 19. stoletju smatralo kot učinkovit ukrep pri vzdrževanju discipline. Ker so telesni kazni pripisovali veliko vzgojno učinkovitost, o tem obstajajo zasebne evidence učiteljev in uradna poročila o pogostosti in vrsti telesnih kazni v šolah (Zlokovič in Dečman Dobrnjič, 2007)

J. Zlokovič in O. Dečman Dobrnjič (prav tam, str. 43) navajata naslednje oblike telesnega kaznovanja otrok v šolah skozi zgodovino:

- telesna in socialna izolacija,
- prepoved uživanja hrane in pijače,
- klečanje na ostrem kamenju, zrnju ali lesu z ostrimi robovi,
- nepremičen in dolgotrajen stoječi položaj,
- zvijanje (navijanje) ušes, nosu,
- vlečenje in puljenje las,
- držanje lesene palice v ustih, zapiranje ust z vrvico ali lepilnim trakom,
- udarjanje po glavi, frcanje, klofute,
- udarjanje s palico, lesenim ravnilom po prstih, dlaneh, zadnjici,
- sedenje v 'oslovski klopi' ipd.

Med prvimi, ki so nasprotovali telesnemu kaznovanju v šolah, je bil J. H. Pestalozzi, se je pa le-to ohranilo v šolah vse do druge polovice 20. stoletja (prav tam).

V preteklem stoletju prevlada koncept, da je otroštvo edinstveno in posebno obdobje, poseben pomen pa dobi tudi varovanje interesov pred neustreznim ravnanjem v družini, kar je postala naloga državnih institucij (Batistič Zorec, 2003). Danes je z mednarodno konvencijo, ki jo je podpisala tudi Slovenija, prepovedano telesno kaznovanje otrok (Kornhauser in Pleterski Rigler, 2007), čeprav je v mnogih državah Združenih držav Amerike učiteljem še vedno dovoljena uporaba telesne kazni in sicer z leseno palico ali usnjenim jermenom po oblečeni in nagi zadnjici (Zlokovič in Dečman Dobrnjič, 2007).

»Pogled v zgodovino dokazuje, da je bila družina v vsej zgodovini prostor interpersonalnega nasilja. Najverjetneje so bile izjeme obdobja spolne egalitarnosti, nizko strukturiranih družb, katerih zgodovina sega v obdobje lovsko nabiralniških skupnosti, pred nastankom slojev in mest. Za vso kasnejšo zgodovino je bilo nasilje v partnerskih odnosih in med otroki in starši nekaj običajnega« (Zaviršek, 1994, str. 66). Nasilje nad ženskami, otroki in mladimi obstaja v vseh državah, vseh kulturah in v vseh socialnih slojih. Je univerzalni problem, ki obstaja med vsemi: revnimi in bogatimi, izobraženimi in neizobraženimi, med v družbi visoko spoštovanimi in med marginaliziranimi skupinami (Antič, Dobnikar in Selišnik, 2009).

2.2 Opredelitev nasilja

»V strokovni in znanstveni literaturi je nasilje relativno pogosto opredeljeno kot k cilju usmerjeno vedenje z namenom poškodbe oz. povzročitve škode (psihično ali fizično poškodovanje). Gre za rabo moči z namenom prestrašiti ali poškodovati druge, pri čemer gre za dlje časa trajajoča dejanja, ki se večkrat ponavljajo. Te precej ozke opredelitve nasilja pa novejši avtorji razširjajo in dopolnjujejo s strukturnimi dejavniki, kot sta npr. starost, spol, ter z družbenimi, kulturnimi, ekonomskimi, političnimi in socialnimi vprašanji« (Smernice za analizo, preprečevanje in obravnavo/obvladovanje nasilja v šolskem prostoru, 2004, str. 4). Med širše definicije avtorji uvrščajo tisto, ki jo uporablja Svetovna zdravstvena organizacija, in sicer: »gre za fizično in psihično moč ali silo, zagroženo ali dejansko, nasproti samemu sebi, drugi osebi ali skupini posameznikov, katere mogoč ali dejanski rezultat je poškodba, smrt, psihološka poškodba ali deprivacija« (prav tam, str. 6).

Nasilje različne vede in stroke definirajo različno. Obstajajo različne teorije o nasilju, njegovih vzrokih, dejavnikih tveganja in posledicah. Podobno je, ko se dotaknemo nasilja v šoli ali vrtcu. O tem, kaj to sploh je, med avtorji ni enotnega stališča, večina jih omenja le vrstniško nasilje, kar pa ne zajema oz. pojasnjuje problema, o katerem želimo govoriti. Prav tako vse vrste in oblike nasilja znotraj šolskega prostora niso javno prepoznane in ostajajo prikrite oz. skrite očem javnosti (Mugnaioni Lešnik, 2005). V Priporočilih za mladinsko politiko (Kalčina idr., 2005, nav. po Mugnaioni Lešnik, 2005) je nasilje v šoli opredeljeno kot kategorija, ki zajema izredno različne situacije tako glede na stopnjo in intenzivnost kot glede na vzroke in žrtve. Pojavlja se lahko le občasno in nenamerno ali pa se stopnjuje v nenehno, ponavljajoče se nadlegovanje.

S. Berčnik (2008, str. 125) ugotavlja, da je definicijam nasilja praviloma skupno to, da gre za »namensko povzročanje negativnih posledic«. Po mnenju S. Berčnik (prav tam, str. 127) nasilje v šoli »odpira temeljne probleme, ki se nanašajo na narave pravic in socialnega reda«.

D. Mugnaioni Lešnik (2005, str. 15) pri oblikovanju preventivnih projektov in modelov v povezavi z nasiljem v šoli ali vrtcu izpostavlja nujnost celovitega in systemskega pristopa in ne obravnavanje le ene vrste nasilja; vrstniškega oz. nasilja v družini. Avtorica prav tako izpostavlja pomanjkanje »znanja in uporabnih veščin za prepoznavanje in obravnavo nasilja v šolah in vrtcih« (prav tam), prav tako pa kot pomemben dejavnik tveganja za več nasilja v šoli ali vrtcu izpostavlja »strpnost do nasilja v medijih, lokalnih skupnostih in kulturi ter družbi nasploh« (prav tam, str. 16).

A. Mikuš Kos (1999, str. 33) meni, da je od vedenja, odnosa in pričakovanja oseb, ki so za otroka pomembne, v veliki meri odvisno, kakšno podobo bo imel otrok o sebi.

2.2.1 Vrste nasilja

Do nasilja prihaja v vseh vrstah medsebojnih odnosov znotraj šole ali vrtca (Mugnaioni Lešnik, 2005). Osnovne vrste nasilja so (prav tam, str. 17):

- vrstniško oz. medvrstniško nasilje,
- nasilje v odnosu med učenci/otroki in učitelji/vzgojitelji,
- nasilje v odnosu med učitelji/vzgojitelji in starši,
- nasilje nad otroki v družini in druge vrste nasilja v družini,
- nasilje med vodstvom zavoda in preostalimi zaposlenimi,
- nasilje med učitelji oz. vzgojitelji, t. j. znotraj učiteljskega/vzgojiteljskega kolektiva,
- nasilje posameznika/posameznice nad seboj,
- institucionalno oz. strukturno nasilje organizacije nad njenimi člani oz. subjekti.

Po D. Mugnaioni Lešnik (2005) do naštetih vrst nasilja prihaja med posamezniki in posameznicami, med formalnimi in neformalnimi skupinami v organizaciji in med posameznikom in različnimi skupinami znotraj organizacije. Le-te izstopajo po pogostosti, intenziteti in posledicah ter v različnih pojavnih oblikah.

S. Berčnik (2008) ugotavlja, da je v javnosti zaslediti mnenje, da je nasilja v šolah vse več in da je varnost otrok ogrožena. To povezuje z aktualnim socialnim kontekstom, v katerem »dojemamo kot ogrožujoča tudi nekatera druga družbena dogajanja« (prav tam, str. 123), podatki so odvisni od definiranja pojava, starosti otrok, konteksta, ki je lahko tudi institucionalen, in kriterija pogostosti. Avtorica ob tem izpostavi tudi medije, ki o nasilju pogosteje in bolj množično poročajo, pri interpretaciji pa poudari pomen spremenjenega pogleda na otroka.

2.2.2 Oblike nasilja

D. Mugnaioni Lešnik (2005, str. 17) prepoznava naslednje oblike nasilja:

- psihično ali duševno nasilje,
- verbalno ali besedno nasilje,
- fizično ali telesno nasilje,
- spolno nasilje,
- ekonomsko nasilje.

V nadaljevanju se dotikamo oz. pojasnjujemo samo tiste oblike nasilnega vedenja, ki so relevantna za našo raziskavo glede na ciljno skupino, ki jo takšno nasilje doleti.

»Vse države imajo zakone, ki ščitijo državljane pred napadi. Zakoni velike večine držav po eni strani prepovedujejo in obsojajo napad na drugo osebo, po drugi strani pa opravičujejo in dejansko spodbujajo napad staršev ali drugih ljudi na otroka, kadar je zakrinkan kot 'disciplina' ali nadzor« (Newell, 2007, str. 34). Čeprav se družbe kot take razvijajo pa je zaščita otrokovega dostojanstva in telesne nedotakljivosti še vedno vprašljiva. Telesno kaznovanje je vsako kaznovalno dejanje, namenjeno povzročanju bolečine ali neugodja. Če bi bili v takšno dejanje vpleteni odrasli osebi, bi ga obravnavali kot napad. Najpogostejše oblike so: pretepanje z roko, pestjo ali pripomočkom, vključuje pa lahko tudi ščipanje, puljenje las, stresanje, brcanje, siljenje otrok, da ostanejo v neudobnem položaju, da zaužijejo milo ali pekoče začimbe ipd. Mnenje, da so takšna ravnanja v otrokovo korist, skuša opravičiti vse vrste nasilja nad otroki, vključno s spolnim izkoriščanjem, trgovino z otroki in prisilnim delom, otrokom pa podeljuje status lastnine (prav tam).

»Nasilje v družini je najpogosteje definirano kot način nadzorovanja, ki ga izvaja ena oseba nad drugo in ki se manifestira na različne načine, vključujoč fizično in spolno nasilje, grožnje, emocionalne zlorabe in ekonomsko zatiranje« (Zaviršek, 1994, str. 63). Zloraba otroka je vedno zloraba moči odraslega nad otrokom (prav tam, str. 83).

Svetovna zdravstvena organizacija (2002, nav. po Žgajner Tavš, 2009, str. 16) definira nasilje kot vsako namerno uporabo fizične ali psihične sile, katere posledica so poškodbe, smrt, psihična škoda, zanemarjanje in prikrajšanost. Prav tako ugotavlja, da je lahko vsaka prikrajšanost dejavnik tveganja za nasilje. »Otroci zaradi vseh oblik nasilja trpijo doma, v različnih ustanovah in alternativni oskrbi, v šolah in v lokalnih skupnostih. Čeprav gre pri tem večinoma za individualne težave, je vprašanje nasilja nad otroki strukturni problem družbe«.

Smith (2003) prav tako ugotavlja, da je veliko razlogov za skrb, ko govorimo o nasilju v šolah, saj nasilje najbolj očitno in neposredno prizadene prav otroke, ki so žrtve nasilnih ravnanj, hkrati pa to ustvarja klimo nezaupanja in strahu, kar prizadene prav tisto, kar naj bi šola bila, to je prostor za vzgojo v odgovornega državljana brez ustrahovanja. U. Popp (2003) navaja, da v šoli prevladujeta predvsem psihično in verbalno nasilje. D. Mugnaioni Lešnik (2005, str. 17) pa navaja, da je »značilnost nasilja njegovo naraščanje oz. potenciranje v smeri od blažjih oblik k hujšim, če nasilju ne postavimo meja, se nanj ne odzovemo z nedvoumnimi sporočili in odločno ne ukrepamo«.

Prvi zakon, ki je opredelil nasilje v družini in njegove oblike, je Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008). V 3. členu ZPND opredeljuje nasilje v družini kot vsako uporabo fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje družinskega člana ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročiteljice oziroma povzročitelja nasilja.

V istem členu ZPND (prav tam) opredeljuje fizično nasilje kot vsako uporabo fizične sile, ki pri družinskem članu povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale poškodbe in psihično nasilje, ki so po ZPND vsa ravnanja, s katerimi povzročitelj nasilja pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske.

ZPND (prav tam) definira tudi spolno in ekonomsko nasilje ter zanemarjanje.

Mednarodni stalni komite za vprašanja trpinčenih otrok, ki deluje v okviru Mednarodne zveze za blaginjo otroka, je leta 1981 predlagal klasifikacijo oblik trpinčenja otrok. Za nasilna ravnanja odraslih do otrok štejejo (Posega, 2002, str. 147; Šelih, 1989, str. 21; Žerjav, 1994, str. 120):

- fizično nasilje nad otrokom znotraj družine,
- zanemarjanje otroka znotraj družine,
- spolno zlorabljanje otroka znotraj družine,
- psihološko oz. emocionalno zlorabljanje otroka znotraj družine,
- institucionalno trpinčenje otroka,
- zlorabljanje otroka zunaj družine,
- zloraba otrok v zvezi s prostitucijo,
- zloraba otroškega dela.

Žrtev zlorab pa so tudi tisti otroci, ki so priča nasilju v družini (Zaviršek, 1994, str. 66). Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) v 2. odstavku 4. člena opredeljuje otroka kot žrtev nasilja tudi, če ni neposredno izpostavljen nasilnim dejanjem, ampak je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom, kot tudi, če živi v okolju, kjer en družinski član izvaja takšno nasilje nad drugim družinskim članom.

Med novejšje oblike fizičnega nasilja uvrščamo še munchausnerjev sindrom; kulte, sekte, okultizem; vojne in nasilje nad otroki (Posega, 2002).

Munchausnerjev sindrom je motnja, pri kateri neka oseba stalno povzroča simptome bolezni pri drugi osebi. Praviloma je povzročitelj mati, ki simptome bolezni ali telesno poškodovanost povzroča pri svojem otroku. Otrok fizično in psihično trpi zaradi medicinskih preiskav, mati pa z zdravstvenim osebjem zelo tesno sodeluje (Posega, 2002).

2.2.2.1 Fizično nasilje

»Telesno kaznovanje je lahko izguba samokontrole odrasle osebe ali je zavestno in namensko povzročanje trpljenja otroku« (Mikuš Kos, 1997, str. 58). O razlogih za telesno kaznovanje v različnih časovnih obdobjih obstajajo različne teorije (Zlokovič in Dečman Dobrnjič, 2007, str. 44):

- teorija povračila: namen telesne kazni je maščevanje, da bi bila zadovoljena pravica za storjeno zlo,
- teorija zastraševanja: s telesno kaznijo skušajo preprečiti, da se neko asocialno obnašanje ne ponovi,
- teorija popravljanja: s pomočjo kazni skušajo ljudi resocializirati v moralne osebe,
- teorija vzgajanja: kazen in strah pred njo vzgojno delujeta in pomenita sredstvo, s pomočjo katerega se neželjeno vedenje spreminja v želenega,
- teorija organizacije: v primeru izostanka nujne kontrole je glavni cilj kaznovanja preprečiti možno dezintegracijo znotraj neke skupnosti.

Z vidika moralnega razvoja je telesno kaznovanje močno vprašljivo zato, ker otroku jemlje samospoštovanje, ki je nujno, če želimo, da bo otrok v svojem razvoju dosegel stopnjo, na kateri bo sposoben samostojne presoje in dejanj (Zupančič in Justin, 1991, str. 16).

O fizičnem nasilju govorimo takrat, kadar »nekdo fizično moč uporablja nad drugim v takšni meri, da mu zadaja nesorazmerno bolečino, ga poškoduje in ponižuje. Med znake fizičnega nasilja se prištevajo udarci, brce, lasanje, ožiganje in podobne oblike agresivnega fizičnega znašanja nad drugo osebo« (Munc, 2010, str. 318). Za mnoge ljudi je to edina oblika nasilja, ki jo priznavajo (prav tam). Cilj fizičnega in drugih oblik nasilja je pridobiti, povečati ali dokazati svojo moč nad žrtvijo (Plaz in Veselič, 2002).

Meja med psihičnim in fizičnim nasiljem je začrtana tam, kjer se besedi pridruži še gesta. »Grožnja, ki je podkrepjena z dvignjeno roko, ni več samo psihično, pač pa po definiciji fizično nasilje, ker se tega bojimo in ga upravičeno pričakujemo« (Plaz, 2004, str. 45).

V naslednjih primerih gre nedvomno za fizično nasilje (Mikuš Kos, 1997, str. 57):

- »kaznovanje je bilo tako hudo, da ima za posledico natrganine, zlome, zvine sklepov in znatnejše modrice;
- kaznovanje vključuje udarce s trdim ali ostrim predmetom, kot je palica, pas s sponko;
- odrasla oseba ob kaznovanju očitno povsem zgubi samokontrolo, kar se kaže z metanjem otroka ob zid ali s porivanjem otroka po stopnicah;
- nasilje vključuje neobičajne ali nesprejemljive oblike telesnih poškodb, kot so opekline ali oparjenje otroka, če otroka zvežemo ali mu potiskamo glavo pod vodo«.

K. Filipčič in I. Klemenčič (2011, str. 13) med oblike fizičnega nasilja uvrščata med drugim tudi udarjanje z roko ali različnimi predmeti, lasanje, odiranje in 'butanje ob steno'. D. Lešnik Mugnaioni (2005) pa nezaželeno stiskanje, trepljanje, odiranje in porivanje, zaušnice, udarci z roko, predmetom, boksanje, lažje poškodbe ter težje poškodbe, pohabljenje in umor.

M. Lukančič (2009, str. 22) fizično nasilje nad otrokom pojmuje kot »udarjanje otroka (en ali več udarcev) z roko ali s predmetom (pas, palica, bič, vrv, drugi predmeti), pretepanje otroka z roko ali s predmetom, klofutanje otroka, tresenje otroka, pritiskanje otroka ob različne površine, porivanje otroka, metanje otroka ob različne površine, metanje različnih predmetov v otroka, sunkoviti potegi otroka za oblačila, roko, uho, lice ali druge dele telesa, lasanje, cukanje in vlečenje otroka za lase, zvijanje rok otroku, boksanje otroka, dušenje otroka, davljenje otroka, brcanje otroka, polivanje otroka z vodo, utapljanje otroka, povzročanje in/ali izpostavljanje otroka oparinam, ožganinam, opeklina, povzročanje in/ali izpostavljanje otroka podhladitvam, ozeblinam, zmrzlinam, povzročanje ureznin, vbodov ali strelnih ran na otrokovem telesu, pljuvanje otroka, grizenje otroka, odrekanje hrane ali siljenje otroka s hrano, zastrupljanje otroka, nepotrebno in samovoljno dajanje ne predpisanih zdravil otroku, prisiljevanje otroka h klečanju na kolenih, vezanje otroka, nasilno dvigovanje od tal ali nošenje otroka, nasilno preprečevanje izhoda iz stanovanja (ali vhoda v stanovanje), oblike kaznovanja in drugo fizično nasilno ravnanje, s katerimi se otroku povzroči fizično bolečino«.

J. Zlokovič in O. Dečman Dobrnjič (2007) kot telesno nasilje razumeta tudi vsako nenamerno ali nezavedno poškodovanje otroka zaradi neustreznega vzpostavljanja discipline. Ker za telesno nasilje na splošno velja, da se ga lahko opazi, na tem mestu omenjamo tudi oblike, ki jih omenjeni avtorici označujeta kot manj prepoznane oz. prikrite, njihova opredelitev pa je izjemnega pomena za našo raziskavo (prav tam, str. 47):

- frcanje otroka po glavi – z roko ali drugim predmetom – z nenehnim izgovarjanjem, da gre za naključje ali igro,
- pogosta groba ščipanja,
- vlečenje za lase ali okončine,
- pogosto vbadanje s svinčnikom ali drugimi zašiljenimi predmeti,
- udarci s komolcem v ledja in rebra z izgovorom, da gre za naključje,
- namerno podstavljanje noge z namenom, da se otrok spotakne in udari ali celo težje poškoduje,
- izmikanje stola,
- jemanje na silo ali namerno skrivanje stvari, pribora in oblek,
- odtegnitev pomoči v primeru poškodbe, padca ipd. s pretvarjanjem, da se 'ni nič zgodilo',
- namerno fizično preprečevanje otroku, da uporabi sanitarije,
- metanje otroka na tla in dolgotrajno preprečevanje, da bi vstal,
- siljenje slabotnega ali mlajšega otroka, da brez lastne volje in pod prisilo nosi tuje stvari, težke stvari ipd.

Poleg omenjenih obstajajo tudi druga prikrita ravnanja, ki jih bomo opisali v empiričnem delu naloge.

2.2.2.2 Psihično nasilje

»Najbolj razširjena oblika nasilja je psihično nasilje, ki se povezuje tako s fizičnim kot spolnim nasiljem. Psihično nasilni smo lahko z besedami, vedenjem ali tišino, pri tem gre pogosto za željo po prevladi, kontroli in za ustrahovanje. S psihičnim nasiljem spodjedamo samozavest žrtve, osebo skušamo razvrednotiti« (Plaz, 2004, str. 43).

S tem, da je psihično nasilje najbolj razširjena oblika nasilja, se strinja tudi Munc (2010). »Pogosto je osnova partnerskih odnosov, opazimo ga skozi vzgojne prijeme, prav tako lahko prežema medgeneracijske odnose na osi otroci – starši, opazno je v šikaniranju na delovnem mestu, v medvrstniških odnosih in drugje« (prav tam, str. 345). Psihično nasilje je običajno verbalno, pojavlja se z različno intenzivnostjo, storilec pa ima običajno izdelan sistem, ki ga vztrajno uporablja na posameznem ali več oškodovancih hkrati. Psihično nasilje je sistemsko in konstantno, v ozadju je čustveno izsiljevanje, verbalno nasilje pa je bolj impulzivno. Psihično nasilje lahko opazimo tudi v razmerah izrazito avtoritarnega odnosa na osi avtoritete učitelj – učenec (prav tam, str. 346). »Psihično trpinčenje obsega pasiven in ignorantski odnos do emocionalnih potreb otroka, zanemarjanje emocionalne stimulacije, odtegotvanje zaščite in emocionalne podpore ter uveljavljanje okrutnih stilov obnašanja ali pa zavračanje kakršnih koli emocionalno toplih kontaktov z otrokom« (Zlokovič in Dečman Dobrnjič, 2007, str. 48).

Verbalno nasilje je verjetno najbolj razširjena a hkrati najbolj spregledana oblika psihičnega nasilja (Munc, 2010), besede pa lahko delujejo uničevalno na vsakogar, še posebno na otroka (Markham, 1999, str. 95). Munc (2010) ga deli na naslednje skupine:

- vzdevke, ki namerno smešijo eno izmed domnevnih lastnosti posameznika,

- kričanje kot eno najbolj pogostih oblik verbalnega nasilja,
- povišani toni glasu, združeni z jeznim in grozečim obrazom, so zagotovo prisotni pri vzgojnem nasilju,
- žaljivke so verbalno sporočanje, kjer drugega očitno slabšalno ocenjujemo, mu podelimo nizkotne osebnostne lastnosti in/ali tudi vedenjsko komponento,
- posmehovanje je prav tako pogosto v šolskem okolju, kjer skupinsko izpostavimo katero izmed značilnosti, posebnosti ali drugih osebnih okoliščin posameznika, ki postane predmet posmeha,
- grožnje, prikrite in odkrite, so težja oblika verbalnega nasilja, pogoste so grožnje z nadaljevanjem fizičnega nasilja. Praktično so grožnje edina oblika verbalnega nasilja, ki lahko doživijo kazenski epilog.

Po A. Miller (nav. po Zaviršek, 1994, str. 81) prihaja do psihičnih zlorab takrat, ko odrasli iz najrazličnejših vzrokov niso sposobni tolerirati in odgovarjati na emocionalne potrebe otroka.

Psihično trpinčenje otroka lahko izhaja iz storitve ali opustitve dejanja (Mikuš Kos, 1997, str. 61). Sem sodijo (Sušnik, 2005, str. 35):

- »zmerjanje, ali druge oblike žaljivega vedenja do otroka, ki prizadenejo njegovo samospoštovanje in samopodobo,
- zavestno in namensko zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb, odsotnost čustvene toplote, neodzivanje na znake čustvene stiske, namensko odklanjanje podpore v okoliščinah, ki jih otrok ne zmore obvladati sam,
- postavljanje delovnih in vedenjskih zahtev do otroka, ki znatno presegajo njegove zmogljivosti,
- izločanje, zavračanje, nepravično ravnanje z otrokom, aktivno odklanjanje pomoči otroku ali namensko spregledanje otrokove prošnje po pomoči,
- poniževanje otroka in prikrajševanje za dostojanstvo, blatenje otroka, nazivanje otroka s ponižujočimi izrazi, javna ponižanja,
- teroriziranje: zastrahovanje, discipliniranje z zastrahovanjem, kričanje, grožnja s fizičnim napadom ali ubojem; siljenje otroka, da opazuje nasilje, izvajano nad osebo, katero ima otrok rad; zapuščanje malega otroka samega,
- izolacija otroka: prostorska osamitev otroka, na primer zaklepanje v stranišče, v temno sobo; prepoved stikov in odnosov z vrstniki ali odraslimi zunaj družine,
- kvarna vzgoja: namenska vzgoja za asocialnost ali disocialnost; vzgoja, ki ne pripravlja otroka za socialno ustrezno in sprejemljivo vedenje; izkoriščanje otroka za koristi odrasle osebe,
- izkoriščanje otrokovega dela v družini; odrasli uporablja otroka kot sredstvo izsiljevanja,
- ignoriranje; starši so prezaposleni sami s seboj in za otroka ne kažejo pravega interesa, tako da zanj nimajo časa, mu psihološko niso na voljo in ne kažejo zanimanja za njegove potrebe«.

D. Mugnaioni Lešnik (2005, str. 18) med psihično nasilje šteje: zamujanje, ogovarjanje in dopuščanje ogovarjanja, zavrnitev pomiritve v konfliktu, sumničenje, ljubosumnost, molk kot sredstvo pritiska, manipulativno vedenje, uničevanje lastnine in osebnih predmetov, poniževanje, socialno izolacijo, mobing, omejevanje svobode, ustvarjanje klime strahu in terorja.

K. Filipčič in I. Klemenčič (2011, str. 14) med oblike psihičnega nasilja uvrščata med drugim tudi naslednje: otrok je deležen zaničevalnih in žaljivih izrazov, vpitje, izsiljevanje, grožnje s fizičnim nasiljem, namensko zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb.

Eden od elementov psihičnega nasilja je tudi verbalno nasilje (Munc, 2010), ki ga opredeljuje tudi D. Mugnaioni Lešnik (2005), in sicer sem prišteva zafrkavanje, posmeh, dajanje vzdevkov, tikanje brez soglasja sogovorca, podcenjevanje, omalovaževanje, žalitve, zmerjanje, nadiranje, zaničevanje, ščuvanje in grožnje. Vse naštete oblike avtorica šteje tudi med oblike psihičnega nasilja in čustvenega pritiska.

Verjetno je pri psihičnem nasilju najtežje določiti mejo, do katere je ravnanje z otrokom še sprejemljivo za posameznika in družbo (Sušnik, 2005, str. 36).

2.2.2.3 Vzgojno nasilje

Munc (2010) ugotavlja, da sta v zgodovini veljala dva vzgojna stila, ki ju poznamo še danes. Prvi močno uveljavljen način je tako imenovana trda vzgoja. Pri tem so dovoljene fizične kazni, ostre omejitve in uporaba surove avtoritete, na način, da si otroka podredimo. Privrženci le-te podpirajo vzgojne klofute in udarce po riti. Drugi način je razpuščena vzgoja, kjer ni nobenih navodil in pravil. Po mnenju Munca (prav tam) sta obe vrsti vzgoje skrajni in ne upoštevata otroka. Drugi način se je kasneje razvil v t. i. permisivni stil vzgoje in je generiral razvajenost.

»Značilnost vzgojnega nasilja je čustvena zloraba otroka, ki je izredno težko dokazljiva in včasih tudi težko opazna« (Munc, 2010, str. 401).

2.2.2.4 Nasilje nad slabotnimi in drugačnimi

Med nasilje nad slabotnimi in drugačnimi med drugim prištevamo tudi (Munc, 2010, str. 410):

- nasilje nad otroki kot najbolj ranljivo skupino prebivalstva,
- nasilje nad duševno prizadetimi, njihova občutljivost in slabotnost sta še posebej izraženi v stiku z drugimi ljudmi, pri svoji izpovedi so manj zanesljivi, labilni in nanje se laže vpliva,
- nasilje nad telesno hendikepiranimi, gibalno ovirani posamezniki se pogosto težje branijo in/ali so lahko tudi komunikacijsko ovirani; zaradi svojega hendikepa so lahko tudi odvisni od drugih, pogosto so ti tudi storilci nasilnih dejanj nad njimi.

Socialno izolirani in komunikacijsko slabo opremljeni so oškodovanci prepuščeni na milost in nemilost storilcu, njihove podobe pa ponujajo grozljivo sliko sodobne demokratične družbe (prav tam, str. 412), ki nasilje še vedno obravnava kot tabu. Neredko se pri nas na nasilje še vedno gleda kot na nekaj kar je vzgojno in torej "v dobro" oškodovanca, "mejo dovoljenega

pa po mnenju nekaterih lahko raztegujemo v neskončnost” (prav tam, str. 318).

2.2.2.5 Zanemarjanje

Mikuš Kos (1997, str. 60) definira zanemarjanje kot opustitev dejanja ali vedenja, s katerim odgovorni odrasli zadostijo otrokovim telesnim, čustvenim, intelektualnim in drugim potrebam, ki varujejo otroka in mu omogočajo ustrezen razvoj.

2.2.2.6 Spolno nasilje

»Spolna zloraba je tisto dogajanje ali dejanje, ko se odrasli ali starejši mladostnik otroka dotika na način, ki ima seksualno obeležje in otroka uporabi za zadovoljitev svojih seksualnih potreb. Načini in aktivnosti so zelo različni, vsem pa je skupno to, da odrasel zlorabi svojo moč in avtoriteto ter da otroka ujame v zanko, ga zavede ali celo s silo potisne v seksualno aktivnost« (Bain in Sanders, 1996, str. 12).

K. Filipčič in I. Klemenčič (2011, str. 14) med oblike spolnega nasilja uvrščata med drugim tudi:

- spolno občevanje z otrokom, tudi če se otrok s tem strinja ali mu vsaj ne nasprotuje,
- neprimerno dotikanje,
- otrok se mora dotikati spolnih organov odrasle osebe,
- odrasli prisili otroka v gledanje pornografskih filmov.

D. Mugnaioni Lešnik (2005) med spolno nasilje prišteva razkazovanje pornografskega materiala, opolzko gestikuliranje in govorjenje, nagovarjanje na spolnost, spolno nadlegovanje na delovnem mestu, spolni napad, incest in posilstvo. Vsa navedena dejanja so kot spolna zloraba otroka opredeljena do otrokovega 15. leta starosti.

2.2.2.7 Institucionalno nasilje, strukturno nasilje, sistemsko nasilje

Pri institucionalnem nasilju gre za “vrsto nasilja, ki ga institucije prek lastnih mehanizmov delovanja izvajajo prikrito ali odkrito. Pri tem izvajajo različne oblike psihičnega, ekonomskega, verbalnega, spolnega in fizičnega nasilja, prisiljujejo, jemljejo svobodo odločanja, marginalizirajo, diskriminirajo, dopuščajo nestrpnost oz. favorizirajo avtoritarno odločanje, rasizem, šovinizem, seksizem in zlorabo moči” (Mugnaioni Lešnik, 2005, str. 19). Avtorica navaja, da vse našteje oblike nasilja najdemo tudi v vrtcu in šoli (prav tam).

Šola je institucija, ki neprestano vzdržuje določeno stopnjo telesno-psihološkega nasilja in uči podrejanje vedenjskemu konformizmu, s šolskim nasiljem pa postaja prostor za socializacijo z nasiljem, tako med sebi enakimi kot tudi s strani šolskih oblasti (Pečar, 1993). Pri tem lahko govorimo o individualnem nasilju, ko gre običajno za dva udeleženca, storilca in žrtev ali pa morda tudi o institucionalnem nasilju, ki ga »izvaja pretežno neka oblast, organizirano, na podlagi norm in ustvarja družbeno prisilo za doseganje pričakovanega vedenja in ravnanja. Institucionalizacija nasilja sploh temelji na normah, ki nekaj predpisujejo, določajo, nalagajo, napotujejo na kaj in sploh regulirajo, zahtevajo vedenjske obrazce, ki se ljudem 'vsiljujejo', ne nazadnje tudi zaradi vzdrževanja minimuma sožitja med ljudmi, da družba sploh lahko funkcionira in s tem preprečuje socialno dezintegracijo« (prav tam, str. 44). Temu lahko pridamo še strukturno nasilje, kjer gre za »izvajanje moči nad ljudmi v najširših razsežnostih, kjer gre za konfliktne interese večjih skupin, slojev in razredov, manjšin, narodov ali celo države« (prav tam, str. 44). Za strukturnim nasiljem je navadno neka ideja, ideologija, strategija, velikokrat je legitimizirano in institucionalizirano, kontinuirano in porazdeljeno, je v moči elit in se skriva za množičnimi interesi (prav tam).

Navedeno seveda velja tudi za vrtec oz. odrasle in otroke v vrtcu. Po mnenju M. Senice (1998, str. 43) z vključitvijo v vrtec otrok postane del sistema, ki ga na eni strani obvladuje družba na drugi strani pa starši. Kvaliteta otrokovega preživljanja časa v vrtcu je odvisna od »sistema in družbenih vrednot, usmeritev kadrovske šole, ki vzgaja in izobražuje bodoče vzgojitelje, prostorskih in finančnih zmožnosti, vodenja organizacije, ki vpliva najprej na odrasle in prek njih na otroke, pripravljenosti vrtca, da upošteva potrebe staršev in otrokove družinske razmere in osebnostnih naravnosti ljudi, s katerimi se otrok identificira« (Žerjav, 1994, str. 121).

Kadar govorimo o vprašanju nasilja odraslih do otrok v vrtcu, nas zanimata dve ključni vprašanji, kdaj je vrtec nasilen sam po sebi, se pravi kot sistem in kdaj je odrasel človek nasilen z lastnimi ravnanji (Žerjav, 1994). V prvem primeru gre za vprašanje financiranja in s tem povezanega zagotavljanja minimalnih standardov, normativov pa tudi za doktrino oz. vprašanje, kakšne državljane država pravzaprav želi imeti in topogledno tako tudi vzgaja (prav tam).

V drugem primeru pa gre za problem ljudi, ki neposredno delajo z otroki. Gre namreč za to, ali si ti posamezniki upajo ravnati ali razmišljati drugače, kot zahteva, ali pa mislijo, da od njih pričakuje sistem. Dejstvo je, da družbeni sistem vpliva na ravnanja posameznikov, in če le-ti ne ozaveščajo svojih ravnanj, se lahko le-ta sprevržejo v svoje nasprotje (Žerjav, 1994, str. 123).

S. Žerjav (1994, str. 123) navaja različna ravnanja, ki jih odrasli v vrtcu izvajajo v prepričanju, da delujejo v otrokovo dobro:

- spanje kot prisila,
- vodenje kot manipulacija,
- ustrahovanje kot metoda,
- prikrivanje resnice, ker otrok še ne razume,
- pogovarjanje o otroku kot tretji nerazumni osebi,
- ukazovanje brez pojasnila, zakaj,
- navidezni dogovor.

Kadar govorimo o nasilnem posamezniku oz. o neposrednem subjektivnem nasilju je déležnik

docela določljiv, drugače pa je, ko se pomaknemo korak nazaj in skušamo identificirati tisto nasilje, ki generira te izbruhe. S tem se pomaknemo v polje sistemskega nasilja (Žižek, 2007).

Otrok je lahko dolga leta trpinčen v ustanovah kot sta vrtec in šola, trpinčenje pa je lahko pogojeno z osebnostnimi značilnostmi vzgojitelja, učitelja ali z odnosom do posameznega otroka ali skupine otrok (Turčin, 2007), tak odrasli ima do otroka »trajen in sovražen odnos, ki je očitno pretiran in odstopa« (prav tam, str. 195).

Značilnosti takšnega vedenja so (Mikuš Kos, 1997, str. 63):

- vedenje odraslega do otroka je očitno abnormalno po obliki in stopnji;
- je specifično usmerjeno proti otroku kot posamezniku ali skupini otrok;
- je trajno in razširjeno na različna področja otrokovega delovanja in vedenja, torej gre za ponavljajoč se in trajen sovražen in krivičen odnos do otroka.

O institucionalnem nasilju v vzgojno izobraževalnih institucijah je v slovenskem strokovnem prostoru le malo napisanega, M. Oman (2011) meni, da se o tem le malo tudi govori, in zato ostaja skrito in tabuizirano. Po njenem mnenju (prav tam, str. 365) »bi se morali zavedati, da se z institucionalnim nasiljem srečujemo v vseh ključnih družbenih institucijah (šole, bolnišnice, domovi za starejše, zapori, vzgojni zavodi), elementi nasilja pa so pri tem prikriti pod pojmovanji, kot sta usmerjanje h konformnemu vedenju in discipliniranje«. Ista avtorica (prav tam, str. 368) navaja »da so vse ključne družbene institucije nasilne, čeprav morda določene procese njihovega prisiljevanja štejemo k t. i. pozitivni agresivnosti ali 'dobremu nasilju'. Govorimo o družini, šoli (velja za vse vzgojno-izobraževalne institucije), o skrbstvenih (bolnišnice, psihiatrične bolnišnice, socialne institucije, domovi za starejše) in totalnih institucijah (zapori, vojska, policija) ter državi. Tiste institucije, v katerih prisiljevanje poteka najbolj tiho, samoumevno, prikrto (socializacijsko), so v svojih ciljih najbolj totalno nasilne. V prvi vrsti spada sem družina, pa tudi vzgojno-izobraževalne institucije«. »Družina in vzgojno-izobraževalne institucije izvajajo institucionalno nasilje s specifičnimi načini delovanja: s prisilo, nezmožnostjo izbire, diskriminacijo, avtoritarnostjo, zatiranjem ustvarjalnosti in drugačnosti...« (prav tam, str. 368).

Institucionalno nasilje izvaja »neka oblast, organizirano, na podlagi norm in ustvarja družbeno prisilo za doseganje pričakovanega vedenja in ravnanja. Institucionalizacija nasilja sploh temelji na normah, ki nekaj predpisujejo, določajo, nalagajo, napotujejo na kaj, regulirajo ter zahtevajo vedenjske obrazce, ki se ljudem 'vsiljujejo', ne nazadnje tudi zaradi vzdrževanja minimuma sožitja med ljudmi, da družba sploh lahko funkcionira in s tem preprečuje socialno dezorganizacijo« (prav tam, str. 368).

2.3 Subjektivne teorije in skriti kurikulum

Eden od pomembnih mehanizmov delovanja učitelja na učence so subjektivne teorije; med katere sodijo tudi pričakovanja učiteljev v povezavi z določenimi spremenljivkami pri učencih. A. Polak (povz. po Peklaj idr., 2009, str. 57) opredeljuje subjektivne teorije kot mentalne konstrukte, ki se nenehno oblikujejo v posameznikovem miselnem sistemu in predstavljajo integrirano celoto posameznikovih pogledov, stališč, vrednot in idealov z nekega

ožjega področja.

C. Peklaj (2009, str. 58) opisuje delovanje učiteljevih pričakovanj na vedenje in dosežke učencev (Pečjak in Košir, 2002, nav. po Peklaj idr., 2009, str. 58):

- »Učitelji do svojih učencev oblikujejo različna pričakovanja na osnovi njihovih dosežkov, vedenja ali drugih informacij, ki jih dobijo o učencih.
- Učiteljeva stališča in pričakovanja do učencev vplivajo na njegovo verbalno in neverbalno vedenje do učencev.
- Učenci zaznavajo, da učitelj kaže do različnih učencev različno vedenje.
- Na osnovi različnega odnosa, ki ga ima učitelj do različnih učencev, se ti zavedajo, da ima učitelj do njih različen odnos in pričakovanja. Učenci prilagodijo svoje vedenje učiteljevim pričakovanjem in sčasoma postanejo njihovi dosežki ali vedenje skladni s pričakovanji učitelja«.

V dinamiki samouresničujoče prerokbe je pomembna učenčeva sposobnost zaznavanja in interpretiranja pomena učiteljevega vedenja (Peklaj idr., 2009, str. 58). Ni torej pomembno učiteljevo vedenje kot tako, temveč kako ga zaznavajo učenci (prav tam, str. 58).

Z razvojem družbe se je spreminjala tudi šola, hkrati pa je ohranjala nekatera klasična vzgojna načela in vzorce, čeprav so se vzgojni cilji spreminjali (Ramšak, 2004). Šola išče rešitve, ki bi "premostile negativne plati represivnega in permisivnega vzgojnega stila in bi vodile do strokovno ustrežnejših vzgojnih odnosov ter kakovostne vzgoje" (prav tam, str. 108). J. Ramšak ugotavlja, da se pojavljajo novi načini discipliniranja, ki se osredotočajo predvsem na preprečevanje disciplinskih problemov, ne pa toliko na uravnavanje vedenja otrok.

Čeprav nacionalni kurikulum določa temeljne usmeritve vzgojnega koncepta javne šole, le-ta ni neposredni vzgojni dejavnik, saj le vzpostavlja temeljne vzgojne cilje in skuša poenotiti neposredne vzgojne dejavnike. Prav tako akterje vzgojnega procesa usmerja v kakovostno vzgojno komunikacijo (Ramšak, 2004). J. Ramšak (prav tam, str. 110) povzema ugotovitve številnih avtorjev, da "na vsebino in kakovost izkušenj, ki jih otrok dobi v šoli, bolj kot formalni kurikulum vplivajo dejavniki prikritega kurikuluma (osebnost učitelja, razumevanje otrokovega razvoja, izobraževanje, čustveno sprejemanje programa, simbolna mreža pravil hišnega reda šole, prikrite dimenzije, ki izhajajo iz učne vsebine in metod poučevanja, ustvarjanje šolske skupnosti...).

Po mnenju K. Bregar Golobič (2004, str. 29) prikriti kurikulum pomeni prisotnost širših družbenih/kulturnih/ideoloških vplivov v vrtcu, zaradi katerih so si vrtci kot institucije podobni in niso le prenašalci znanja temveč so tudi mesto izvajanja oblasti.

Po mnenju mnogih strokovnjakov sta razumevanje in upoštevanje formalnega kurikuluma v vrtcih veliko odvisna od subjektivnih teorij vzgojiteljic (Batistič Zorec, 2004, str. 128). Avtorica povzema definicije različnih avtorjev in ugotavlja, da jim je skupno to, da se prikriti kurikulum nanaša na nenačrtovana ravnanja, ki niso nikjer zapisana, a vseskozi »delujejo na učence« (prav tam, str. 129). Avtorica dodaja še, da nekateri avtorji »prikriti kurikulum povezujejo s posrednimi sporočili odraslih, ki so odsev njihovih stališč in predsodkov in se, pogosto povsem nezavedno, zrcalijo v njihovem ravnanju z otroki« (prav tam, str. 129). Nekateri avtorji pa svojo teorijo razširijo z razmišljanjem, da prikriti kurikulum v bistvu proizvaja družba in ne posameznik, saj naj bi se na podlagi skupnih institucionalnih danosti izoblikovali določeni stereotipni načini vedenja, ki se vtisnejo v osebno strukturo

posameznika. Podobnega mnenja je tudi Larcher (2004, str. 36), ki meni, da skriti kurikulum le ni tako skrit, kot nakazuje sam termin in da "skriti kurikulum odseva strategije politične moči na ravni šolstva". Za Larcherja pomeni skriti kurikulum to, kar se učenec v šoli nauči dolgoročno, torej tisto, kar kultura institucije pusti v učencu. Neizgovorjena in nikjer opredeljena pravila, norme in navade, "Skriti kurikulum učencem posreduje, kako je v resnici v življenju, katere vrednote drže, prepričanja in oblike vedenja učenci potrebujejo oziroma naj jih osvojijo, da bodo 'preživel' in dobro funkcionirali v resničnem življenju" (prav tam, str. 40). Cilj skritega kurikulumu je priučiti poslušnost in podrejenost avtoriteti, kar naj bi bil pravzaprav smisel vsake vzgojno-izobraževalne institucije (prav tam).

N. Turnšek (2008, str. 9) je mnenja, da so teoretska spoznanja, ki jih vzgojiteljice pridobijo tekom študija nekakšna 'zaloga vednosti', ki jo nato posameznice razlagajo in preoblikujejo v skladu z osebni stališči, vrednotami, preferencami, pojmovanji in osebni teorijami o tem, kaj je naloga vrta, kako se otrok uči, kakšna je vloga odraslega itd. Po avtoričinem mnenju (prav tam, str. 9) vzgojna ravnanja niso v neposredni zvezi s kognicijami, so nekakšna 'tiha vednost', ki je nevprašljiva in se kaže predvsem v nereflektiranih vsakdanjih ravnanjih in samoumevnih ritualnih situacijah. Kljub temu da so vzgojna ravnanja posameznice v skladu z njenimi prepričanji, cilji in vrednotami, so lahko v nasprotju s sodobnimi spoznanji na področju predšolske vzgoje, še posebej v primerih, ko ravnanja usmerjajo zdravorazumska prepričanja, ki izvirajo iz pomanjkljive izobrazbe in pedagoških izkušenj (prav tam, str. 72). Po besedah avtorice (prav tam, str. 189) pa mnoge študije hkrati razkrivajo, da bistveno bolj kot osebne prioritete in vrednote na uporabo vzgojnih strategij vzgojiteljic vpliva splet situacijskih dejavnikov.

Formalne strategije discipliniranja izhajajo iz Pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev (Uradni list RS, št. 31/2079/1996) in opredeljujejo pravila in postopke discipliniranja v skladu z otrokovimi pravicami. "Neformalne strategije discipliniranja so vezane na stališča, vrednote in prepričanja učiteljev, ki učinkujejo kot notranji, implicitni kurikulum" (Ramšak, 2004, str. 110). J. Ramšak ugotavlja, da se sodobna teorija, ki govori o implicitni teoriji nanaša na vprašanja, kako in s kakšnimi cilji, metodami ter pristopi učitelji spodbujajo učence v procesu socializacije, med njimi pa izpostavlja (prav tam, str. 111) teorijo restitucije, model reševanja problemov z metodo "zmagam – zmagaš", model komunikacije z jaz-sporočili, model dobre šole – šole brez prisile in model vzgoje za smisel življenja. Vsem je skupno, da se zavzemajo za pozitivne vzgojne metode, izogibajo se konfliktom, spodbujajo enakovredne in prijateljske odnose, zagovarjajo jasna pravila in dogovore ter poudarjajo aktivno vlogo otroka. Da pa bi učitelj vse to lahko kompetentno vnašal v svoje disciplinske strategije, potrebuje določeno znanje, ki zajema strokovno in pedagoško izobraževanje ter osebni razvoj, sami pa so mnenja, da niso zadovoljivo usposobljeni za učinkovito obvladovanje in reševanje vzgojno-disciplinske problematike (prav tam). »Pomembno je, da učitelj pozna predpostavke, cilje in tehnike različnih disciplinskih pristopov, kajti brez navedene strokovne podkovanosti ne more prispevati k temu, da bodo v šolah prevladovali načini discipliniranja, ki so glede na dane okoliščine najustreznejši, hkrati pa so v skladu z demokratično družbo in prispevajo k uresničevanju njenih ciljev« (prav tam, str. 124).

2.4 Vrednote, etika, morala

“Vsakršno znanje vsebuje tudi vrednote in stališča,” (Polak in Razdevšek Pučko, 1995, str. 47) prav tako je tudi “vsak kurikulum ekspresija vrednot” (prav tam, str. 48). Nekatere so izražene s cilji kurikula, druge pa so povezane s subjektivnimi teorijami in se odražajo v neposrednem delu vzgojiteljev.

Musek (2003) v svojem delu vrednote definira kot življenjska vodila, ki so vse tisto, kar je v neki kulturi pomembno in cenjeno. Vrednote so povzetek notranjih norm in ciljev neke družbe in kulture ter opredeljujejo njeno trajnost in stabilnost. Če se vrednotne usmeritve spremenijo, se spremeni tudi kultura in če se spremeni kultura, se spremenijo tudi vrednotne usmeritve.

Ne obstajata ne družba ne kultura brez sistema vrednot, ki usmerja in osmišlja njuno ohranjanje, obnavljanje in napredek. Če upoštevamo Muskovo trditev (2003), da sistem vrednot usmerja družbene in kulturne dejavnike, pri posamezniku pa oblikuje sebi skladen individualni vrednotni sistem ter ga usmerja v njegovem ravnanju in medsebojnih odnosih, potem je zelo jasna pomembnost ozaveščanja vrednotnega sistema posameznika, še posebej v poklicih vzgoje in izobraževanja.

Poznavanje svojega vrednotnega sistema in poznavanje dejavnikov, ki so vplivali na njegovo oblikovanje, ter zavest o tem, da ga je potrebno od časa do časa posodobiti, je ključnega pomena za pozitivno osebnostno naravnost in fleksibilnost (Javrh, 2011, str. 24) ter pomembno vpliva na posameznikovo strokovno delo z otroki v vrtcu.

Musek (2003) tako razume vrednotni sistem kot posrednika med posameznikom in družbo, kot njegov pomemben del pa vzgojno-izobraževalni proces, preko katerega poteka socializacija posameznika. Posameznik je pri tem uspešen le, če mu ob pomoči vzgoje, ki mora temeljiti na vrednotah in izobrazbe uspe oblikovati svoj vrednotni sistem. V raziskavi, ki jo navaja in je bila izvedena med strokovnjaki s področja vzgoje in izobraževanja, so ugotovili, da so prav vrednote ključna sestavina vzgojno izobraževalnega sistema in da je njihovo oblikovanje eden od najpomembnejših ciljev vzgoje in izobraževanja.

Temeljni dejavnik oblikovanja vrednot so socialne interakcije (Polak in Razdevšek Pučko, 1995) v procesu socializacije in v procesu vzgoje. Pri socializaciji so izpostavljeni nenačrtni, nenamerni procesi, pri vzgoji pa gre za intencijo (Peček in Lesar, 2004). Pri vzgoji naj bi šlo za temeljno značilnost vzgoje v današnjem času, to je pomagati otroku, da je sam aktiven (prav tam), včasih pa so bili v ospredju cilji, kot so disciplina, izpolnjevanje dolžnosti, poslušnost, delavnost. Vzgojitelj je bil v preteklih konceptih »ne le izrazito aktiven, marveč je bila celo izpostavljena vera v to, da počne vse, kar počne, z najboljšimi nameni za otroka in v imenu najvišjih idealov« (prav tam, str. 122). Vsa sredstva so bila zato dovoljena in usmerjena v rezultat vzgojnega delovanja (prav tam).

Ob tem je nujno vzpostaviti tudi vprašanje etičnosti vzgojiteljevega ravnanja. Zavezanost etiki je pri vplivanju na otrokovo osebnost nujna, saj gre pri položaju nad- oz. podrejenosti vedno za možnost manipulacije, hkrati pa je nujno potrebno opredeliti, kako bo potekala vzgoja v instituciji (prav tam).

Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu (1996, str. 1) zajema »skupek vrednot in načel, na katerih temelji delo s predšolskimi otroki, in predstavlja osnovo za etično presojo ravnanja« ter temelji na vrednotah, ki so plod mednarodno doseženega soglasja in »na vrednotah, povezanih z varstvom in vzgojo predšolskih otrok, ki so se razvile in oblikovale v dolgoletnih prizadevanjih teoretikov in praktikov na področju predšolske vzgoje pri nas in po svetu, na pozitivni tradiciji predšolskih ustanov in poklica vzgojiteljice oziroma vzgojitelja predšolskih otrok« (prav tam, str. 1).

Kodeks (prav tam, str. 1) je razdeljen na štiri temeljna področja odgovornosti ljudi, ki so v okviru vrtca neposredno ali posredno udeleženi v skrbi za otroka. Skrb za otroka v najširšem pomenu besede obsega varstvo in nego ter ustvarjanje pogojev za otrokovo socializacijo, učenje in izkušnje, ki prispevajo k celovitosti njegovega razvoja.

“Osnove poklicne etike bi morale biti del vsakega izobraževanja za vzgojiteljski in učiteljski poklic in temeljni kamen poklicne orientacije” (Miller, 2000, str. 19).

2.5 Otrokove pravice in zakonodaja

»Vsi doslej znani vzgojni sistemi so dovoljevali določeno stopnjo nasilnosti pri vzgoji otroka in ta nasilnost je obsegala tako fizično kot psihično kaznovanje in razmejitve med dovoljenim in nedovoljenim je tu izredno težka« (Pureber, 1997, str. 189). Prav tako se pojavlja vprašanje ali je v današnjem času tega nasilja več, je pa pri tako »prikritem in zanikanem pojavu« (Tomori, 1997, str. 219) to težko presoditi, tako za sedanost kot za preteklost, saj je nasilje nad otroki med tistimi tabuji, ki v ljudeh zbujejo nelagodje in odpor (prav tam).

V Resoluciji o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 (2009) je zapisano:

»Republika Slovenija se je zavezala, da bo spoštovala Splošno deklaracijo človekovih pravic, Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah (KOP, Uradni list SFRJ – MP, št. 15/90); Akt o nostrifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo (Uradni list RS, št. 35/92 in MP, št. 9/92), Konvencijo ZN o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW, Uradni list SFRJ – MP, št. 11/81), Akt o nostrifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, objavljen v Uradnem listu RS (MP, št. 9/92), Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS, št. 33/94, Uradni list RS – MP, št. 7/94), Evropsko socialno listino (Uradni list RS, št. 24/99 in 7/99) ter Evropsko konvencijo o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja in kaznovanja (Uradni list RS – MP, št. 1/94)«.

Ista resolucija (prav tam) govori tudi o prepovedi telesnega kaznovanja:

»Telesno kaznovanje in ponižujoče ravnanje je opredeljeno kot vsako dejanje, namenjeno kaznovanju otroka, in bi veljalo za nezakonit napad, če bi bilo usmerjeno na odraslo osebo. To dejanje pa po ZPND predstavlja nasilje nad otrokom. Pravna podlaga za prepoved telesnega kaznovanja otrok in ponižujočega ravnanja z njimi je KOP, ki določa dolžnost varovati otroka z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja v obdobju, ko je pod skrbništvom staršev ali druge osebe, ki zanj skrbi (19. člen KOP). Tudi Odbor za otrokove pravice Organizacije združenih narodov je Sloveniji priporočil, da še

okrepi svoje prizadevanje za rešitev problema zlorabe otrok in slabega ravnanja z njimi v družini. Telesno kaznovanje otrok in ponižujoče ravnanje z njimi je v nasprotju z enakimi in neodtujljivimi pravicami otrok do spoštovanja njihovega človeškega dostojanstva in telesne nedotakljivosti. Njihova posebna narava, odvisnost in razvoj, njihove edinstvene človeške zmožnosti in ranljivost zahtevajo višnjo raven pravne zaščite pred vsemi oblikami nasilja. Prizadevanje za odpravo široko razširjenega odobravanja ali strpnosti do telesnega kaznovanja otrok in ponižujočega ravnanja z njimi znotraj družine je hkrati pomembna strategija za zmanjšanje in preprečevanje vseh oblik nasilja v družbi«.

Neposredna podlaga za uveljavljanje prepovedi telesnega kaznovanja otrok je študija Generalnega sekretarja ZN o nasilju nad otroki. Profesor Paulo Pinheiro, ki ga je Kofi Annan imenoval za vodjo študije, je prepričan, da sta »prepoved in odprava telesnega kaznovanja bistvenega pomena« (Newell, 2007, str. 50). Profesor Pinheiro v svoji študiji prav tako ugotavlja, da so morali prav otroci najdlje čakati na osnovno zaščito ter da ni moč enostavno potegniti črte in določiti, kateri načini pretepanja otrok so sprejemljivi. Tu kompromis enostavno ni mogoč (prav tam).

Konvencijo OZN o otrokovih pravicah (1989) uvrščamo med najpomembnejše dokumente s področja varstva človekovih pravic. Republika Slovenija je listino ratificirala leta 1992. »V Konvenciji OZN o otrokovih pravicah je nedvoumno izražena obveza, da mora država zaščititi otroke in druge ranljive posameznike doma in drugod, saj se človekove pravice ne končajo na pragu doma ali na vratih šole. Država sicer ni neposredno odgovorna za nasilje posameznih staršev in učiteljev, mora pa zagotoviti zakonski okvir ter izobraževalne in druge ukrepe za zaščito otrok in preprečevanje nasilja« (Newell, 2007, str. 40). Odbor za otrokove pravice kot mednarodno izvoljeno telo za Konvencijo po pregledu poročila Republike Slovenije iz leta 2004 ugotavlja, da v Republiki Sloveniji še vedno ni zakonodaje, s katero bi bilo izrecno prepovedano telesno kaznovanje doma (prav tam).

Parlamentarna skupščina Sveta Evrope o evropski strategiji za otroke (Otrokove pravice v Evropi, 1999, str. 15) ugotavlja, da pravice otrok v Evropi še zdaleč niso stvarnost in da so otroci pogosto prve žrtve vseh vrst in oblik nasilja, gospodarske recesije, revščine in proračunskih omejitev.

Z Ustavo Republike Slovenije so otrokom zagotovljene vse temeljne človekove pravice in svoboščine, razen tistih, ki se pridobijo s polnoletnostjo. Otroci po ustavi uživajo posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo otroci v skladu s svojo starostjo in zrelostjo. Otrokom se zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem (Ustava Republike Slovenije, 1991, 56. člen).

Leta 2004 je bil dopolnjen Zakon o policiji, ki policistom omogoča, da odstranijo nasilneža z mesta dogodka, izjemno pomemben za zaščito žrtev pred nasilneži je Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008), ki ob detekciji nasilja uvaja dolžnost prijave. Šesti člen Zakona o preprečevanju nasilja (prav tam) v družini določa, da je vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, dolžan, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja. Organi in organizacije so dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in zaščito njenih koristi in pri tem zagotoviti spoštovanje integritete žrtve. Če je žrtev nasilja otrok, imajo koristi in pravice otroka prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk oziroma udeležencev postopka (prav tam, 5. člen). »Nasilje je problem, ki je splošno sprejet kot kršenje človekovih pravic: pravice do življenja, do varnosti, do dostojanstva in do zaščite pred fizično in psihično škodo« (Bezenšek Lalič, 2009, str. 11).

Nanaša se na skupino vedenj, katerih cilj je nadzor nad drugimi osebami z uporabo sile, zastraševanja in manipuliranja. Nasilje vedno predstavlja zlorabo moči v odnosih, ki ne temeljijo na enakosti (prav tam).

Novi Kazenski zakonik RS (2008) je s svojo vsebino temelj pravno pravilnega ravnanja. V njem je obravnavano tako nasilje v družini kot tudi nesprejemljivo ravnanje do otroka s strani drugih oseb. V 1. odstavku 192. člena KZ-1 zakon pravi, da se starši, skrbnik, rejnik ali druga oseba, ki hudo krši svoje dolžnosti do otroka, kaznuje z zaporom do treh let. Zakon (prav tam) v tem členu med drugim obravnava tudi zanemarjanje, surovo ravnanje in trpinčenje otroka, tako s strani staršev kot s strani drugih oseb.

»Dolžnost in pravica Ministrstva za notranje zadeve je, da v kolikor obstajajo razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, ukreduje vse potrebno, da se izsledi storilec dejanja, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki utegnejo biti dokaz, in da se zberejo vsa obvestila, ki bi utegnila biti koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka. O razlogih za sum govorimo takrat, ko se iz kazenske ovadbe prijavitelja ali iz obvestila, do katerega je Ministrstvo za notranje zadeve oziroma pooblaščen uradna oseba prišla na katerikoli način, lahko sklepa, da je obvestilo resnično, in omogoča, da se ocenita dejanje in način ravnanja znane ali neznane osebe, v katerem so verjetno elementi kaznivega dejanja« (Bašič, 1997, str. 102).

Odrasli smo otroku, ki doživlja nasilje doma ali v instituciji dolžni pomagati (Filipčič in Klemenčič, 2011, str. 19). Vsako nasilje nad otrokom je kaznivo dejanje. Po naši zakonodaji je mogoče ovaditi tudi osumljence dejanj zoper otroke, storjenih v okviru institucij. Takšnih ovadb je malo, pri tem ne gre toliko za nepripravljenost ljudi v instituciji, da se dejanje razišče, kot za to, da se s prikrievanjem zaščiti institucija sama (Bašič, 1997, str. 125). V primeru zaznave nasilja odraslega nad otrokom v vrtcu je ravnatelj, kot odgovorna oseba, kazensko odgovoren, da poda predlog za kazenski pregon.

Subjektivna ocena nasilnosti dejanja oz. vprašanje, kdaj je neko ravnanje nasilno, ne more biti v domeni posameznika, tako posameznika znotraj družine kot posameznega strokovnega delavca, temveč mora biti država tista, ki mora s pravnimi pravili in definicijami presegati subjektivne ocene (Filipčič in Klemenčič, 2011). Isti avtorici (prav tam, str. 20) pravita:

»Na temelju navedene zakonske zaveze je minister za šolstvo in šport ob soglasju ministra za delo, družino in socialne zadeve sprejel podzakonski akt z naslovom Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode, ki je začel veljati 2. 1. 2010. Temeljni namen Pravilnika je določitev konkretnih nalog zaposlenim v VIZ ob zaznavi nasilja. S tem sta dosežena dva pomembna cilja: otrok je deležen enakih načinov obravnavanja in oblik pomoči v vseh VIZ, strokovni delavci v VIZ pa vedo, kaj morajo storiti in na kakšen način naj izpeljejo posamično nalogo. Poleg postopkov pomoči otroku v VIZ Pravilnik konkretizira tudi sodelovanje z drugimi organi in organizacijami, predvsem s centri za socialno delo«.

Se pa ob tej zavezi, ki jo nalaga zakon, s strani učiteljev pojavljajo dileme povezane z ustreznim znanjem, jasnimi postopki, kako ravnati v primeru detekcije nasilja v družini, kompetencami, nakazujejo pa tudi potrebo po superviziji (prav tam, str. 21). Ker so dileme, s katerimi se v primeru zaznave nasilja srečujejo učitelji, pomembne tudi v primeru zaznave nasilja s strani odraslih do otrok v vrtcu, jih dobesečno navajamo (prav tam, str. 21):

- »Kaj, če ni res? Me bodo vzeli resno? Gre morda le za manipulacijo? Kako naj povem, če nisem prepričana?
- Nisem vedela, kaj naj naredim? Naj povem razredničarki, šolski svetovalni službi? Zato sem vse skupaj malo odložila. Dilema: komu povedati?
- Naj tolažim otroka, kaj in kako naj mu rečem, če tudi sama ne vem, kaj se bo zgodilo?

- Cel teden sem prebirala strokovno literaturo.
- Bom morala na sodišče? Bom dobila v šoli podporo?
- Kaj, če ni res in bom imela težave z domnevnim storilcem?
- Bo nasilnež grozil tudi meni?
- Kaj če s prijavo naredim otroku še več škode?
- Želim ostati anonimna, ker me je strah reakcije storilca.
- Potrebujem več sodelovanja z vsemi, medsebojni pogovor.
- Muči me, da otrok trpi, se mi smili in zato postajam neobjektivna.
- Bojim se storilca, jezna in besna sem nanj.
- Stalno razmišljam o primeru, sploh ne morem razmišljati nič drugega ...«

Zanimivo pa je, da morajo učitelji v Kanadi po svojem etičnem kodeksu najprej o svojih sumih, da drug učitelj neustrezno ravna z otroki, obvestiti dotičnega učitelja in šele nato lahko podajo prijavo ustreznim organom (Watkinson, 1996).

Po mnenju Munca (2010, str. 15) je velika večina nasilja še vedno skritega. Razloge za to gre po njegovem mnenju iskati v neprepoznanem nasilju, to je nasilju, kjer imamo namerno ali nezavedno slepo pego prepoznavanja dejanj, ki drugemu posamezniku škodijo in "ujetost, ki jo lahko pojasnimo s škodljivo navajenostjo na obstoječe stanje" (prav tam, str. 19). Zato je potrebno ozaveščati ljudi o različnih oblikah nasilja. Naslednji razlog je neustavljeno nasilje. Nasilje je sicer prepoznano, vendar zaradi strahu, krivde, ignorance ali česa drugega ne naredimo ničesar, da bi to nasilje ustavili. Nadaljuje se s tem, da nasilja ne prijavimo. Nasilje je prepoznano, morda celo ustavljeno, vendar ostane zaprto v krogu, kjer je bilo izvajano kot skrivnost. Prijava ni bila narejena zaradi različnih razlogov. In četrti razlog je nesankcionirano nasilje, nasilje, ki ostane brez sankcije oz. kazni za storjeno dejanje.

Zaskrbljujoče je, da je etično nedopustnega slabega ravnanja z otroki mnogo več kot skrajnih oblik (Mikuš Kos, 1997) in verjetno mnogo več, kot smo si pripravljene priznati. A. Mikuš Kos (prav tam) meni, da preprečevanje pojava ni le stvar policije, sodstva, psiholoških ali socialnih služb, temveč je to dolžnost in odgovornost vseh nas.

Potrebno je opozoriti še na en problem in sicer na stanovsko solidarnost. Skoraj v vsaki vzgojno-izobraževalni ustanovi lahko najdemo vsaj enega pedagoškega delavca, ki je zaradi svojih osebnostnih lastnosti in pedagoških prijemov v navzkrižju tako s kolegi kot z otroki. Čeprav se učiteljska zbornica tega zaveda, zaradi stanovske solidarnosti ne ukrepa, žrtve takšnih razmer pa so vedno otroci (Habbe, 2000).

V Republiki Sloveniji torej obstaja vrsta zakonov in pravilnikov s področja nasilja, ki so zapisani v Prilogi K.

2.6 Ničelna toleranca in strategije za preprečevanje nasilja v vzgojno izobraževalnih institucijah

V Društvu za nenasilno komunikacijo (2013) menijo, da bi večino nasilja lahko preprečili z drugačnimi sporočili o nasilju, ki jih družba kot širši sistem posreduje svojim pripadnikom. Po njihovem mnenju je ničelna toleranca do nasilja nujna, kajti nasilni so ljudje, ki si dovoljujejo, da so nasilni, hkrati pa vidijo, da njihovega nasilja in tudi nasilja drugih sistem ne

ustavlja.

Munc (2010, str. 30) našteva naslednje splošne strategije preventive vseh oblik nasilnega vedenja:

- kvalitetni pogovor,
- princip pogajanj in mediacije,
- prepoznava in ustavitev tudi najmanjših pojavov nasilnega vedenja, 'ko nasilje še ni postalo slaba navada, ampak spodrseljaj',
- javne akcije ozaveščanja ljudi o alternativnih, nenasilnih oblikah discipliniranja,
- dejavnosti Foruma zoper telesno kaznovanje otrok v Sloveniji.

Isti avtor (prav tam) pravi, da bi preventiva morala biti zaveza vseh nas, tako strokovnjakov kot laikov, da skozi konsenz o ničelni toleranci do nasilja takšno gledanje prenašamo na naslednje generacije.

Cilji Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009—2014 (2009) se prav tako nanašajo na odpravo telesnega kaznovanja otrok in ponižujočega ravnanja z njimi:

- Uzakoniti in v praksi odpraviti vsakršno telesno kaznovanje otrok in ponižujoče ravnanje z njimi.
- Zagotoviti celovito ozaveščanje otrok in vseh, ki živijo in delajo z njimi, ter splošne javnosti o prepovedi vseh oblik telesnega kaznovanja otrok in ponižujočega ravnanja z njimi.

Resolucija (prav tam) v strategiji uzakonjenja izrecne prepovedi telesnega kaznovanja otrok in ponižujočega ravnanja z njimi predvideva »odpravo vseh oblik telesnega kaznovanja otrok in ponižujočega ravnanja z njimi, kar zahteva kombinacijo dosledne, enopomenske pravne forme, varovalnih in preventivnih politik. Zelo pomembno vlogo igrajo tudi pozitivni vzgojni ukrepi, ki bodo dvignili kakovost življenja vseh ljudi na raven, ko nihče več ne bo dopustil poniževalnega kaznovanja otrok. Zakonska prepoved je zato pomemben korak k pravnemu varstvu otrokovih pravic, saj kaže odnos države do problema telesnega kaznovanja otrok. Uresničevanje te strategije je zajeto v predlogu družinskega zakonika, ki izrecno določa, da otroci ne smejo biti izpostavljeni nobeni obliki telesnega kaznovanja ali ponižujočega ravnanja«.

Ključne naloge, ki jih strategija predvideva, so med drugim tudi, da se poskrbi za ustrezno izobraževanje ljudi, katerih delo se nanaša na ciljno skupino otrok in mladoletnih, da se zagotovi izobraževanje staršev, kako se spopasti z omenjeno tematiko, da se problematika telesnega kaznovanja otrok in ponižujočega ravnanja z njimi prenese iz zasebne v javno sfero, kjer naj se ustvari prostor za razpravo in poišče pozitivne zglede in rešitve ter vključi oz. poišče široko medijsko podporo (prav tam).

Resolucija (prav tam) velik pomen pripisuje preventivnemu delovanju, ki se ga morajo zavedati vsi strokovni delavci na področju vzgoje in izobraževanja, saj imajo le-ti prek svojega dela možnost širjenja zasnove ničelne tolerance do vseh nasilnih dejanj. Cilji resolucije (prav tam) so predvsem večja ozaveščenost ljudi o človekovih pravicah, prepoznavanje oblik nasilja in ukrepanje zoper njega, spreminjanje družbenih in kulturnih vzorcev vedenja, mirno in konstruktivno reševanje sporov idr. Resolucija (prav tam) v okviru strategij preventivnega delovanja v vzgoji in izobraževanju določa, da je potrebno »zagotoviti

pogoje, da bodo etične usmeritve vrtca, šole oziroma celotno delovanje šole naravnani tako, da bodo spodbujali prosocialno vedenje, v katerem bosta nenasilna komunikacija in konstruktivno reševanje sporov postala samoumevna praksa in način delovanja vseh, ki so vključeni v vzgojo in izobraževanje«.

Ključne naloge v okviru strategij preventivnega delovanja v vzgoji in izobraževanju pa so (prav tam):

- v kurikule vrtcev, osnovnih in srednjih šol vključiti vsebine, ki bodo prispevale k preseganju stereotipov, predsodkov, vsebine, povezane s problematiko nasilja, ter vsebine za pridobivanje prosocialnih veščin in znanja o nenasilju ter mirnem reševanju sporov;
- v programe nadaljnjega strokovnega izpopolnjevanja vključiti programe o nenasilju in o mirnem reševanju sporov;
- v programe izobraževanja učiteljev vključiti programe za njihovo ozaveščanje o problematiki nasilja v družini;
- v izobraževalne programe zdravstvenih delavcev na srednji, visoki in univerzitetni stopnji vključiti tudi vsebine o preprečevanju, prepoznavanju in obravnavanju nasilja v družini.

Tudi D. Mugnaioni Lešnik (2005) ugotavlja, da je k oblikovanju strategij za preprečevanje nasilja potrebno pristopati celostno, v strategije je potrebno vključiti vse vrste in oblike nasilja, ki jih zaznavamo v šolskem prostoru, potrebno je “zavestno odstiranje tabujev in sivih polj pri razumevanju nasilja v konkretni šoli ali vrtcu” (prav tam, str. 15) in “razvijati senzibilnost v smeri ničelne tolerance do vseh oblik nasilja“ (prav tam, str. 15).

Po mnenju Korena (2008, str. 7) pa je odgovor natančna regulativa zaščite otrokovih pravic, kajti le jasno pravilo lahko določi tanko, a izjemno pomembno mejo med tistim, kar bi označili s 'pozitivno socializacijsko agresivnostjo' šole in nedopustnim psihološkim, verbalnim, socialnim nasiljem nad učenci.

J. Zlokovič (Zlokovič, 2007, nav. po Zlokovič in Dečman Dobrnjič, 2007) pa med drugim k temu dodaja še širjenje svetovnega nazora o problemu nasilja, neignoriranje in opuščanje katere koli oblike nasilnega ravnanja, izobraževanje in večanje občutljivosti strokovnjakov, jasno opredelitev odgovornosti in odkrito razpravo o problemih.

Morda se je pri oblikovanju preventivnega modela preprečevanja in obvladovanja nasilja v vrtcu za zaključek smiselno ozreti tudi na primerjavo modela ničelne tolerance in modela zgodnjega odzivanja, ki so jo oblikovali Skiba idr. (2011). V raziskavi avtorji ugotavljajo, da podatki kažejo na velik pomen vsakodnevnega vzdrževanja discipline v šolskem prostoru. Temeljne predpostavke oz. načela preprečevanja nasilja v šolskem prostoru so po mnenju avtorjev, da nasilje lahko v veliki meri omilimo ali preprečimo z intenzivnim preventivnim delovanjem, da v boju proti nasilju ni ene same učinkovite rešitve oziroma strategije ter da učinkovita preventiva zahteva nenehno načrtovanje, veliko vztrajnost, predanost in sodelovanje vseh deležnikov. Čeprav se zdi pristop ničelne tolerance všečen in priljubljen tudi v političnem prostoru ter ustvarja vtis, da vzgojno-izobraževalne ustanove problem nasilja obravnavajo resno, avtorji ugotavljajo, da obstaja le malo podatkov, ki bi učinkovitost takšnega pristopa potrjevali. Kot alternativo ničelni toleranci avtorji predlagajo pristop, ki ga poimenujejo načelo zgodnjega odzivanja. Oba pristopa pa vendarle slonita na predpostavki,

da je za učinkovito delovanje potrebna zgodnja intervencija. V nasprotju z ničelno toleranco pa načelo zgodnjega odzivanja ne terja ostrih odzivov in ukrepov. Načelo zgodnjega odzivanja avtorji gradijo na predpostavki, da lahko pojavnost nasilja zmanjšamo s prizadevanjem za vzpostavitev dobre šolske klime in spodbudnega učnega okolja, s tesnim sodelovanjem tako strokovnih delavcev kot staršev in otrok, skrbnim načrtovanjem, odprto komunikacijo, zgodnjim odkrivanjem težav, učinkovitim odzivanjem in uspešnim reševanjem konfliktov.

“Včasih je največje nasilje prav v tem, da ne naredimo ničesar” (Žižek, 2007, str. 173).

2.7 Supervizija in intervizija kot možnosti detabuiziranja nasilja

Kot eno od možnosti detabuiziranja nasilja odraslih nad otroki v vrtcu predstavljamo supervizijo oz. intervizijo kot pristop v superviziji, ki ponuja možnost, s pomočjo katere je mogoče detektirati probleme in reševati nekatere kritične situacije.

Različni avtorji v svojih opredelitvah supervizije ponujajo različne poudarke, vendar pa je za vse opredelitve značilna poklicna refleksija, torej usmerjenost na pregledovanje lastnih poklicnih ravnanj v konkretnih profesionalnih situacijah z namenom njihovega izboljšanja (Žorga, 2002 a, str. 9).

Supervizija je metoda, namenjena strokovnim delavcem, v neposredno pomoč jim je pri razvoju poklicne identitete in kompetenc, je poklicna refleksija in proces razmišljanja o tem, kako opravljajo svoj poklic, ki je vezan na delo z ljudmi. Strokovnjaku pomaga integrirati praktične izkušnje s teoretičnim znanjem in njegovo osebnostjo in se učiti avtonomno opravljati svoj poklic (Vodeb Bonač, 1996).

Najširša opredelitev predstavi supervizijo na področju pedagoških in socialnih dejavnosti kot odprto refleksijo o lastnem poklicnem delovanju, ki temelji na simetrični komunikaciji in se izogiba vrednostnim in klišejskim sodbam (Kobolt in Žorga, 2006, str. 16).

T. Rupnik Vec (2005) supervizijo opredeljuje kot metodo poklicne refleksije, ki predstavlja priložnost za profesionalno rast in razvoj vsem strokovnim delavcem tudi na področju vzgoje in izobraževanja. Supervizant v tem kontekstu je strokovni oz. pedagoški delavec, ki v supervizijski situaciji raziskuje svoje poklicno polje, reflektira lastno poklicno razmišljanje, čustvovanje in ravnanje, ozavešča ozadne motive svojih ravnanj ter išče alternativne možnosti (Rupnik Vec, 2000, str. 311). Razkrivanje pred drugimi pa je možno le, če v skupini vlada odnos zaupnosti in medsebojnega spoštovanja ter občutek varnosti (Hvala, 2003).

V. Milošević Arnold in sodelavci (1999) ugotavljajo, da večina naših strokovnih delavcev še vedno dela brez supervizije, čeprav naj bi le-ta bila nujni pogoj za kvalitetno strokovno delo, sodobne definicije pa poudarjajo njene različne cilje, kot so vodenje, usmerjanje, opora, pomoč, izobraževanje in nadzor. S. Žorga (2002 a, str. 11) prav tako ugotavlja, da se stanje v zadnjih letih sicer izboljšuje, da pa smo na področju supervizije v primerjavi z nekaterimi državami razvitejšega sveta še močno neosveščeni in neizobraženi. Supervizija mora biti

medsebojna izmenjava pogledov, vprašanj, zapažanj, predvidevanj in izbira alternativnih tehnik v praksi. Praktiki morajo in naj bi tudi želeli aktivno sodelovati v superviziji.

Kot gradivo lahko strokovni delavec na supervizijskih srečanjih uporablja dogodke in situacije, ki so zanj neprijetni, neznani, tvegani in ob katerih si zastavlja raznovrstna vprašanja, povezana z doživljanjem in ravnanjem učencev, z lastnim razmišljanjem, doživljanjem in ravnanjem, z odnosi med njim in kolegi ali med njim in učenci; skratka z vsem, kar je povezano z njegovo profesionalno vlogo (Rupnik Vec, 2005).

Vrste supervizije:

- Individualna supervizija pomeni razmerje med supervizorjem in enim samim supervizantom (Kobolt, 2002, str. 101).
- Skupinska supervizija je v praksi najbolj pogosta, poteka v manjših skupinah, s svojo dinamiko pa nudi priložnost za učenje (prav tam).
- Timska supervizija se od skupinske loči po tem, da gre pri timu za skupino ljudi, ki tesno sodelujejo pri delu in imajo že vzpostavljene medsebojne odnose. Supervizijo tima bi lahko opredelili kot posebno obliko skupinske supervizije, ki poteka v kontekstu ustanove oziroma institucije (prav tam).
- Intervizija je metoda učenja, pri kateri mala skupina kolegov s podobno stopnjo strokovne usposobljenosti in delovnih izkušenj daje supervizijo drug drugemu s pomočjo vprašanj, ki se pojavljajo v njihovem delovnem okolju (Milošević Arnold in sod., 1999). Kadar nastopajo strokovni delavci oz. poklicni kolegi kot partnerji v svojem lastnem profesionalnem razvoju, lahko govorimo o interviziji (Žorga, 2002 c, str. 246).
- Diadna supervizija je vrsta supervizije, ki jo drug drugemu dajeta strokovnjaka, ki opravljata podobno delo (Milošević Arnold in sod., 1999, str. 13–14).

Supervizija je kontinuiran učni proces, zato mora trajati skozi določeno obdobje in potekati po vnaprej določenem načrtu. Zagotovljeni pa morajo biti tudi določeni pogoji (Milošević Arnold in sod., 1999):

- povezava med delom in učenjem;
- usposobljen supervizor;
- motiviran supervizant, ki v procesu supervizije spoznava kako deluje v profesionalnih vlogah in kako ga pri tem vidijo drugi;
- varna klima je prvi in nujni pogoj za nemoteno izvajanje supervizije. Med vsemi udeleženci je potrebno vzpostaviti zaupnost, saj le tako lahko pričakujemo odkrite in poglobljene razprave o vprašanjih, ki se nujno dotikajo tudi osebnosti supervizanta. E. Hvala (2003) ugotavlja, da brez razkritja osebnosti ni supervizije, pomembno pa je zavarovati zasebnost vseh udeležencev. Nizozemski model dosledno upošteva, da je supervizor zunanji in ne kdo izmed sodelavcev, pod nobenim pogojem to ne sme biti predpostavljeno. Praviloma v isti supervizijski skupini tudi ne sodelujejo sodelavci, s čemer zagotavljajo maksimalno varnost vseh udeležencev. Tudi S. Žorga (2002 b, str.18) poudarja prednosti supervizijske skupine, kjer so člani med seboj delovno in

osebno neodvisni; v taki skupini se lažje odpro, pokažejo svoje šibkosti in razpravljajo o napakah, ki so jih pri delu naredili;

- primeren prostor;
- vnaprej določen in zagotovljen čas;
- dogovorjen institucionalni okvir;
- potrebna finančna sredstva.

2.8 Intervizija kot možnost reševanja konkretne kritične situacije znotraj skupine kolegov

A. Kobolt in S. Žorga (2006) razumeta intervizijo kot proces in metodo dela, pri kateri majhna skupina ali dvojica kolegov nudi supervizijo drug drugemu. »Gre za metodo pri kateri strokovnjaki s podobno stopnjo poklicne usposobljenosti skupno proučujejo in reflektirajo svoje poklicne izkušnje. Drug drugemu pomagajo pri analizi, načrtovanju in hipotetičnem preizkušanju sprememb osebnega in poklicnega vedenja ter se podpirajo pri reorganizaciji in ponovnem ustvarjanju notranjega in zunanjega sveta poklicnih odnosov« (prav tam, str. 143).

Milošević Arnold in sodelavci (1999) prav tako opredelijo intervizijo kot metodo učenja, pri kateri skupina kolegov opravlja supervizijo drug z drugim, noben od sodelujočih pa ne prevzame stalne vloge supervizorja.

Prednosti intervizije, ki jih navajajo V. Milošević Arnold in sodelavci (1999, str. 38), so :

- delo poteka v majhnih skupinah profesionalcev, zato je intervizijo enostavno organizirati v vsakem delovnem okolju, kjer strokovni delavci želijo razčleniti vprašanja, ki jih pri delu bremenijo, in če drug drugemu dovolj zaupajo. Tudi S. Žorga (2002 c) pripisuje velikosti skupine velik pomen, saj je le v majhni skupini proces učenja lahko intenziven, učinki pa hitri in opazni.
- Člani intervizijske skupine so po svojem statusu, znanju in izkušnjah praviloma izenačeni in običajno opravljajo tudi podobne naloge. V skupini se tako brez težav ustvari zaupnost, člani se počutijo varne in so tako bolj odprti in lahko odkrito spregovorijo tudi o takšnih situacijah, kjer so pokazali svoje šibke točke.
- Vloga supervizorja ni stalna, člani skupine se v tej vlogi izmenjujejo in tako ne pride do koncentracije moči in avtoritete pri enem članu.
- Vsebina se vedno nanaša na konkretne delovne izkušnje članov skupine.
- Na srečanjih se razpravlja o problemih, ki so povezani z delom, ustvarjajo se kolegialni odnosi in postavljajo meje med profesionalnim in osebnim življenjem.
- Intervizija ponuja možnost, da se člani učijo ne le iz lastnih, temveč tudi iz izkušenj drugih.
- Intervizija je priložnost za komuniciranje z 'jaz sporočili'.

- S pomočjo intervizije se razvija odgovornost strokovnih delavcev, cilj pa je večja avtonomnost strokovnjakov.
- Skozi intervizijski proces se člani učijo reflektiranja, skupina pa mora oblikovati takšne odnose, ki vsakemu članu zagotavljajo dovolj varnosti. V procesu refleksije se lahko soočimo z lastnimi razumevanji in subjektivnimi teorijami, ki smo si jih izoblikovali v zvezi s ponavljajočimi se izkušnjami in jih ponovno kritično prevetrimo (Kobolt in Žorga, 2006, str. 93).

Pri delu v intervizijski skupini moramo upoštevati določena pravila. Člani vedno obravnavajo konkretno delo in osebne izkušnje sodelujočih, ki so vezani na to delo, zato je član lahko le nekdo, ki neprekinjeno dela v praksi. Ker je intervizija proces učenja mora trajati določen čas in potekati sistematično. Vsak član mora imeti enake možnosti, da sodeluje v aktivnih vlogah. Komunikacija mora potekati brez vrednotenja in ocenjevanja posameznih članov in njihovega ravnanja; razviti se morajo odnosi medsebojnega spoštovanja, upoštevanja, povezanosti, odkritosti in zdrave kritičnosti. V isti intervizijski skupini ne morejo sodelovati člani, ki so bodisi v medsebojnem hierarhičnem ali osebnem razmerju (Milošević Arnold in sod.,1999, str. 39–40).

Vendar pa ima intervizijska oblika dela tudi svoje pasti (Žorga, 2002 c, str. 118):

- Ker ni skupinskega vodje, je potrebna jasna in močna struktura, ki jo morajo vzpostavljati člani intervizijske skupine sami.
- Pozorni moramo biti na dve ravni; raven naloge (doseganje skupinskih ciljev, dajanje informacij in iskanje informacij in mnenj, vpeljevanje, povzemanje, preverjanje resničnosti...) ter raven vzdušja (ukvarjanje s čustvi, odnosi, vključevanjem, evalviranjem čustvene klime, opazovanjem procesov, vzpostavljanjem zaupanja...).
- Pomembna sta oba vidika, saj neupoštevanje katerega od njiju lahko privede do slabe kvalitete dela v skupini, ki je ali preveč zagrenjeno in v delo usmerjeno ali pa ne preseže nivoja prijateljskega kramljanja.
- Ena od pasti supervizije je tudi komunikacija. Ker so člani intervizije odvisni sami od sebe in nimajo zunanjšega supervizorja, lahko zaidejo v različne igre. Zato je koristno, če skupino občasno obišče zunanji supervizor.

Če imamo v mislih tako občutljiv problem, kot je institucionalno nasilje, je gotovo potrebno, poleg supervizanta, ki bi bil v takšni superviziji pripravljen sodelovati, torej bi moral biti izjemno motiviran in varne klime, kot nujnega pogoja, nekaj besed nameniti tudi etiki v superviziji.

Supervizija in etika imata veliko skupnega. Supervizija je razmišljanje o učenju, etika pa je razmišljanje o tem kaj delamo (Milošević Arnold in sod.,1999, str. 41).

Proces supervizije podpira profesionalno etiko. Supervizor mora do podrobnosti poznati etična načela določenih profesij, ki ji pripadajo supervizanti. Prav tako se mora prepričati, ali vsak supervizant pozna in upošteva etični kodeks svoje stroke. O tem je treba razpravljati na začetku samega supervizijskega procesa, pa tudi vedno znova, ko se pojavljajo dileme v zvezi z vrednotami in etiko (Hvala, 2003, str. 90).

Vsako vprašanje se v superviziji obravnava na treh ravneh – na kognitivni, emocionalni in vedenjski in vse so povezane z etiko. Na kognitivni ravni delujejo osebne vrednote strokovnjaka, ki niso vedno v skladu s profesionalnimi vrednotami. Na emocionalni ravni se pogosto pojavljajo dileme v zvezi z odgovornostjo in postavljanjem meja med strokovnjakom in uporabnikom. Gre za izražanje spoštovanja do človekovega dostojanstva in upoštevanje njegove odgovornosti (Hvala, 2003, str. 90).

3 OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN CILJI RAZISKAVE

V magistrskem delu smo se lotili preučevanja nasilja, do katerega prihaja s strani vzgojiteljev do otrok v vrtcu. Naša pozornost je bila namenjena različnim oblikam nasilja oziroma ravnanjem, ki so v današnjem družbenem kontekstu nesprejemljiva.

Raziskava, ki so jo izvedli v Šoli za ravnatelje (Mugnaioni Lešnik, Koren, Logaj in Brejc, 2012) in je zajemala učitelje, ugotavlja, da gre med učitelji v povprečju za zelo nizko vrednost zaznavanja različnih vrst in oblik nasilja. Kot najpogostejše oblike nasilja učiteljev nad učenci so anketiranci navajali grožnje, ignoriranje in nestrpnost, zmerjanje in poniževanje, komentiranje zunanosti, fizično nasilje, obrekovanje, poniževanje. Razlogi za takšen rezultat so po mnenju avtorjev: problem odsotnosti avtorefleksivnosti; nasilje učitelji opravičujejo ter minimalizirajo in ga s tem zanikajo; učitelji se morda zavedajo neustreznosti in pravne inkriminiranosti nasilnih dejanj nad učenci in jih zato težje priznajo; lahko gre za nizko ozaveščenost učiteljev o vrstah in oblikah nasilja v šoli, lahko pa tudi za zgodovinsko breme institucionalnega nasilja, zato učitelji svojih ravnanj ne uvidijo in se jim celo ne zdijo sporna (prav tam). Tudi v poročilu *Nasilje v šolah: konceptualizacija, prepoznavanje in modeli preprečevanja in obvladovanja* Koren (2008) ugotavlja, da »nasilje ni pogosta in priljubljena tema šolskega diskurza oziroma diskurza vzgoje in izobraževanja«. Prav tako se je pokazalo, da so tradicionalne oblike nasilja (učiteljev nad učenci) še vedno prisotne kljub spremembi zakonodaje, Konvenciji OZN o otrokovih pravicah (1989) in spremembi doktrine vzgoje in izobraževanja. Avtor postavlja tezo, »da gre to pripisati sami biti šole, ki je (še vedno) represivna in kot taka ustvarja tihe in nevidne pogoje za različne vrste pretežno psihičnega in verbalnega nasilja v šoli«. Prav tako je bila ena od Mrež učečih se šol 2 v okviru Šole za ravnatelje posvečena strategijam za preprečevanje nasilja v šolah in vrtcih (Mugnaioni Lešnik, 2005). Čeprav je bilo govora o nasilju kot naraščajočem družbenem pojavu v šolah in vrtcih, noben od vključenih vrtecev problematike nasilja vzgojiteljev nad otroki v vrtcih ne zaznava, temveč prepoznavajo le problematiko vrstniškega nasilja (Pahor in Petan, 2005; Rosenstein, Pajenk in Glavnik, 2005).

Že pred uvedbo Kurikuluma za vrtce (1999) je S. Žerjav (1994) ugotavljala, da v slovenskih vrtcih ni bila opravljena nobena raziskava oz. pregled stanja, ki bi osvetlil zlorabo in zanemarjanje otrok. Za utemeljitev našega raziskovalnega problema je predvsem pomemben avtoričin pogled na to, kdaj je vrtec nasilen znotraj lastnega sistema in kdaj je posameznik nasilen z lastnimi ravnanji. Kljub vsem koristim, ki jih vrtec za otroka prinaša, prepozna negativne dejavnike, ki posredno vplivajo na otroka, prav tako pa vrtec sam nanje nima vpliva. Ob tem bi izpostavili le ugotovitvi, ki se tudi v aktualnem kontekstu zdita najpomembnejši: da otroci pretežno del dneva preživijo v vrtcu ter številčne in prostorske normative. »Vse znanje, zagnanost, strokovni razvoj so premalo, če se družba kot finančni vir ne zaveda, kako pomemben je vrtec za otrokov razvoj, in da prav navedeni dejavniki vplivajo na počutje otrok in odraslih in velikokrat povzročajo agresivnost (prav tam, str. 122)«.

Velikost skupine vpliva tudi na odrasle, ki v skupini delajo, saj morajo njeni velikosti prilagoditi svoje delovne metode. Tako lahko odgovornost za veliko skupino otrok zmanjša

sposobnost odraslih za vzpostavitev individualnih in osebnih stikov z otroki. Poleg tega število otrok v skupini vpliva na ton sporazumevanja z njimi in lahko povzroči nesoglasja (Batistič Zorec in Turnšek, 2009, str. 83). Podobno ugotavlja tudi J. Ross Epp (1996), ki meni, da lahko posameznik skozi ravnanja, ki so sistemske narave, v dobri veri, da ravna v otrokovo dobro, povzroča škodo.

Drug problem, ki ga S. Žerjav (1994) izpostavi, je ozaveščanje posameznika o njegovih lastnih vzgibih za določena ravnanja, da se le-ta ne sprevržejo v svoje nasprotje. To se kaže predvsem v »mišljenju, da ima majhen otrok majhne težave, preslikavanju lastnih strahov in predsodkov v otroka ter razumevanju konflikta kot slabega stanja« (prav tam, str. 123).

P. Prijanovič (1996) meni, da so vzgojiteljice, ki delajo v vrtcih, pogosto nasilne do otrok, ker sistem kot tak to od njih zahteva. Svojo trditev utemeljuje z nerazumevanjem otrokovih potreb, dejanja pa so storjena v prepričanju, da otroku koristijo. Avtorica se sklicuje na S. Žerjav (1994), ki navaja različna ravnanja, ki potrjujejo takšna prepričanja: »spanje kot prisila, vodenje kot manipulacija, ustrahovanje kot metoda, prikrivanje resnice, ker otrok ne razume, pogovarjanje o otroku kot o tretji osebi, ukazovanje brez pojasnila, prisila s pristavkom 'a prav?' ali navidezni dogovor« (prav tam, str. 28). So pa vse oblike vedenja, ki ovirajo zdrav otrokov razvoj in otroka potiskajo v podrejen položaj, družbeni problem. S. Sušnik (2005) v svoji raziskavi ugotavlja, da se vzgojitelji v vrtcih ne čutijo dovolj usposobljeni na področju problematike trpinčenja in zlorabe otrok. Relativno majhen odstotek (35 %) vzgojiteljev se je že srečal s trpinčenim otrokom, ob tem pa se avtorici poraja vprašanje, ali so anketiranci pomislili na vse vrste zlorab. Kot družba smo dolgo uspeli ohraniti skrivnost o nasilju in mit o domu kot absolutno varnem zatočišču (Pavlovič, 1997).

T. Kuzma (2011) je v svoji raziskavi primerjala načine kaznovanja doma in v vrtcu nekoč (pred najmanj 25 leti) in danes. Avtorica ugotavlja, da je bilo nekoč kaznovanje v vrtcu prisotno pogosto, najpogostejše oblike fizičnega kaznovanja so bile ščipanje, vlečenje za lase in ude, siljenje s hrano, manj je bilo udarcev. Med najpogostejšimi psihološkimi oblikami kaznovanja avtorica navaja vpitje in osamitev za dlje časa. V raziskavi je omenjeno še odhajanje vzgojiteljice iz igralnice, počitek otrok in neposredovanje odraslega v sporih. Danes je, po podatkih raziskave, v vrtcu še vedno prisotno kaznovanje z osamitvijo, vpitje, grožnje z različnimi oblikami kaznovanja, stresanje, cukanje, vlečenje za ude. Avtorica ugotovitve sklene z mislijo, da je kaznovanja v današnjem času manj, pozornost pa je usmerja k različnim oblikam psihičnega kaznovanja, ki ostaja prikrito, a za otroka nič manj boleče.

Temeljni cilj raziskave je bil preučiti pojavnost različnih oblik nasilja odraslih nad otroki v slovenskih javnih vrtcih, njihovo zaznavanje in obravnavo ter poiskati možnosti za njihovo preprečevanje. Ugotoviti smo želeli, na katere neustrezne načine vzgojitelji v vrtcu disciplinirajo otroke oziroma kakšne metode pri tem uporabljajo, kakšen odnos imajo do discipliniranja, kako se pri tem počutijo, s kakšnimi strahovi se srečujejo ter ali je njihovo ravnanje v skladu z etičnim kodeksom, pravilniki, zakonodajo. Zanimalo nas je, ali se vzgojitelji v vrtcu zavedajo problematike nasilja nad otroki in ali ga morda celo sami izvajajo.

4 METODA IN RAZISKOVALNI PRISTOP

V raziskavi smo uporabili deskriptivno metodo, kot raziskovalni pristop pa kvalitativno raziskavo.

4.1 Vzorec

Ker je cilj kvalitativnega raziskovanja čim celoviteje spoznati preučevani pojav, smo v raziskavo vključili primere, ki so nam omogočili pridobitev čim bolj raznolikih informacij (Vogrinc, 2008). Odločili smo se za sistematični pristop vzorčenja (Vogrinc, 2008), in sicer za namenski priložnosti vzorec. Naredili smo deset intervjujev, čeprav smo jih po prvotnih predvidevanjih nameravali narediti sedem. Na podlagi potreb, ki so se pokazale med analizo podatkov, smo se odločili za dopolnitev vzorca.

Ker smo želeli doseči različne poglede, smo v vzorec zajeli 6 strokovnih delavk, ki delajo neposredno z otroki v oddelku, dve svetovalni delavki, od katerih je ena leto dni delala neposredno z otroki v oddelku kot pomočnica vzgojiteljice ter dve vodstveni delavki, eno pomočnico ravnateljice vrtca pri šoli, ki je prav tako vrsto let delala kot vzgojiteljica v oddelku, in eno ravnateljico, ki nikoli ni delala kot vzgojiteljica. Vse intervjuvanke so ženskega spola, prihajajo iz 5 slovenskih krajev in iz 7 različnih slovenskih vrtcev, enega podeželskega ter šestih mestnih. Ker so vse intervjuvanke ženskega spola, prav tako je ženskega spola večina strokovnih delavk v slovenskih javnih vrtcih, v nadaljevanju raziskave pri vseh navedbah uporabljamo slovnično obliko za ženski spol. Kot vzorec smo izbrali tiste pedagoške delavke različnih slovenskih javnih vrtcev, ki so se s problemom nasilja odraslih nad otroki v vrtcu že srečale in ki so bile v raziskavi pripravljene sodelovati. To smo ugotovili s poprejšnjimi informativnimi razgovori, pri čemer smo izhajali iz predpostavke, da so se pedagoške delavke na svoji poklicni poti vsaj enkrat, morda tudi večkrat, srečale s takšnim pedagoškim problemom.

Povprečna starost intervjuvank je bila 40 let, povprečna dolžina delovne dobe pa 18 let. Šest strokovnih delavk, ki delajo neposredno z otroki v oddelku, ima visoko izobrazbo, smer predšolska vzgoja, ena je pomočnica vzgojiteljice in ima končano srednjo vzgojiteljsko šolo. Svetovalni delavki imata univerzitetno izobrazbo, sta diplomirani psihologinji, pomočnica ravnateljice je diplomirana vzgojiteljica, ravnateljica, ki je sodelovala v raziskavi, pa je magistra psihologije.

4.2 Opis postopka zbiranja podatkov

Glede na občutljivo, neprijetno in tabuizirano naravo preučevanega problema smo za tehniko zbiranja podatkov izbrali raziskovalni intervju. Le-ta je bil neposreden, individualen, polstrukturiran pripovedni intervju, dva sta bila opravljena telefonsko. Vnaprej smo pripravili nekaj ključnih vprašanj, preostala vprašanja smo oblikovali sproti med potekom intervjuja

(Vogrinc 2008, str. 109). Raziskovalna vprašanja smo oblikovali po preučevanju ustrezne literature in raziskav o nasilju predstavljenih v teoretičnih izhodiščih, ki so že bile opravljene na področju šolstva ter z reflektiranjem lastne pedagoške prakse.

Intervjuvankam smo najprej predstavili ožji problem in prebrali ključna vprašanja, da so o njih lahko razmislile. Nato smo pedagoške delavke ustno spraševali in z njihovim dovoljenjem intervju snemali.

Podatke smo zbirali v posebej pripravljenem prostoru, kjer smo skušali čim bolj izključiti vse motnje, intervjuji so se snemali na diktafon. Posamezni intervju je v povprečju trajal eno uro, vse intervjuje smo realizirali v treh mesecih.

Sledila je analiza odgovorov, sistematiziranje podatkov in interpretacija rezultatov.

Notranjo veljavnost raziskave smo zagotovili z ugotovitvami, ki imajo utemeljitev v zbranih podatkih.

4.3 Postopek obdelave podatkov

Osrednji del kvalitativne analize gradiva je predstavljal proces kodiranja, ki je določal pomen posameznim delom besedila (Vogrinc 2008, str. 61). Kvalitativna analiza je potekala v šestih korakih. Gradivo smo najprej prepisali in uredili, nato smo ga razčlenili na posamezne sestavne dele, da smo dobili enote kodiranja. V nadaljevanju smo izvedli kodiranje, naredili izbor in definirali relevantne pojme, oblikovali smo kategorije, jih definirali ter na koncu oblikovali končne teoretične formulacije (Vogrinc 2008, str. 61).

5 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Analiza stanja je prikaz problematike neustreznega ravnanja z otroki v slovenskih javnih vrtcih. Na podlagi spoznanj te in predhodnih raziskav, opravljenih v domačem in tujem šolskem prostoru, je v sklepu oblikovan predlog preventivnega modela preprečevanja in obvladovanja nasilja v vrtcu. Analiza je hkrati izhodišče za razmislek, diskusijo, oblikovanje smernic in timsko delo pri vpeljavi ustreznih strategij discipliniranja otrok v prakso.

Udeleženke raziskave so odgovarjale na štiri sklope vprašanj:

- Prvi sklop vprašanj je zajemal stališča, védenje in znanje strokovnih, svetovalnih in vodstvenih delavk v vrtcu o nasilju.
- Drugi sklop vprašanj se je nanašal na to, katera nasilna ravnanja intervjuvanke opazijo v tuji in lastni pedagoški praksi.
- Tretji sklop vprašanj se je nanašal na prijavo nasilja in pomisleke, ki jih intervjuvanke ob tem imajo.
- V četrtem sklopu pa so intervjuvanke reflektirale tujo in lastno pedagoško prakso.

Ko smo odgovore analizirali in sistematizirali podatke ter izbrali in definirali relevantne pojme, smo oblikovali naslednje kategorije:

- védenje in znanje o nasilju,
- usposobljenost za ukrepanje ob zaznavi nasilja,
- formalno izobraževanje in dodatno strokovno izpopolnjevanje v vzgoji in izobraževanju,
- ničelna toleranca do nasilja (pri posamezniku, v kolektivu, v družbi),
- poznavanje zakonodaje o nasilju,
- zaznavanje nasilja odraslih nad otroki,
- vrste nasilja,
- oblike nasilja,
- fizično nasilje,
- psihično nasilje,
- žrtve nasilja,
- storilci nasilnih dejanj,
- pogostost neustreznih ravnanj,
- obravnava neustreznih ravnanj,
- prijava neustreznih ravnanj,
- pomisleki ob prijavi nasilja ,
- reflektiranje tuje in lastne pedagoške prakse,
- razlogi za neustrezna ravnanja,
- zavedanje problematike nasilja in zavedanje problematičnosti lastnih ravnanj,

- sistemsko nasilje,
- možnosti za preprečevanje neustreznih ravnanj,
- klima v kolektivu,
- pogovori ter izmenjava izkušenj in mnenj znotraj tima,
- supervizija in intervizija,
- strah pred sankcijo.

5.1 Stališča, védenje in znanje o nasilju

Prvi sklop vprašanj, na katera so intervjuvanke odgovarjale, je zajemal njihova stališča, védenje in znanje o nasilju.

5.1.1 Védenje in znanje o nasilju

Vse intervjuvanke razen ene so mnenja, da strokovne delavke, ki delajo neposredno z otroki v oddelku, o nasilju premalo védo. Po njihovem mnenju ne védo, kaj vse nasilje je, ne poznajo podrobnosti, predvsem pa ne sledijo teoretičnim spoznanjem. Težko ločijo različne oblike nasilja; kaj je psihično oz. fizično nasilje, kakšne so oblike kaznovanja in ali je le-to sploh dovoljeno. Pokazalo se je, da intervjuvanke o nasilju na splošno res nekaj vedo, ko pa smo jih prosili naj posamezne vrste oziroma oblike nasilja podrobneje pojasnijo, so s tem imele kar precej težav. Naštevale so različne oblike nasilja, vrst oz. oblik nasilja pa niso razlikovale. Menijo, da se da na tem področju še veliko narediti ter da je med tem, da so bile s področjem nasilja seznanjene s strani svetovalnih delavk in dejanskim znanjem o nasilju velika razlika. Udeleženke raziskave, ki delajo neposredno z otroki v oddelku tudi o svojem znanju menijo, da je nezadostno (intervjuji B, C, D, E, H, J).

Iz odgovorov intervjuvanih svetovalnih delavk (intervjuja A in G) lahko sklepamo, da te o nasilju vedo precej več kot strokovne in vodstvene delavke, verjetno tudi zato, ker je to eno od področij njihovega delovanja. Posamezne vrste in oblike nasilja sta intervjuvanki znali naštetiti in pojasniti. Z nasiljem se zadnja leta ukvarjata predvsem v okviru Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki je bil sprejet leta 2008, v okviru tega pa se na delovnih srečanjih znotraj kolektivov dotaknejo tudi možnosti nasilja oz. zanemarjanja otrok v institucijah kot je vrtec. Po njihovih navedbah na strokovnih aktivih strokovne delavke naštevajo osnovne oblike nasilja, vendar podrobnejših opredelitev ne poznajo. Znanje o tej temi je po njunem mnenju večje, kot je bilo včasih, več se o tem govori, tudi o vlogi strokovnega delavca, vzgojiteljice pa postajajo bolj občutljive, čeprav o ničelni toleranci do nasilja še nikakor ne moremo govoriti.

Ena intervjuvanka (intervju I), ki je vodstvena delavka, pa je mnenja, da strokovne delavke to področje dobro poznajo, a ne ravnaajo v skladu s svojim znanjem. Po njenem mnenju bi bilo prav, da bi strokovne delavke v skladu s svojim znanjem tudi ravnale, kar naj bi veljalo tako za mlajše kot tudi za starejše strokovne delavke, saj sama med njimi ne opaža nobenih razlik.

5.1.2 Usposobljenost za ukrepanje ob zaznavi nasilja

Intervjuvanke (intervjuji B, C, D, E, H, J), ki delajo neposredno z otroki v oddelkih, se večinoma ne čutijo dovolj usposobljene za ukrepanje v primerih, ko bi zaznale nasilje. Svetovalni delavki (intervjuja A in G) vesta, kako ukrepati v primeru detekcije nasilja in bi strokovno delavko, ki bi nasilje prijavila, tudi znali ustrezno usmeriti. Usposobljeni sta, a ena od njiju meni (intervju A), da lahko na nasilje odraslih nad otroki v vrtcu le opozarja nadrejene, za ukrepanje v takšnih primerih pa nima formalnih pristojnosti.

Posamezne, očitnejše znake, da je otrok žrtev nasilja, bi strokovne delavke, ki delajo neposredno z otroki v oddelku, pri otroku prepoznale, posamezne indice bi morda lahko razbrale iz otrokovih kretenj ali iz otroške risbe (intervju D), a vsekakor ne dovolj, da bi si na osnovi tega upale spregovoriti o problemu, kaj šele koga prijaviti. Tudi če bi bile priča nasilju odraslega nad otrokom v vrtcu, bi se znašle v veliki strokovni in osebni stiski.

Intervjuvanke (intervjuji B, C, D, E, H, J), ki delajo neposredno z otroki v oddelkih, vedo, da v primeru detekcije nasilja obstajajo protokoli ravnanja, a zgolj teoretično, kako bi bilo to videti v praksi si ne predstavljajo. Iz njihovih odgovorov sklepamo, da upajo, da se jim s tem ne bo potrebno nikoli srečati. Če bi se znašle v situaciji, ko bi bile primorane ukrepati, bi protokole šele zares prebrale, ob tem pa bi, kot predvidevajo, naletete tudi na vrsto pomislekov.

Iz odgovorov vodstvenih delavk (intervjuja F in I) o njunem morebitnem ukrepanju v primeru prijave nasilja sklepamo, da sta obe v svojih stališčih do nasilja neomajni in bi v primeru prijave in ustreznega dokaza (prijave strokovnega delavca ali staršev) tudi takoj ustrezno ukrepali. Ob tem ima ena od njiju (intervju F) pomisleke glede verodostojnosti dokazov, druga pa ima osebne pomisleke.

5.1.3 Formalno izobraževanje in nadaljnje izobraževanje ter usposabljanje v vzgoji in izobraževanju

Glede povezave med neustreznim ravnanjem in formalnim izobraževanjem ena od intervjuvank, ki je vodstvena delavka, pravi (intervju F): »Mislim, da je to odvisno od sistema izobraževanja. Odkar pomnim so nam naši učitelji govorili, na kakšen način se lahko kaznuje otroke. Če naredim primerjavo, ker tudi sama učim redne in izredne udeležence izobraževanj, so pri rednih znanja veliko bolj globoka, zasidrana, kompleksna, dobijo pravo mero in to kar dobijo, dobijo za vse življenje. Mi nismo prišli iz nekega drugega poklica ali zato, ker je trenutno to tržna niša, v tem poklicu moraš biti s srcem. Sedaj je takšnih približno četrtnina, ostali pa so prišli, ker se na tem področju trenutno zaposluje, po hitrem postopku dobijo določeno znanje in ga hitro unovčijo. Še dobro, da zdaj jaz vem, kaj vse lahko pride v vrtec, je pa veliko odvisno od volje posameznika. Če vam je do poklica, se izobražujete, večina jih pride samo po oceno. Vidim množico ljudi, ki niso ustrezni, to ni njihov poklic, a bodo dobili službo in do upokojitve delali z otroki. Seveda pa pridejo tudi posamezniki z vzgojiteljsko šolo, ki imajo neustrezen odnos.«

Izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev sta temelja za kakovost predšolske vzgoje in varstva. Večina strokovnjakov soglašata, da morajo biti vzgojitelji v predšolski vzgoji in

varstvu visokošolsko izobraženi in specializirani. Če te začetne izobrazbe nimajo, si morajo poklicne spretnosti pridobivati s stalnim strokovnim izpopolnjevanjem (Batistič Zorec in Turnšek, 2009, str. 99)

V poročilu »Pomembni podatki o učiteljih in ravnateljih v Evropi« (2013) so med drugim prikazani tudi podatki o vzgojiteljih v predšolski vzgoji. Študentje, ki se v Evropi pripravljajo na učiteljski poklic, morajo na splošno študirati 4 do 5 let. Za poučevanje na ravni osnovne šole (v primarnem in nižjem sekundarnem izobraževanju) se najpogosteje zahteva diploma (t. i. bachelor). To velja tudi za študente, ki se pripravljajo na zaposlitev v predšolski vzgoji. Alternativne poti do učiteljskega poklica, kot so na primer kratka preusposabljanja delavcev drugih poklicev, ki se zaposlijo na šoli, v evropskih državah niso zelo pogoste.

V Sloveniji srednješolsko izobraževanje po programu predšolska vzgoja traja štiri leta in vključuje splošnoizobraževalne ter strokovne predmete. Zasnovan je kompetenčno, sestavljen iz različnih obveznih in izbirnih modulov, poudarek je na praktičnem usposabljanju z delom v vrtcih, izbirnosti ter odprtem kurikulumu. Obvezni strokovni moduli so: večšine sporazumevanja, pedagogika in pedagoški pristopi v predšolskem obdobju, kurikulum oddelka v vrtcu, razvoj in učenje predšolskega otroka, varno in zdravo okolje, igre za otroke, ustvarjalno izražanje, naravoslovje za otroke, družboslovje za otroke, matematika za otroke, jezikovno izražanje otrok, informativno komunikacijska tehnologija, izbirni pa: likovno izražanje, glasbeno izražanje, plesno izražanje, šport za otroke, multimedije. V okviru modula ustvarjalno izražanje se dijaki učijo igrati na instrument (klavir, kitara), za uspešno delo po programu morajo imeti dober posluš. Dijaki 3. letnika med letom pripravijo kratko predstavo, ki jo ob koncu šolskega leta predstavijo otrokom. Dijaki sodelujejo tudi na javnih prireditvah za otroke, del izobraževanja poteka v vrtcih, pri bodočih delodajalcih, v 4. letniku opravljajo praktično usposabljanje z delom v vrtcu predvidoma en dan v tednu skozi vse šolsko leto. Po uspešno zaključenem četrtem letniku in opravljeni poklicni maturi, ki obsega 2 obvezna in 2 izbirna predmeta, dijak pridobi naziv vzgojitelj predšolskih otrok / vzgojiteljica predšolskih otrok. Po zaključenem štiriletnem izobraževanju se dijaki lahko zaposlijo v vrtcu, kjer opravljajo poklic pomočnika vzgojitelja/vzgojiteljice predšolskih otrok, ali pa nadaljujejo šolanje (Program predšolske vzgoje na SVŠG v Ljubljani, 2013).

Ustrezno izobrazbo oz. poklic pomočnika vzgojitelja/vzgojiteljice predšolskih otrok pa je mogoče pridobiti tudi s poklicnim tečajem. V poklicni tečaj se lahko vpiše, kdor je uspešno zaključil četrti oziroma zaključni letnik programa gimnazija ali srednjega strokovnega oz. tehniškega izobraževanja ali zaključni letnik programa poklicno-tehniškega izobraževanja (PTI). Za uspešno delo morajo imeti dijaki dober pevski posluš. Izobraževanje traja eno leto, zaključni se s poklicno maturo. S tem dijak pridobi srednjo strokovno izobrazbo in naziv vzgojitelj predšolskih otrok. Lahko se zaposli v vrtcu kot pomočnik dipl. vzgojitelja predšolskih otrok (prav tam).

Če primerjamo srednješolsko izobraževanje po programu predšolska vzgoja in poklicni tečaj za pridobitev enake izobrazbe, ob tem pa se opremo še na poročilo »Pomembni podatki o učiteljih in ravnateljih v Evropi« (2013) ter mnenje strokovnjakov o potrebni izobraženosti učiteljev v dokumentu Predšolska vzgoja in varstvo v Evropi (Batistič Zorec in Turnšek, 2009) je evidentno, da je kritika poklicnih prekvalifikacij v primeru predšolske vzgoje na mestu. Ne gre pa zaobiti stališča N. Turnšek (2008, str. 16), ki opozarja, da »formalno izobraževanje za pedagoški poklic in druge oblike izpopolnjevanja so-oblikujejo poglede na vzgojo otrok, vendar se njihovi učinki le redko izrazijo v pričakovanem obsegu in smeri«. Po avtoričinem mnenju (prav tam) se »vpliv formalnega izobraževanja manifestira in

transformira v kontekstu osebnih prepričanj, ciljev, stališč, vrednot ter subjektivnih teorij«.

Nadaljnjih izobraževanj in usposabljanj v vzgoji in izobraževanju, ki se izvajajo na področju vzgoje in izobraževanja, se intervjuvanke udeležujejo, tako pravijo tudi za svoje kolegice, z njimi pa so zelo zadovoljne. Na teh izobraževanjih izvedo veliko novega, kar posredujejo tudi sodelavcem v vrtcu. Nekatere strokovne delavke se tudi same odločajo za brezplačna izobraževanja o spolnem nasilju, iz vrtca pa jih na taka izobraževanja ne pošiljajo (intervju G). Ena od udeleženk raziskave (intervju I) pravi, da je bila dosedanja praksa reševanja problemov pogovor o le-teh znotraj posameznega oddelka s svetovalno delavko, kočljive situacije pa so strokovne delavke reševale same med seboj.

V večini evropskih držav obravnavajo stalno strokovno izpopolnjevanje učiteljev (CPD) kot njihovo profesionalno dolžnost, v nekaterih državah je udeležba v CPD obvezen pogoj pri napredovanju učiteljev (Pomembni podatki o učiteljih in ravnateljih v Evropi, 2013). To velja tudi za Slovenijo.

5.1.4 Ničelna toleranca do nasilja pri posamezniku, v kolektivu in v družbi

Po mnenju udeleženk raziskave je ničelna toleranca do nasilja proces, na katerega vplivajo lastne izkušnje in družba, predvsem lastna toleranca do nasilja, kaj je za posameznika še sprejemljivo, še normalno. Mnenja so, da je toleranca do nasilja v družbi še vedno zelo visoka. Kljub temu da se o tem več govori in da kot družba do tega vprašanja postajamo bolj občutljivi, smo do določenih oblik nasilja še vedno zelo tolerantni. Zlasti to velja za nasilje do otrok, ker smo prepričani, da je kaznovanje otroka vzgojno in »v otrokovo dobro« ter »da si je otrok to zaslužil«. Ena od intervjuvank, ki je svetovalna delavka, nazorno opiše primer, ki pokaže stališče do nasilja vseh vpletenih (intervju A): »Jaz malo preverjam, kakšen je odnos strokovnih delavk ali staršev do fizičnih oblik kaznovanja pri vzgojno zahtevnejših otrocih, se pravi tistih, ki jih odrasli doživljajo kot težko vodljive. Preverjam, kako ravna starši ali vzgojiteljice. Dostikrat začutim, da je v ozadju, v trenutkih nemoči, ko ne dosežejo tistega, kar zahtevajo, grobost. Starši tega ne zanikajo. Ko rečem 'Potem bi ga pa kar, ne?', se starši nasmehnejo. To je zame potrditev, da dejansko pridejo z otrokom do svojega 'plafona'. In tudi, ko govorim s strokovno delavko, mi to potrdi. Saj, kaj pa hočejo, kot da ga kdaj pa kdaj 'mal po riti' ali pa ga zaprejo.«

Prav tako je po mnenju ene od intervjuvank (intervju F), ki je vodstvena delavka, opaziti, da dajo mlajše strokovne delavke otrokom več manevrskega prostora, so bolj tolerantne, ali zato, ker se jim z otroki ne ljubi ukvarjati, ali pa zato, ker imajo višjo toleranco. Po njenem mnenju nekdo, ki ni iz oddelka, ne more disciplinirati otrok, ker je s tem po njenem mnenju načeta vzgojiteljeva avtoriteta.

Na tem mestu ugotavljamo, da je tudi sam pojem ničelna toleranca do nasilja strokovnim delavkam še precej nejasen, saj ga nekatere enačijo oz. razlagajo kot »ja, jaz sem zelo tolerantna, otrokom dopuščam ...« (intervju H) ali pa »mlajše strokovne delavke dajo otrokom več manevrskega prostora, so bolj tolerantne« (intervju F), pri čemer ne gre za dejansko toleranco do nasilja nad otrokom oz. odgovor ne gre v smeri zastavljenega vprašanja.

Ko govorimo o toleranci do nasilja znotraj posameznega kolektiva, je zagotovo na mestu ugotovitev intervjuvank, da gre ob tem opozoriti tudi na stanovsko solidarnost med zaposlenimi oz. na dogovor med tistima dvema, ki skupaj delata (intervju A), in pa na zvišanje tolerance do nasilja (intervju G), kajti »če si vsakodnevno v to vpet, se ti lahko to že zdi normalno« (prav tam), ker se »vsak dan zgodi veliko takšnih drobnih, nasilnih dejanj« (intervju D).

5.1.5 Poznavanje zakonodaje o nasilju

Strokovne delavke, ki delajo neposredno z otroki v oddelku, po mnenju večine intervjuvank, slabo poznajo zakonodajo, ki se dotika področja nasilja, slabo poznajo protokole ravnanja, vedo, da obstajajo, a jih ne preberejo oz. se vanje ne poglobijo. Posamezne strokovne delavke tudi ne poznajo etičnega kodeksa, vedo sicer, da obstaja, a ga niso prebrale.

Po mnenju ene od intervjuvank (intervju I) pa strokovne delavke zakonodajo poznajo, a kljub temu, zaradi lastne nemoči ali nezainteresiranosti, neustrezno ravnaajo.

Dve udeleženci raziskave (intervju E, I) ob tem navajata tudi nepoznavanje Etičnega kodeksa vrtca. Po njunem mnenju večina strokovnih delavk seveda ve, da le-ta obstaja, a ga, iz kateregakoli razloga, niso prebrale, o njem se niso nikoli pogovarjale in v tem smislu tudi ne reflektirajo lastne pedagoške prakse.

Svetovalni in vodstveni delavci zakonodajo s področja nasilja poznajo.

5.2 Zaznavanje nasilja odraslih nad otroki

Drugi sklop vprašanj se je nanašal na to, katera nasilna ravnanja intervjuvanke opazijo v lastni in tuji pedagoški praksi.

5.2.1 Vrste nasilja

Udeleženke raziskave so omenjale ravnanja, ki bi jih lahko uvrstili med naslednje vrste nasilja:

- vrstniško oz. medvrstniško nasilje,
- nasilje v odnosu med otroki in vzgojitelji,
- nasilje v odnosu med vzgojitelji in starši,
- nasilje nad otroki v družini in druge vrste nasilja v družini,
- nasilje vodstva nad zaposlenimi,
- nasilje med vzgojitelji, tj. znotraj vzgojiteljskega kolektiva,
- institucionalno oz. strukturno nasilje.

Ker se v naši raziskavi osredotočamo le na nasilje strokovnih delavcev nad otroki, ostale vrste (institucionalno oz. strukturno nasilje, nasilje v odnosu med vzgojitelji in starši, nasilje nad zaposlenimi, nasilje med vzgojitelji, tj. znotraj vzgojiteljskega kolektiva) omenjamo le toliko, kolikor so ga v povezavi z neustreznimi ravnanji odraslih v vrtcu omenjale udeleženke raziskave. Vrstniško oz. medvrstniško nasilje ter nasilje nad otroki v družini in druge vrste nasilja v družini nista bila predmet te raziskave. Posamezne intervjuvanke (intervjuji A, D in F) so ti dve vrsti nasilja občasno sicer omenjale, vendar ne v relevantni povezavi z raziskavo.

5.2.2 Oblike nasilja

5.2.2.1 Fizično nasilje

Udeleženke raziskave opažajo, da strokovne delavke, ki delajo neposredno z otroki v oddelku, izvajajo naslednje oblike fizičnega nasilja (priloga L):

- trde in grobe prijeme,
- grobe potege otroka z roko,
- grobo posedanje otroka na klopi ali stole,
- zapiranje otroka v različne prostore,
- vlečenje ali nošenje otroka v druge igralnice,
- udarec,
- lasanje in cukanje otroka,
- tresenje otroka,
- vlečenje za ušesa,
- groba ščipanja za rob ušes,
- suvanje ali porivanje otroka,
- vlečenje otroka,
- vlečenje za lase, okončine ali obleko, trdo nameščanje pokrival,
- nasilno premeščanje otrok,
- namerno potiskanje otroka ob različne površine, ob steno ali na tla,
- dajanje glave pod mrzlo vodo,
- tiščanje otroka na ležalnik,
- fizično siljenje otroka s hrano.

Intervjuvanke vedo, da obstajajo različne oblike fizičnega nasilja, med katere na splošno uvrščajo tepež, lasanje, vlečenje, porivanje, cukanje, grobo prijemanje, tresenje otrok, potiskanje otroka ob različne površine, grobe potege z roko, grobo posedanje na klopi oz. stole, zapiranje, fizični napad. Strinjajo se, da lahko do takšne oblike nasilje pride tudi v instituciji kot je vrtec in le-tega zaznavajo tudi v svojih sredinah. To je nasilje, ki ga je najlažje opaziti.

Po njihovem mnenju strokovne delavke različne oblike fizičnega nasilja izvajajo, a se hkrati zavedajo, da takšna praksa ni sprejemljiva. Ob tem svoja ravnanja opravičujejo z izjavami, kot »tako hudo pa to vendarle ni« ter »da je otrok že zaslužil to, kar je dobil, ker je bil poreden«. Takšna ravnanja so po njihovem mnenju izraz nemoči strokovnih delavk, zgodijo se občasno, ko le-te ne zmorejo ravnati drugače.

Po izjavah udeleženk raziskave se fizično nasilje opazi predvsem v garderobah, ko se odraslim mudi, so neučakani, zato sledijo grobi prijemi, otroka zagrabi, ga potegnejo ven iz množice in ga postavijo v kot (intervju A). Precej več kot odkritega fizičnega nasilja je fizičnega nasilja, ki se izvaja prikrito, npr. ščipanje za rob ušesa, izolacija, tresenje, udarec po riti, grobi prijemi, vse to je prikrito, a se vendarle opazi (priloga L).

Ena od intervjuvank navaja primer lastne prakse (intervju H): »Otroka večkrat opozoriš, potem pa ga primeš za roko in ga odpelješ. Sprašujem se, ali je to že fizično nasilje. Če otroku stokrat nekaj rečeš, pa ne posluša, rabiš fizično moč, da mu to dopoveš. Tudi otrok mora upoštevati določena pravila. Čisto vse, kar počnemo, tudi ni nasilje«.

5.2.2.2 Psihično nasilje

Intervjuvanke, tako tiste, ki delajo neposredno z otroki v oddelku, kot svetovalne in vodstvene delavke so na vprašanje o psihičnem nasilju odgovarjale, da v vrtcu, s strani odraslih opazajo naslednje oblike nasilja, ki ga po A. Mikuš Kos (1997) lahko uvrstimo med psihično trpinčenje otroka (priloga M):

- kričanje,
- nazivanje otroka s ponižujočimi izrazi,
- uporaba žaljivk,
- poniževanje otroka,
- javna ponižanja,
- teroriziranje,
- kritiziranje,
- grožnje,
- vpitje,
- postavljanje zahtev, ki presegajo zmožnosti otroka,
- nepravilno ravnanje z otrokom,
- izločanje iz igralnice, izolacija otroka, prostorska osamitev otroka (v stranišče, na hodnik),
- izločanje otrok iz igre,
- namensko odklanjanje podpore,
- namensko spregledanje otrokove prošnje po pomoči,
- manipulacije,
- oviranje samostojnosti, da otroku ne pustiš, da sam naredi tisto, kar že zmore,
- čustveno izsiljevanje,
- odtegovanje naklonjenosti,
- neodzivanje na čustvene stiske,
- zelo malo pristnega stika in crkljanja v drugi starostni skupini,
- zavestno in namensko zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb,
- neodzivanje na znake čustvene stiske,
- discipliniranje z zastrahovanjem,
- ignoriranje,

- vzgojitelji so prezaposleni sami s seboj in za otroka ne kažejo pravega interesa,
- odtegotvanje stvari,
- indoktrinacija, verske tradicije,
- siljenje k različnim aktivnostim,
- vsiljevanje načina prehranjevanja,
- siljenje otroka s hrano, zapisana pravila smislu 'v našem oddelku se vse poje', otrok mora vzeti točno toliko hrane, kot jo bo pojedel, otroci ne morejo vzeti dodatka ali morajo tega do konca pojesti,
- spanje kot prisila,
- nestrpnost,
- ukazi,
- ponavljanje zahtev na grd način,
- čakanje,
- zapuščanje otrok,
- problematika priseljencev.

V raziskavi največkrat omenjena oblika psihičnega nasilja je kričanje oz. problematična barva in ton glasu. Po izjavah intervjuvank je tega veliko, dogaja pa se zelo pogosto. Navajajo, da brez kričanja skoraj ni odhajanja iz garderobnih prostorov, še posebej se kriči na nekatere otroke, velikokrat se ponavlja njihova imena, v smislu »xy že spet, xy kolikokrat sem ti že rekla, a bo« (intervju A), »Ustavi se, pa kaj ti je, a boš že nehal!« (intervju J), nekatere skupine »delujejo samo na visokih frekvencah strokovnih delavcev« (intervju F). Zelo lepo dogajanje opiše izjava (intervju J): »Zdi se mi, da najprej kričimo, ti kar znoriš, pa rečeš, zdaj bo pa takole.«

Ob tem odrasli pogosto nazivajo otroka s ponižujočimi izrazi, ga izpostavljajo in kritizirajo. Uporabljajo neprimerne besede, žaljivke npr. »nesramen si«, »grd si«, »sem ti že stokrat rekla«, primerjanje otroka, recimo »star stric«, zmerljivke npr. »ta pa ta se joka, sram ga je, hlačke ma polulane ...« (intervju E) rečejo posamezne strokovne delavke, če se otrok polula, »no, a si že požrla kosilo, a si ...« (intervju B). Veliko je vpitja, ne samo glasen govor, tudi grožnje, npr. »če ne boš ubogal, te bom peljala iz igralnice!«, »k dojenčkom te bom peljala«, zaničevanja npr. »zakaj pa imaš ta ušesa, a zato, da boš na njih sedel?« (intervju I), »spet nič ne slišiš«, »stokrat sem že rekla«, »s tabo nič ni«, »ti mene sploh kaj razumeš« (intervju G). Kot primer grožnje ena od udeleženk raziskave navaja (intervju H): »Tudi, če se oblačimo, pa ga čakaš 'tri ure', mu rečeš, da ga boš pustil tukaj. To se mi ne zdi nasilje, saj je imel dovolj časa in se ni pripravil.«

Veliko je discipliniranja v smislu »jaz sem ti rekla, ti moraš« (intervju A), »če sem ti rekla, da sediš, sem jaz tvoja avtoriteta in ti moraš, zato, ker sem jaz tako rekla« (intervju I). Vsa ta discipliniranja so nesmiselna in niso povezana z varnostjo otroka. Veliko je glasnosti, nestrpnosti, ukazov, od otrok se zahteva obnašanje po pravilih, ki niso primerna njihovi starosti in niso oblikovana skupaj z njimi (intervju I).

Ogromno je čakanja, predvsem pri prehodih med dejavnostmi. »Otroke se drži v določenem času, v določenem prostoru, veliko je čakanja in to dela otroke nervozne, in ko otroci pridejo ven, znorijo. In takoj sledi discipliniranje in kazen« (intervju I).

Prihaja tudi do izpostavljanja oz. javnega poniževanja: »Če otroci klepetajo, medtem ko vzgojiteljica nekaj pripoveduje, naj pa zdaj oni naprej povedo. Ne glede na to, ali bo otrok to

naredil ali ne, se vidi, kako zelo mu je neprijetno. Ali pa mora v drugo skupino. Ker se v nekem oddelku vrtca vzgojiteljici zdi, da otrok ne jé, tako kot bi moral, že celo šolsko leto dveletni otrok sedi sam pri mizi v kotu« (intervju I). »Če hodiš v koloni, otroka postaviš na stran z besedami 'zdaj boš pa tukaj stal', izpostaviš ga javnemu ponižanju, ali pa 'zdaj boš pa ti povedal', če klepeta« (intervju J).

Del vsakdana so tudi zahteve, ki presegajo zmožnosti otroka in nepravilno ravnanje z otrokom: »Tole boš tukaj naredil, če so vsi zmogli, boš pa tudi ti!' in otrok mora narisati risbo ali pa kot kazen: 'Tole boš tukaj delal, ostali se gredo pa igrat.'« (intervju J).

Kot primer teroriziranja otrok ena od intervjuvank navaja (intervju I): »Pri bralni znački diplomiran pedagog sedi na mizi in bere pravljico, otroci sedijo za mizo z rokami na hrbtih in poslušajo 3–5 pravljič na dan, zato ker sodelujejo v programu bralna značka. Pravljičice morajo slišati in jih potem znati. Seveda potem ponorijo, ker imajo omejeno gibanje, dejansko je to zloraba osnovnih otrokovih potreb. Tudi po gozdu so morali hoditi v koloni po dva. Tudi rutinske dejavnosti so grozne, če niso načrtovane. V prehodnih otroci, ki se počutijo utesnjene, zaštrlijo ven. To strokovne delavke moti in skušajo to preprečiti s svojo močjo«.

Intervjuvanka navaja tudi primer medvrstniškega nasilja, razlog zanj pa je pravzaprav nepravilnost s strani vzgojitelja: »Tudi v okoljih, kjer se vsi poznajo, v ruralnih skupnostih, se dogaja, da če je to županov otrok, se mu več dovoli. Lahko tudi terorizira ostale otroke in se mu to spregleda« (prav tam).

Naslednje sporno ravnanje je izločanje otrok iz igralnice, njihova izolacija oz. prostorska osamitev (stranišče, hodnik) ali pošiljanje otrok v druge oddelke ali v razvojni oddelek. Intervjuvanke opažajo, da se vzgojiteljice veliko poslužujejo izolacije, otroka fizično izločijo iz oddelka, pri čemer mu tudi ne povedo, koliko časa bo pred vrati, na hodniku. Ena od intervjuvank (intervju A) omenja, da je že večkrat naletela na otroka, ki je bil zunaj in je jokal. Takšni pristopi po njenem mnenju nimajo učinka na vedenje otroka, temveč povečajo otrokovo nezaupanje do odraslega: »Lani smo imeli tak primer. Mislila sem, da je otrok samo pozabljen na igrišču. Vprašala sem ga, kaj dela tukaj, ker nikjer nisem videla vzgojiteljice. Rekel mi je, da je on tukaj in da mu je rekla, naj tukaj počaka. Peljala sem ga v skupino, usedli smo se in pogovorili. Bil je na tak način kaznovan, gledale pa so ga skozi okno. Rekla sem, da če se še kdaj kaj takega zgodi, bodo šle na disciplinsko. Vzgojiteljica je odgovorna, da otroka motivira, da se le-ta ustrezno obnaša. Tukaj ni kriv otrok, ampak je krivda popolnoma na strani odraslega. Podobni primeri so tudi kadar je otrok sam pri mizi ali ko je med ležalniki narejena zapora, da otrok ne vidi ostalih, razen če sam to želi.«

Meja med psihičnim in fizičnim nasiljem je začrtana tam, kjer se besedi pridruži še gesta. »Grožnja, ki je podkrepjena z dvignjeno roko, ni več samo psihično, pač pa po definiciji fizično nasilje, ker se tega bojimo in ga upravičeno pričakujemo« (Plaz, 2004, str. 45). V primeru izločanja otrok iz igralnice gre po našem mnenju za kombinacijo fizičnega in psihičnega nasilja, saj gre v posameznih primerih, ko strokovna delavka otroka odvede iz igralnice ali zahtevo podkrepí z grobo kretnjo, nedvomno tudi za fizično nasilje, čeprav A. Mikuš Kos (1997) izločanje otrok uvršča med psihično nasilje.

Veliko je tudi namenskega spregledanja otrokove prošnje po pomoči oz. namenskega odklanjanja podpore. Intervjuvanke navajajo poglede v stran ter izjave, kot so »Nočem te videti«, »Ko boš, pa boš, če ne, pa ne boš!«, »Saj sem ti že trikrat pokazala, dosti je, daj kar sam!«, »Boš že zmogel tisti gumb zapet!« in podobno. Ob tem ena od intervjuvank (intervju

I) doda, da nekatere strokovne delavke hkrati ne dovolijo, da bi otrok tisto, kar zmore, naredil sam: si vzel hrano, si postregel, nalil lonček ..., kot vzrok pa navede nepoznavanje razvojnih značilnosti otroka.

Pojavlja se tudi čustveno izsiljevanje in odtegotvanje naklonjenosti v smislu »Zdaj te pa nimam več rada, ker si bil lump!«, »Srček me boli, če mi to delaš!«, »Zdaj sem pa žalostna, ker...«. Nekateri strokovne delavke imajo zelo nizko toleranco, zelo hitro začnejo sporočati otroku, da ni v redu in da ga takšnega ne marajo. Nekateri otroci tako hitro postanejo črne ovce oz. grešni kozli ter so pogosteje kaznovani. Nekateri strokovne delavke z odtegnitvijo ljubezni z otrokom manipulirajo (intervjuja A in D).

Pogosto je neodzivanje na čustvene stiske otrok. »Zelo malo je pristnega stika in crkljanja v drugi starostni skupini« (intervju I), če otrok joka, je veliko izjav v smislu »Naj se kar dere, saj se lahko, saj ga ne boli!« (intervju I). Pojavlja se tudi zavestno in namensko zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb, npr. »Ne, ne boš sedel tukaj!« (intervju J), neodzivanje na znake čustvene stiske, discipliniranje z zastrahovanjem »zdaj bom pa ...«, »boš že videl«, »zdaj pa, če ne boš ..., bom pa mamici povedala«, odtegotvanje stvari, »če boš povedal, tega ne boš dobil«, »boš že videl ...«.

Ponekod se pojavljata indoktrinacija in vsiljevanje verskih oz. krajevnih običajev ali načina prehranjevanja. Primer, ki ga navede ena od intervjuvank (intervju I): »Tu je kmečko okolje in otroci so vajeni klasične kmečke prehrane. Vsiljevanje drugačne hrane s strani zavoda, vidim jaz kot sistemsko nasilje. Otroci hrano odklanjajo, je ne pojedjo in so lačni. Nimajo možnosti izbire. Prehrana je lahko danes zelo veliko nasilje. Tudi bio – eko trendi gredo lahko v hude skrajnosti, pa verske tradicije, na primer miklavževanje. Definitivno ne gre tukaj za običaj, ampak za versko vzgojo. To ni stvar, ki bi bila enaka za vse, mi smo le v okolju, kjer imamo različno versko in nacionalno pripadnost. Ne moremo nekomu, ki ni rimokatolik vsiljevati miklavževanja. Ko so pa hoteli imeti božič, tam sem se pa uprla, tudi barvanje jajčk ob veliki noči je zame sporno.«

Še vedno je prisotno tudi siljenje otrok k določenim aktivnostim, siljenje otrok s hrano, pojediti morajo vse, kar je na krožniku ali pa obratno, ne smejo vzeti dodatka. Pojavljajo se zahteve, da če so vzeli dodatek, morajo tega pojediti do konca, ali pa celo zapisana pravila v smislu »V našem oddelku se vse poje!«, otrok pa mora vzeti točno toliko hrane, kot jo bo pojedel.

Zanimiv je primer manipulacije, ki ga prav tako navaja ena od intervjuvank (intervju H): »Jaz zase lahko rečem takole. Če vidim, da sem šla čez mejo, se potegnem nazaj in se skušam z otrokom pogovoriti. Ne bom ravno rekla, da mu besede položim na jezik, ampak skušam zadevo izpeljati tako, da ne bi bilo posledic. Z otrokom se pogovorim, čeprav vem, da sem ga polomila in dogodek 'utrdim' tako, da bi bilo 'kot pozitivno'. Ravno danes, ko sem stala pri vratih, sem se sklonila in zadela otroka, ki je stal ob podboju vrat. Otrok je rekel 'si me udarila' in v bistvu sem ga, nehote, res. Otrok pa seveda pove samo dejanje. Ampak ker vem, da otroci zelo radi napihnejo, sem potem utrdila to: 'Joj, si šel mimo, si se udaril. Kaj se je pa zgodilo? Aja, v podboj si se?' To sem utrdila, vrata in podboj, da nisem rekla: 'Oprosti, sem jaz!' Prenesla sem to dejanje, da ne bi iz tega nastali problemi. Zelo sem previdna pri tem. Pri teh rečeh ni bilo namerno, ampak če bi ga udarila, da bi namerno to naredila, bi ravno tako ravnala. Bi pač prenesla na drugo stvar, to, kar naj bi doma povedal, to bi utrdila.«

Dogaja se tudi, da strokovne delavke otroke ignorirajo, kamor bi lahko uvrstili tudi zapuščanje otrok med počitkom oz. kratenje pravice, da se otrok počuti varno. Vzgojitelji so

večkrat prezaposleni s seboj in za otroka in njegove potrebe ne kažejo pravega interesa. Intervjuvanke to opažajo pri nekaterih starejših z neustrezno izobrazbo ter pri mladih, ki imajo pri svojem delu ves čas pri sebi prenosne računalnike in mobilne telefone.

Izvajanje psihičnega nasilja je vezano pravzaprav na vse aktivnosti tekom dneva. Odrasli otrokom ne dajo dovolj časa, bolj so usmerjeni v realizacijo ciljev kot v otrokove potrebe. Tega je več pri odraslih, ki so bolj tradicionalni, bolj jih zanima dejavnost kot participacija otrok ali otrokova aktivna vloga, več je nestrpnosti, kritiziranja, tudi kaznovanja in čustvenega izsiljevanja (intervju A). Večkrat se izgovorijo na starše »Mama je rekla, da moraš spati!« namesto »Jaz želim, da ti počivaš!«. Ko se postavljajo zahteve, je videti, kot da so zahteve staršev pomembnejše od potreb otroka. Pred časom so imeli v neki skupini celo »zapor«, kamor so dajali otroke, ki niso bili pridni, nekaj otrok se je zaradi tega izpisalo, vodstvo se tudi ni ustrezno odzvalo. Svetovalna služba je večkrat brez moči, še posebno če je vodstvo prepričano, da je treba stvari utišati ali pa neustrezno ravnanje dokazati (prav tam).

Vse intervjuvanke se strinjajo, da določena oblika kaznovanja oz. omejevanja otrok mora biti. Menijo, da lahko kaznujemo z odvzemom dejavnosti, izločimo z obrazložitvijo in s časovno omejitvijo (intervju F), uporabimo »time out«, posedemo otroka na stol (intervju H). Uporabljajo tudi pošiljanje iz igralnice, pošiljanje v drugo skupino, otroke pošiljajo ležat na ležalnik ali sedet za mizo, otroke tudi ignorirajo (intervju G). Zelo učinkovito je po njihovem mnenju nagrajevanje (intervju J), ki se zelo obnese, se izplača, prav tako tudi motiviranje, najboljše pa je, če se z otrokom pogovorijo (intervju H).

Kazen je najstrožji način izražanja nezadovoljstva nad otrokovim obnašanjem in ravnanjem, poleg tega, da jo strokovnjaki razumejo kot sporno vzgojno sredstvo (Cencič, 1989, nav. po Dimnik, 2004) se tudi ne obnese (Blum, 1999). Intervjuvanke uporabo kazni opravičujejo z izjavo, da je to »zadnje, k čemur se zatečejo, ko so izčrpale že vsa druga sredstva«, kar meni tudi M. Cencič (Cencič, 1989, nav. po Dimnik, 2004) Kaznovanje tudi ni sinonim za discipliniranje, saj prihaja s strani odraslega in otroka nauči, da pravico delijo močnejši (Coloroso, 1996), discipliniranje pa je sprejemljivo tako za discipliniranega kot za družbo v celoti, je pričakovano, pravila so znana in dosledno izvedena (Gossen, 1996, str. 51). V otroku kazen vzbuja jezo in odpor ter spor stopnjuje (Coloroso, 1996). B. Coloroso (prav tam, str. 31) pravi, da »vsak prijem, ki otrokovega učenja ne povezuje z življenjem in ki ne ohranja njegovega dostojanstva, ni učenje discipline, ampak je kaznovanje, ne glede na to kako ga poimenujemo«. M. Cencič (Cencič, 1989, nav. po Dimnik, 2004) opozarja, »da so otroci v veliki meri še vedno deležni kazni«, tisti, ki jo doživljajo, postajajo uporniški in trmasti, svojo jezo pa usmerjajo v šibkejše od sebe. Hkrati N. Turnšek (2000, nav. po Dimnik, 2004) kot eno izmed negativnih posledic kaznovanja omenja dvoličnost otroka. Trda vzgoja vzgojiteljev ustvari togega, vodljivega in ubogljivega otroka, ki je priljubljen pri odraslih in prežet z občutkom sramu in krivde (Coloroso, 1996, nav. po Dimnik, 2004).

Poznamo pet različnih tipov vzgojiteljev (Gossen, 1994, nav po Dimnik, 2004): kaznovalec, vzbujevalec krivde, tovariš, pogojevalec, le vodja pa je tisti, ki bo otroka vodil pri iskanju rešitev in reševanju posledic njegovih napačnih ravnanj ter mu tako omogočil, da se razvije v samostojno osebo z veliko mero samokontrole.

Predlog ene od intervjuvank (intervju F) je, naj se otrok usede in razmišlja o tem, kaj je naredil drugemu. »Kljub temu da si bosta dala roki, se mora vsak človek zavedati posledic svojih dejanj. Z igro lahko otrok nadaljuje ob pogojih, prvič, da se opraviči in drugič, da sede in nariše risbico na to temo, kot opravičilo« (prav tam).

Tudi sama opažam, da je takšna praksa med strokovnimi delavkami izjemno pogosta. Gre za tipičen primer prikritega kurikula, ravnanje, ki ga strokovne delavke nekritično posnemajo, njihova vzgojna ravnanja, kot pravi N. Turnšek (2008, str. 9), pa niso v neposredni zvezi s kognicijami, so nekakšna »tiha vednost« (tacit knowledge, »molče priznana«, »odobrena«), ki je nevprašljiva in se kaže predvsem v nereflektiranih vsakdanjih ravnanjih in samoumevnih ritualnih situacijah, zato v konkretnem primeru strokovne delavke zagotovo ne pomislijo na otrokove zmožnosti v smislu moralnega razvoja.

»Prikriti kurikulum se nanaša na nezapisana, nenačrtovana in nenamerna ravnanja vzgojiteljic, pogojena z implicitnimi zahtevami institucije oz. družbe ter z njihovimi subjektivnimi teorijami« (Batistič Zorec in Prosen, 2011, str. 68), področje, na katerem je najočitnejši, pa je zagotovo discipliniranje otrok; nagrajevanje, kaznovanje, podkupovanje, rutinsko hvaljenje, konkretne informacije o pričakovanem vedenju in drugi načini spodbujanja prosocialnega vedenja (prav tam, str.72).

Intervjuvanke soglašajo, da je za preživetje posameznika in za družbo pomembno, da obstajajo pravila in standardi o odnosih med ljudmi. Le-ta določajo, katera vedenja so zaželena, katera nezaželena in katera prepovedana oziroma sankcionirana. Moralna pravila zadevajo pravice drugih ljudi in jih zmorejo upoštevati že majhni otroci, vendar se po njih ravna zato, da bi se izognili neodobravanju ali kazni s strani pomembnih odraslih, ne pa zaradi ponotranjenja, ki pride kasneje in je bistvo moralnosti. Moralni razvoj je proces, v katerem posameznik osvoji družbeno sprejete standarde o pravilnem oz. napačnem ravnanju v družbi, je eden od vidikov socializacije in proces v katerem se otroci naučijo prilagajati kultur, v kateri živijo (prav tam, 2011, str. 58).

»Od naših moralnih vrednot, socialne občutljivosti in kognitivne zrelosti je odvisno, kako bomo presodili določeno situacijo. Na osnovi te presoje potem ravnamo, čeprav ne nujno v skladu z osebnimi moralnimi standardi. V primeru, da ravnamo v skladu z osebnimi moralnimi standardi, to sproža pozitivna čustva (samospoštovanje), v nasprotnem primeru pa doživljamo negativna čustva (občutek krivde)« (prav tam, 2011, str. 58).

Kadar govorimo o stadijih v razvoju moralnosti, so predšolski otroci na predmoralnem nivoju (prav tam). »V tem obdobju otroci upoštevajo socialna pravila zaradi tega, ker je to zanje koristno: so deležni odobravanja in ljubezni, so pohvaljeni ali nagrajani, se izognejo kazni« (prav tam, str. 61). V prvem stadiju menijo, da je pravilno vedenje tisto, ki je nagrajeno in napačno tisto, ki je kaznovano s strani avtoritet. V drugem stadiju se otroci zavedajo, da imajo potrebe tudi drugi, vendar je zanje pravilno tisto ravnanje, ki zadovoljuje lastne potrebe, delno že upoštevajo namen, prepričani pa so v nezmotljivost odraslih (prav tam, str. 62). Karkoli stori otrok v skladu z zahtevami odraslega, to stori zato, da bi se izognil kazni in nadmoči avtoritete ter da bi si pridobil njeno naklonjenost (Kroflič, 1997, str. 46).

Po mnenju M. Batistič Zorec (2011, str. 64) naloga moralne vzgoje ni, da otrokom na besedni ravni posreduje (»vceplja«) moralne vrednote kulture, ampak jih spodbuja v reševanju moralnih problemov in njihovem argumentiranju ob soočenju z mnenji drugih. Prav tako je po njenem mnenju neproduktivno pretirano uveljavljanje zunanjih avtoritet, ki v prvih obdobjih sicer pomagajo otroku preseči egoistična moralna stališča, vendar kasneje ovirajo ponotranjenje moralnih pravil in uporabo lastnega reflektivnega razmišljanja, kajti končni cilj moralne vzgoje ni le naučiti se z razumom reševati moralne dileme, temveč doseči tudi

njihovo upoštevanje v realnem življenju. Tudi po mnenju Praperja (1995) je ponotranjenje eden najpomembnejših razvojnih procesov.

Po našem mnenju bi bil, v takšnih in podobnih primerih, od avtoritarno-asertivnega pristopa vzgojiteljice, »ko odrasli omejujejo ali sankcionirajo otrokovo neprimerno ravnanje, tako da se sklicujejo na lastno avtoriteto ali družbene norme« (prav tam, str. 65), veliko boljši induktivni pristop, pri čemer »vzgojitelji osvetlijo perspektivo drugega, izpostavijo njegov distress in jasno pokažejo, da je otrokovo ravnanje povzročilo distress drugega otroka. Takšno ravnanje spodbuja občutenje empatične krivde in s tem razvoj prosocialnih čustev in moralnega razvoja, otroku pa daje tudi možnost, da popravi krivico, ki jo je prizadejal drugemu« (prav tam, str. 65).

Udeleženke raziskave v svojih opažanjih ne omenjajo spolnega nasilja nad otroki, čeprav bi to bilo glede na naravo dela možno.

Udeleženke raziskave tudi ne omenjajo stiske otrok v primeru nasilja med odraslimi. Morda zato, ker o tem niso bile neposredno povprašane, so mu pa po našem mnenju otroci v nekaterih primerih zagotovo priča, kadar pride do konfliktov v tandemu oz. znotraj kolektiva.

5.2.3 Žrtve nasilja

5.2.3.1 Otroci v oddelkih prvega in drugega starostnega obdobja

Žrtve nasilja so otroci tako v oddelkih prvega kot v oddelkih drugega starostnega obdobja.

5.2.3.2 Otroci s posebnimi potrebami

Izjemno občutljiva tema je izvajanje različnih oblik nasilja nad otroki s posebnimi potrebami v razvojnih oddelkih vrtcev. Čeprav eno od načel vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji, 2011, str. 302) govori o tem, da je potrebno vsem otrokom s posebnimi potrebami zagotoviti obravnavo in poučevanje z najučinkovitejšimi (sodobnimi) metodami in pristopi, ki morajo biti strokovno argumentirani, njihova učinkovitost mora biti preverjena, starši pa morajo biti o uporabljenih metodah in pristopih obveščeni, intervjuvanke (intervjuja A, B) navajajo tudi primere nasilja nad temi otroki, ki so se opravičevali oz. reševali z izgovarjanjem na posebne pedagoške pristope.

Otroci s posebnimi potrebami so pogosto žrtve nasilja, tako v različnih institucijah kot v družinah, ker so pred njih pogosto postavljene previsoke zahteve in ker otrok ne razume oz. ne more slediti odraslim, to pa rezultira v nezadovoljstvu odraslih oz. v kaznovanju (intervju A). »Tudi nekateri pedagoški pristopi so videti precej grobi. Otroka, ki je gibalno oviran se polaga na tla, ker se otrok večjega odprtega prostora na tleh boji, izkazuje strah oz. hudo anksioznost. Kljub temu se pri takšnem ravnanju vztraja, otroka se vedno znova sili v takšne situacije. To se opravičuje s tem, da se bo 'slej ko prej' navadil. Otroku takšna situacija, ki se

pojavlja vedno znova, sproža hude občutke strahu, anksioznosti, otrok joka in prosi za pomoč odraslega in za njegovo zaščito, a je ne dobi« (prav tam). Intervjuvanka nadaljuje (prav tam): »V literaturi se zasledi, da je veliko oblik kaznovanja z izolacijo, otroke se tudi priveže, če so nemirni, se jih izolira, osami, na silo se jih hrani, pretirano vsiljevanje pa pri otroku povzroči ojačanje samopoškodovalnega vedenja, ker so pričakovanja in zahteve odraslih previsoke. Iz otrokovega vedenja bi lahko sklepali, da otrok pričakovanjem ne zmore slediti in s tem s svojim samodestruktivnim vedenje sporoča, da ne more več, a se to ne sliši. Tak primer smo imeli nekaj let nazaj, ko so bili starši otroka zelo ambiciozni, storilnostno usmerjeni. Od jutra do večera je šel skozi torturo različnih terapij. V vrtcu smo začeli opazovati več samodestruktivnega vedenja in butanja z glavo. Staršem smo želeli povedati, da je morda vsega preveč, da so oni preveč v vlogi otrokovih terapevtov. Odreagirali so zelo jezno, enako so odreagirali tudi strokovnjaki, fizioterapevti, ki so starše spodbujali, naj veliko delajo z otrokom na takšen način. V bistvu nismo nič dosegli.«

Pretresljiva je tudi izpoved intervjuvanke, ki dela neposredno z otroki, o opažanjih v razvojnem oddelku vrtca (intervju B): »Mene ni motilo to, da bi bil to en dan, ena ura, kadar je bila živčna, ampak je bilo to ves čas, to je bil način dela, ona (strokovna delavka, specialna pedagoginja) drugače ni znala. Poniževala je otroke, kadar je otrok narobe držal žlico, ga je udarila po roki, stisnila ga je za roko, povlekla, stresla za obleko, če ni želel umiti rok, ga je dvignila s silo in rekla 'Marš roke umiti!'. Ko smo imeli kosilo, je, namesto da bi sedela zraven in pomagala ter otroke učila jesti, jedla svoje kosilo. Če je otrok naredil kaj narobe, je skočila zraven in ga zmerjala, potem pa spet naprej jedla svoje kosilo. To je bilo vedno, kadar smo jedli. Tudi na WC jih je kar 'treskala na kahle'. Ko je dobila nove otroke, dva avtista, ni imela potrpljenja, da bi jih naučila sedeti za mizo. Zapela ju je v Zupanov stol, da ne bi mogla iti ven, in če je otrok hotel splezati ven, ga je ona na silo spet stlačila nazaj. Če se je otrok želel igrati s kakšno igračo, pa se njej čas ni zdel primeren, je igrače otrokom kar trgala iz rok. Besede sem še nekako preslišala, me je pa najbolj motila ta njena živčnost in to, kako je prestavlja otroke, jih dvigala in 'treskala'. Nekateri otroci v razvojnem oddelku se tudi zelo bojijo novih stvari in materialov. Kadar si je zamislila kakšno likovno tehniko, je moral vsak otrok obleči zaščitno srajco, ona pa je z njegovimi rokami na silo delala. Nato je risbice razstavila, da bodo starši videli, kako so bili pridni. Ampak, če bi oni vedeli, kako so te risbice nastale, se nihče ne bi nasmehnil. Tudi otroci, ki imajo cerebralno paralizo in svinčnika ne morejo držati, so morali načečkati nekaj z njeno pomočjo. Vsaka stvar je bila boleča za otroke, ona je to počela ves čas, nobene nežnosti. Otroka je, če se je želel pocrkljati, kar odrinila. Skratka, vse, kar je bilo v vrtcu povezano s tem odnosom odrasel otrok, ona tega ni zmogla. In to ni bilo nič novega. Kolegica, ki je bila v vrtcu 8 let, mi je razlagala, da je dobesedno pobegnila iz tega vrtca zaradi nje. Se pravi te stvari so se dogajale in bile tam prisotne dokler ona ni zapustila tega vrtca. Nisem bila ne prva, ne zadnja, ki jo je to motilo, prijave so prišle na upravo, ampak se je tam zadeva ustavila. Na koncu nisem razumela, zakaj to ni šlo naprej. Ukrep s strani ravnateljice je bil: opozorjena je bila. Tudi svetovalna delavka je povedala, da ona vedno najde razlago za svoje početje. Po opozorilu se tudi ni nadzorovalo dogajanja v oddelku. Jaz sem povedala svoji nadrejeni, prišli so hospitirat, opazili nekaj napak, a se spet ni nič zgodilo. V bistvu se je zadeva zapletla oz. se je vse odprlo šele, ko so starši postali pozorni na dogajanje v oddelku.«

5.2.4 Storilci nasilnih dejanj

Na vprašanje o tem, kdo so po njihovem mnenju najpogosteje storilci nasilnih dejanj v vrtcih, so intervjuvanke odgovorile, da je to oseba, ki je k temu nagnjena, ne glede na starost ali delovno mesto. Po njihovem mnenju to tudi ni povezano s stopnjo izobrazbe in velja tako za vzgojiteljice kot za njihove pomočnice. Ljudje imajo različne lastnosti in ljudje, ki imajo veliko prikrite agresije, so pogosteje storilci tovrstnih dejanj. Takšni ljudje vzroke za težave projicirajo na druge in odgovornost prenesejo na otroka. Po mnenju ene od intervjuvank (intervju A), ki je svetovalna delavka, gre tukaj za osebnostno zrelost, diferenciranost, sposobnost empatije, razumevanja otrokovega razvoja in seveda samoreflektivnost.

Pri storilcih intervjuvanke posameznih dejavnikov tveganja niso izpostavljale.

5.2.5 Pogostost neustreznih ravnanj

Na vprašanje o tem, kako pogosto opazijo neustrezna ravnanja, so intervjuvanke odgovarjale, da takšna dejanja opažajo zelo pogosto, dnevno, da je to pri nekaterih strokovnih delavkah rutina. Nekateri (intervju D) sicer ne opazijo nobene hujše kršitve, ampak »takšna drobna neustrezna ravnanja, ki imajo povod«.

Primer (intervju H): »Dogaja se, samo verjetno je kakšen razlog za to. Če ven padeš, ni kar tako, ampak je več dejavnikov, da ti počti, če nekaj ni.«

Po njihovem mnenju nasilja ni več kot včasih (intervju I), v družbi je zagotovo manj tolerirano, saj je le-ta postala bolj občutljiva za neustrezna ravnanja odraslih z otroki, se pa prav zaradi tega neustrezna ravnanja izvajajo bolj prikrito (prav tam). Po mnenju intervjuvank gre vzroke morda iskati v večji ozaveščenosti nekaterih strokovnih delavcev, večjem nadzoru s strani vodstva, zavedanju, da ne ravnajo prav, bolj zahtevnim, senzibilnim staršem, strahu pred sankcijami ... Kljub temu da strokovni delavci vsaj v določeni meri poznajo zakonodajo in sankcije, so v vrtcih neustrezna ravnanja prisotna.

5.3 Obravnava neustreznih ravnanj

Tretji sklop vprašanj se je nanašal na prijavo nasilja in pomisleke, ki jih intervjuvanke ob tem imajo. Na vprašanja o tem, kdaj bi določeno nasilje prijavile in ali bi ga sploh, so udeleženske raziskave odgovarjale z veliko pomisleki, s tem so nekatere že imele izkušnje, a izkazalo se je, da pravzaprav vedno slabe.

5.3.1 Prijava neustreznih ravnanj

Intervjuvanke so mnenja, da je meja med običajno prakso, ki se jo tolerira in nasiljem, ki ga je potrebno prijaviti, še zelo nedorečena. Po njihovem prepričanju se najbolj tolerira psihično

nasilje. Nasilje bi prijavile v primeru fizičnih poškodb, če bi opazile udarec, brco, tepež, ob spolnih zlorabah in kadar bi za svoje trditve imele neizpodbitne dokaze. Večina jih tega še ni videla (razen intervjuvanka B), glede na ostala neustrezna ravnanja odraslih nad otroki v vrtcu pa si predstavljajo, da se lahko dogaja tudi to.

Udeleženke raziskave, ki delajo neposredno z otroki v oddelku, se strinjajo, da bi najprej same skušale govoriti z dotično strokovno delavko, nato bi poiskale pomoč pri kolegu, ki mu zaupajo, da bi dobile potrditev, šele nato bi se obrnile na neposredno nadrejeno oz. na ravnateljico. Verjamejo tudi, da če bi se že odločile za prijavo, jim drugi ne bi bili v pomoč, »če bi bili iskreni, bi jim verjetno rekli, naj se v to ne spuščajo« (intervju D).

Intervjuvanke izpostavijo tudi problem strokovnih delavk, ki po prekvalifikaciji iz drugega poklica pridejo na delovno mesto pomočnice vzgojiteljice. Ena od intervjuvank (intervju D) poudari, da je imela kar nekaj težav s tem, da je sodelavki razložila, da nekatera ravnanja in nekatere besede v vrtec enostavno ne sodijo. O tem je z njo odkrito spregovorila in po njenem mnenju je to edini način, s katerim pokažeš svoj odnos do nasilja.

Intervjuvanka navaja primer neustrezne obravnave nasilja nad otroki (intervju A): »Name so se obrnili zaradi šestletnega dečka, ki je bil izredno agresiven. Do strokovne delavke, vzgojiteljice, se je obnašal agresivno. Kričal je, zmerjal, pljuval, opisovala je različne situacije. Eno od podobnih situacij sem opazovala tudi sama. Ampak vsi, ki so delali na tistem traktu, so vedeli marsikaj. Med drugim so me poklicali iz računovodstva in mi povedali, da je ta strokovna delavka že večkrat dala otroku glavo pod mrzlo vodo, zato ker je čisto znorela, ker je tak. Zato, da bi ga umirila. Poklicali so me, ali lahko interveniram, ali lahko naredim kaj v povezavi s tem. Nič nisem mogla storiti. Vzgojiteljica je vztrajala pri svojem, imela je popolno podporo pomočnice ravnateljice in tega otroka je rešilo samo to, da je zbolela. Ko je šla na dolgotrajno bolniško in je v oddelk prišla druga vzgojiteljica, so se razmere v trenutku umirile, tega dečka nihče več ni imel na piki. To je bil en primer. Drug takšen primer pa je bila nenavadna tišina v oddelku. Otroci so ves čas šepetali in pogosto so bili popolnoma tihi. Na to, da naj bom pozorna, me je opozorila ena od vzgojiteljic, saj nihče, niti pomočnica ravnateljice tega ni želela videti in ni ukrepala. Vzgojiteljica je bila psihiatrični bolnik, na otroke je izvajala zelo hud psihični pritisk, tako da so bili res kot bubice, niti hodili niso hitro, šepetali so, kadar je ni bilo, so bili popolnoma kaotični, bili so kar zgubljeni. Ta strokovna delavka je bila izredno negativistična. V kolektivu je vedno izpostavljala negativne stvari, vedno je komentirala stvari tako, da je pri drugih zbujala občutek krivde. Ko so stvari začele prihajati ven in se je vodstvo vrtca balo, da se bo kdo od staršev pritožil, so jo premestili v drugo enoto, kjer je bila manj na očeh. To je bil pravzaprav način reševanja tovrstnih problemov.« In nadaljuje: »Nadrejeni so imeli policijski način reševanja težav, iskanje dokazov, a nasilnež ima pogosto cel repertoar dokazov proti, tako da se jim ni prišlo do konca. Razočarana sem, da se stvari ne izpeljejo do konca, v smislu, da bi se takšnega nasilneža ustavilo. Pri nadrejenih ni zadosti volje, da bi si upali to izpeljati do konca. Laže je vse prikriti z izjavami: 'daj, bodimo prijazni', 'bodimo prijatelji', 'kaj zdaj kompliciramo' in podobno.«

Udeleženke raziskave menijo, da bi morali pravzaprav marsikaj prijaviti, a tega ne storijo. Svetovalna delavka (intervju G) pravi, da če opazi, da strokovna delavka v oddelku kriči, grobo ravna, stopi v oddelk in povpraša, kaj se dogaja. Odziv je navadno tišina ali pa opravičevanje, da so otroci danes zelo razposajeni. Strokovne delavke se zavedajo, da prihaja z namenom. Svoja opažanja posredujejo tudi vodji enote.

Udeleženke raziskave so bile enotnega mnenja, da tudi kadar pride do prijave nasilja nadrejenim, se stvari začnejo še bolj zapletati, ne pa reševati.

Intervjuvanka (intervju C): »Lansko leto je bila prijava. Prijavila je pripravnica v eni izmed skupin in sicer vzgojiteljico. Le-ta naj bi otroke terorizirala, zastrahovala, stresala, prijemala za ušesa, jih izločala in z njimi opravljala pogovore, ki so bili videti grozno. Pripravnica je povedala vodji enote in ravnateljici. Takoj je bil sklican sestanek, na katerem so prisostvovala vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice, pripravnica, svetovalna delavka, vodja enote in ravnateljica. Vzgojiteljica dejanja ni zanikala, bila je osramočena in bilo ji je hudo. Mislim, da je mislila, da je to, kar počne, dobro. Sploh se ni zavedala, da počne kaj narobe. Disciplinski ukrep ni bil izrečen, vzgojiteljica je s tistim dnevom odšla na bolniško in nato sama poiskala novo službo. Tudi drugi strokovni delavci v vrtcu so za to vedeli, a nihče ni upal prijaviti, ker je vedno delala z mlajšimi pomočnicami, ki so se bale za službo. Niso si upale, ker so se je bale. Niso vedele, ali jim bo kdo verjel. Ostale so raje pogledale stran.«

Poglejmo še en primer (intervju B): »...in takrat sem rekla 'Vse lahko spregledam, vse lepo in prav, ampak jaz ne morem živeti, če tega ne bom povedala!'. Res mi je bilo hudo. Potem sem se malo posvetovala s svojimi kolegicami; zgrožene so bile in so rekle 'Jaz ne bi mogla zaspati, domov ne bi mogla iti, ne vem kaj ..., to moraš hitro povedati' in sem se odločila, da bom povedala tam, kjer sem mislila, da je nekako varno za celo zgodbo. Da se bo zadeva uredila, da nihče ne bo trpel, da ne bo tako teatralno ... Povedala sem koordinatorki, potem je prišla svetovalna delavka tega vrtca v oddelek in povedala, zakaj je prišla, in da želi govoriti z menoj. Prosila je, če se lahko umakneva in pogovoriva. Usedle smo se v pisarno mobilne pedagoginje in smo se začele pogovarjati. Vse tri. Jaz sem govorila, ona je pisala, ni mogoče, da zadeva ni prišla na upravo. Vse je bilo dokumentirano, datum, kaj sem jaz govorila in potem je seveda ravnateljica zahtevala, da pridem jaz osebno. Slišali sva se s svetovalno delavko, rekla je, da je zadeva tam ostala in 'saj veš, to tako je', rada bi, da osebno prideš tja in poveš. In jaz sem rekla, da se tega ne grem. In da se mi zdi, da sem bila dovolj odprta in da je ona zadosti kompetentna, da lahko nese naprej in govori v mojem imenu. Vse sem povedala. Tako se je ustavilo, samo pomočnico so dali v drugi oddelek, da bi bilo boljše ... Ampak tisti, ki so to videli, bi jo lahko premestili takrat, mogoče na drugo mesto ali pa delali na tem da postane drugačna. Dolga zgodba in zdaj naj bi bila na sodišču ... Povedala sem tudi v svojem vrtcu. Prvič smo ravno imeli predavanje Nasilje v družini in je bila naša svetovalna delavka zraven. Vprašala sem, ali se lahko prijavi anonimno. Dobim odgovor 'Ja, seveda, da lahko, dolžnost je, da prijavite na kakršenkoli način, tudi anonimno je v redu'. In sem povedala, ne kateri vrtec, naša svetovalna ve, v katerem drugem vrtcu še delam, potem pa je na njihovem aktivu svetovalnih delavk povedala, ne da bi jaz vedela in takrat se je zadeva nekako razvila. In takrat je prišla njihova svetovalna preverit, ker je naša na aktivu povedala. Takrat sem zamerila, ker če bi hotela, bi povedala ime in priimek. In v bistvu se je takrat zadeva odprla in so vsi slišali, kaj se dogaja ... Ampak uradne prijave pa še vedno ni bilo ... Prijava je prišla šele, ko je mama postala pozorna. Tema ji je padla, najela je odvetnika in začela.«

Tovrstni izkušnji nista osamljeni, saj ostali udeleženci raziskave izjavljajo podobno. Naštevajo:

- »Prijavila sem, a je ravnateljica rekla, da ve in ni ukrepala.« (intervju E)
- »Jaz sem videla, prijavila nisem, sem pa povedala pomočnici ravnateljice. Vodstvo ni reagiralo.« (intervju J)

- »Po spodbudah sodelavcev, da moram nekaj v zvezi s tem narediti, sem šla povedat nadrejenemu, a je nazadnje izpadlo tako, da tega ne bi smela narediti; ravnateljica je utišala zadevo, nič se ni spremenilo in jaz sem izpadla tožljivka.« (intervju B)
- »Ravnatelj ne ukrepa vedno; ne odzovemo se vedno, po drugi strani pa se mi tudi ne zdi potrebno, da bi se na vsako stvar odzvali; če pa je to praksa, ne enkrat ali dvakrat, potem pa se mi zdi, da se moram na to odzvati.« (intervju F)
- »Ja, sem opazila v skupini in sem govorila z drugo strokovno delavko, ampak priznam, da nisem pa nikoli šla kam naprej.« (intervju D)
- »Nisem sicer izpolnila obrazca za prijavo, ampak ker so se starši obrnili name, sem se jaz obrnila na nadrejeno, se pravi na ravnateljico in sem ji razložila situacijo.« (intervju A)
- »Na to sem opozorila tudi njeno nadrejeno, se pravi pomočnico ravnateljice, tako da ko bom v tisti hiši, bom spet bolj pozorna, bom šla tja in če se bo ponavljalo bom jaz odreagirala.« (intervju A)
- »Ve (vodja enote), da se to dogaja. Je že tudi ona opazila, ni nekaj novega. Tudi ona ni prijavila.« (intervju G)
- »Take stvari mogoče pridejo do ravnatelja, ko se pogovarjamo o menjavi kadra, pri oblikovanju skupin za naslednje šolsko leto. Vsako leto pride kakšen primer, ko par ne funkcionira. Kaj več od tega pa ne. Se pa kakšna zadeva na rednih letnih razgovorih sproža.« (intervju G)
- »Ne vem, morda si ni upala peljati postopka, ker je bil mož politik ali morda zato, da ne bi bil vrtec na slabem glasu. Stvari se vedo, pa se pometajo pod preprogo. Vsi občasno počnemo malo sporne stvari, malo jih skrivamo, ampak se marsikaj vidi.« (intervju E)
- »Ne vem, zato ker se vsak briga zase, ker se noben noče drugemu zameriti, ker smo preveč tolerantni, ker si zatiskamo oči, kar pustimo, tudi če vemo, da ni prav, se rajši obrnemo stran.« (intervju B)

Skozi vse te izjave se pravzaprav nakazuje problem neodzivnosti in neustreznega ukrepanja vseh vpletenih. Po mnenju udeležencev raziskave se vodstvene delavke po tihem strinjajo s takšnim načinom discipliniranja oz. takšnim načinom dela z otroki. Lahko imajo tudi same neustrezne pretekle prakse, ki bi jih lahko kdo izkoristil proti njim. Opravičuje se nasilje odraslega, medtem ko nihče v tem kontekstu ne vidi otroka, otrokovo doživljanje nasilja nikogar ne obremenjuje, razmišlja se samo v smeri, kako zaščititi odraslega in institucijo. Če bi se o tem več pogovarjali, bi se pri strokovnih delavkah lahko razvila občutljivost, ne samo občutljivost ampak odzivnost.

Delček zadrege morda lahko pojasni izjava intervjuvanke, ki je vodstvena delavka (intervju F): »Dobila se nepotrjen sum in sem rekla, da lahko naredim dva koraka. Lahko se usedemo in razčistimo, verjetno pa bo delavec to zanikal. Lahko namestim kamere, če starši to podpišejo, s tem pa podpišem tudi jaz, da nisem kos delavcu. Starši se bodo seveda spraševali, kaj se v oddelku dogaja. Na drugi strani pa sem delavki povedala, da je zelo, zelo pod drobnogledom. Moraš imeti dokaze, ta neizpodbitni dokaz pa ni obstajal. Ali prijava starša ali strokovnega delavca. Ne bi pa imela zadržkov, če bi imela dokaz. Primer se ni rešil tako, kot bi jaz želela. Sem ga zaprla, ker sem po pogovoru s starši ugotovila, da je za njih ta oblika sprejemljiva, zdaj ali je bil to samo enkratni dogodek ali kaj več, starši so rekli, da nič hudega, tudi če ga kam pošlje ali sklofuta. Potem pa si v dilemi. Če starš otroka, ki naj bi bil žrtev nasilja pravi, da je to normalno obnašanje, se pravi doma najbrž dobi še veliko večjo mero kaznovanja. In potem prideš pred tak zid ... To je ena stvar, druga pa je, da je tudi z zakonodajnega vidika preveč dovoljeno. Jaz ne morem uporabiti nobenega avdio-video

posnetka brez vašega dovoljenja. Od tega, ki bi ga morala nadzorovati. Se pravi, po eni strani zakonodaja nalaga, po drugi strani pa štiti tako močno, da je to težko dokazljivo.«

5.3.2 Pomisleki ob prijavi nasilja

Udeleženke raziskave so imele tudi zelo podobne pomisleke, s katerimi bi se srečale ob prijavi nasilja.

Eden od pomislekov je zagotovo bojazen, da bodo sodelavci tistega, ki bi podal prijavo izločili, sprašujejo se, ali bi jih ob dogodkih, ki bi prijavi sledili, kdo podprl in zaščitil. Občutek pripadnosti oz. izguba referenčne skupine je lahko razlog, da prijavi ni.

Zanimivo je, da imajo nekatere strokovne delavke, pri katerih je opaziti neustrezno ravnanje z otroki, v vrtcu »višji status«, so glasne, slišane in upoštevane. Če bi takšno kolegico kdo prijavil, obstaja verjetnost, da bi le-ta izvajala nasilje nad prijaviteljem oz. da bi prijaviteljica dobivala »polena pod noge« (intervju A).

Vtikanje v delo nekoga drugega udeleženke raziskave prav tako navajajo kot enega izmed razlogov, zakaj ne prijavijo. To za sabo potegne marsikatero vprašanje: kaj to pomeni za prijaviteljico, v kaj se bo zapletla, bo morala pričati na sodišču. Udeleženke raziskave obsojajo nasilna dejanja, po drugi strani pa bi težko škodovala sodelavki, morda bi lahko le-ta celo ostala brez službe.

Nekatere so mnenja, da bi bile deležne podpore in da se jim prijava ne bi takoj maščevala, obstajajo pa drugi dejavniki, zaradi katerih bi se težko odločile za prijavo. Ne zaupajo namreč svetovalnim delavkam oz. vodstvu, da bi bila zagotovljena anonimnost oz. da bi prijavo diskretno obravnavali. Podpore bi imele, skrbi pa jih način obravnave.

Zgovoren je primer intervjuvanke (intervju B): »Vsi so vedeli, da je takšna, a nihče si ni upal reči niti besede, tudi tiste, ki so prišle v oddelek zaradi nadomeščanja, so bile zgrožene nad njenim obnašanjem. Nihče pa si nikomur ni upal nič povedati, ker se vsi bojijo za službe oz. za odnose v vrtcu. Vidim, kako nas zdaj gledajo, nas krivijo za to, da je dobila odpoved oz. da ni več v vrtcu. Nihče pa ne omenja oz. se ne spomni na to, kaj so prestajali otroci. Ko sem vprašala sodelavke, če kaj opazijo, če jih kaj moti, če bodo kaj reagirale, so rekle 'Ah, sej veš, to je pač ona'. Tako, da sem stodontno prepričana, da vsaka ve in je videla, kako se je obnašala in delala z otroki. Prepričana sem, da vsi vedo, ampak ne upajo povedat, ne želijo sploh govoriti o tem. Bojijo se ali pa vsakega samo skrbi zase. V tej enoti so zelo glasne vzgojiteljice, še posebej pri najmlajših otrocih, ne veš, zakaj vzgojiteljica tako vpije. Pa ne enkrat, dvakrat, zmeraj. Imeli so razgovor z ravnateljico in naj bi bilo malo drugače. Na aktivih se je o tem govorilo in zelo grdo so gledali pomočnico vzgojiteljice, ki je ostala v razvojnem oddelku. Specialna pedagoginja je zapustila vrtec, ona je ostala in bila kriva, ker je vsak dan tam. Mislim, da je zelo trpela, krivili so jo, da je sploh govorila o tem. Tudi pogledi so bili zelo ostrí.«

Se pa v obeh primerih, če izpostaviš in prijaviš nekoga za neprimerno ravnanje ali če ga ne, intervjuvanke ne bi počutile dobro. Mučila bi jih moralna krivda. Če bi prijavile, bi bile »špec kahle«, v kolektivu bi bile izolirane, izločene, če ne bi prijavile, bi imele osebno moralno zadrego zato, ker ne bi pomagale otroku.

V tem in podobnih primerih gre po mnenju udeleženk raziskave lahko tudi za stanovsko solidarnost. Mnenja so, da tako kot solidarnost med sodelavci verjetno obstaja v drugih poklicih, obstaja tudi med njimi. Tiho so, ker se bojijo, da bi tudi drugi pri njih opazili kakšno neustrezno ravnanje in to obrnili v njihovo škodo. Zaradi vsakodnevne vpetosti v okolje, ki neustrezna ravnanja do neke mere tolerira, gre tudi za verjetnost povišane tolerance do neustreznih ravnanj.

V posameznih vrtcih se o tem v zadnjih letih niso nikoli pogovarjali. O tem se ne govori, torej je nekje v ozadju prikrto dovoljeno. Pomembno je, da se ravnateljica opredeli, da je neko vedenje vzgojitelja disciplinski prekršek, da je bilo po njenem mnenju neko nasilje nad otrokom izvajano, še posebej takrat, ko gre za nasilje nad otroki s posebnimi potrebami, in se lahko na koncu vse skupaj zamaskira v ustrezen pedagoški pristop (intervju A).

Intervjuvanka nazorno ilustrira dogajanje (intervju A): »Ljudje, ki imajo sami v sebi več jeze, so osebnostno bolj naravnani na agresivnost, imajo posledično več težav z otroki, ki so jim podobni. Strokovna delavka zato deluje s pozicije moči. Včasih se je pritiskalo otroka na ležalnik, danes se to dela bolj prikrto. Dostikrat je dogovor med tistima dvema, ki skupaj delata, da se to ne govori. Prvič zato, ker je to kršenje delovne obveznosti in bi bilo pravzaprav potrebno odreagirati, torej ravnatelj bi moral govoriti o kršenju delovne obveznosti, poleg tega pa strokovne delavke to med sabo vedo in potem tudi ščitijo druga drugo. Če pa so imele strokovne delavke tudi same izkušnjo z nasiljem, so v tem krogu, ne glede, ali se nasilje dogaja doma, s strani sodelavcev ali s strani vodstva, kajti ti vzorci se vračajo«.

Po izjavi udeleženke raziskave (intervju I) pa seveda prihaja tudi do prijav in to brez pomisleka: »Tako, ne bi razmišljala. Ravno včeraj sem imela individualni pogovor, pisal se je tudi zapisnik. V moji prejšnji službi je bilo tako, da če si karkoli opazil, si moral takoj sporočiti vodji in ravnateljici. Nato je vodstvo odločilo, ali bodo poklicali socialno službo ali ne, ker to za sabo potegne preveč papirologije.«

5.4 Reflektiranje tuje in lastne pedagoške prakse

V četrtem sklopu so intervjuvanke reflektirale tujo in lastno pedagoško prakso. Razmišljale so o razlogih za neustrezna ravnanja, o problematiki nasilja in problematičnosti lastnih ravnanj, o tem, kako se ob neustrezni reakciji počutijo in s kakšnimi strahovi se ob tem srečajo.

5.4.1 Razlogi za neustrezna ravnanja

Ko se dotaknemo razlogov za neustrezna ravnanja, se po našem mnenju srečamo tudi s ključnim problemom nasilja odraslih nad otroki v vrtcu. Čeprav intervjuvanke, vsaj tiste, ki neposredno delajo z otroki v oddelku, izkazujejo kar nekaj znanja s področja nasilja, pa postane zadeva, ko preidemo na področje ravnanj, precej bolj problematična.

Intervjuvanke navajajo, da se nekatere strokovne delavke pri svojem delu težko obnašajo v skladu z znanjem, pogosteje se vedejo intuitivno, odzivajo se hipno, spontano, pod močnim vplivom nezavednega (izkušnje iz otroštva, morda celo izkušnje iz vrtca) ali pa je iz njihove

perspektive tako morda najlaže. Po njihovem mnenju so tovrstne reakcije še posebej problematične pri dnevni rutini. Pri tem strokovne delavke na otroke prenašajo svoje osebne teorije o vzgoji, a nikakor ni rečeno, da so te vedno ustrezne.

Ena od intervjuvank to ponazori z lastno izkušnjo (intervju D): »Zdi se mi, da se takrat, ko sem jezna na otroka, pri meni ne vklaplja to, kar sem študirala ali to, kar bi morala narediti po učbeniku. Najprej se vklopi mehanizem samozaščite 'Aha, ne, boš me, ti bom že pokazala!' in poskušam konflikt rešiti na način 'Tako bo, kot bom jaz rekla!'. Kasneje mu lahko razložiš, v tisti čustveni ihti pa ne moreš. Reagiramo iz svojega notranjega jaza, koliko smo umirjeni in kakor smo vzgojeni.«

Intervjuvanke med razlogi za neustrezna ravnanja navajajo vpliv tradicionalne vzgoje (subjektivnih teorij), ena od njih pravi, da strokovne delavke to počnejo zato, ker »smo pač takšna kultura« (intervju A): »Veliko ljudi ima samih izkušnjo s takšno obliko vzgoje, ko so bili sami otroci. Ker je bil to vzgojni stil staršev in ker otroci absolutno verjamejo svojim staršem oz. pomembnim odraslim in ker odrasli največkrat rečejo 'To si si zaslužil' ali pa 'To počnem zato, ker te imam rad', to otrok res verjame. Verjame, da je zaslužil to, kar je dobil. Recimo batine ali pa kazen ali pa čez hrbet s palico. Otrok torej zase ne more dati kakšnega drugačnega merila, kot ga daje odrasli. Ker je s tem pogojena tudi sprejetost in starševska ljubezen, kar odrasli dostikrat s tem tudi povezujejo in večina preživi, ostane to, 'Saj so mi hoteli dobro' in se kaj dosti s tem ne ukvarjajo več. Kasneje je dostikrat težko, če sem verjel in so rekli, da me imajo radi', se sedaj tudi kot odrasli ne spuščajo v to, da bi podvomili, da so bili starši dobri in da so mi s tem res hoteli dobro. Marsikateri odrasel ne upa tako daleč razmišljati, si sploh ne dovoli, se temu upre,« in nadaljuje (prav tam): »Sama imam izkušnje s tem, saj na srečanjih s starši dostikrat starše sprovciram s tem, kako so se počutili kot otrok, ko so jih topli in marsikdo na to sploh ne želi odgovoriti. Umaknejo se, zato ker ne želijo spreminjati slikic v glavi, da so bili starši dobri in da so bili skrbni. Mislim, da je podobno tudi s strokovnimi delavci. Ničelne tolerance do nasilja ne more biti, če ne reflektiraš te lastne izkušnje. Ne moreš je od zunaj prijeti kot dogmo, pri sebi moraš pravzaprav predelati, kako se ti sam počutiš, ko nekdo ne želi narediti, tako kot ti hočeš, naredi drugače, se izneveri. Srečati se moraš s svojo jezo, nezadovoljstvom, razočaranjem in če te stvari ne povežeš s kaznovanjem, če vidiš samo ta otrokov del, neko vedenje, ne pa kaj se je dogajalo na osebnem nivoju, potem ničelne tolerance ni mogoče razviti. Tukaj se mi zdi, da se pedagoški delavci na tem nivoju ne izobražujejo. Znotraj institucij pa tudi redkokdaj. Kadar se pogovarjamo o nemirnih otrocih oz. otrocih, ki so težko vodljivi, se največkrat želijo pogovarjati samo 'otrok je tak', zelo težko pa je premakniti to, da je otrok v neki situaciji, v nekem kontekstu z drugimi in tudi z odraslim, z nekimi sprožilnimi mehanizmi, in potem kaj sledi, kaj jaz naredim. V takih situacijah se jaz največkrat srečam z odporom. Ne samo, kaj jaz naredim, da moje vedenje mogoče ni ustrezno, ker ne deluje, nič ne spreminja, torej moram jaz nekaj spremeniti kot odrasel, vzgojitelj, ampak se tudi težko pogovarjamo o kontekstu, se pravi, v katerih situacijah do tega pride in ali jaz kot odrasel lahko kaj vplivam na situacijo. To je vse povezano z doživljanjem, s čustvi odraslega, ne toliko otroka. To je težji del pri taki obliki dela. Mislim, da se tukaj kar precej navezuje na moč, na avtoriteto, odnos odrasel — otrok, na relacijo 'jaz lahko, ti ne smeš'. Mislim, da je tega veliko. Mislim, da so tako zaverovani, da oni lahko, drugi pa ne, da je njim vse dovoljeno. Mislim, da ne kot avtoriteti, ampak kadru, ki vse zna in vse ve.«

Intervjuvanke opažajo, da strokovne delavke neustrezno ravnajo, kadar se počutijo nemočne, »a tega ne morejo pokazati navzven, otroku ne morejo reči, 'Izčrpal sem vse svoje verbalne sposobnosti, pa še vedno te nisem prepričal'. Pri neustreznem ravnanju gre v ozadju

navsezadnje za občutek nemoči. Enako se dogaja zato, da ohranimo moč, pomembnost. To delamo zato, ker se počutimo ogrožene. Z obnašanjem otrok, z njihovim načinom razmišljanja. Ogrožena je pomembnost, moč. Zato, da to lahko vsaj na videz ohranjamo, smo pripravljene lagati in groziti. Prva notranja reakcija je jeza, se pravi 'Jezi me, ker ti ne narediš tako, kot jaz zahtevam!'. Kadar imamo potrebo po moči, nas jezi, kadar nam ne kimajo, nam ne sledijo. Kadar se takšno vedenje ponavlja, takšen človek porablja strašno veliko energije za tovrstne igre« (intervju A).

Še ena od intervjuvank navede primer (intervju G): »Ja, in sem to tudi delila s kolegico. Rekla sem, da me spravlja v tako nemoč, da sem že jezna. V tistem trenutku je bila kolegica tako odzivna, da je prevzela otroka. In tudi ona se je kdaj znašla v takšni situaciji. Takrat je prevzela tista, ki je v tistem trenutku to laže zmogla. Čutila sem, da mi je odleglo, enostavno sem se morala odmakniti. Že dve minuti sta bili dovolj. To sem tudi povedala: spravlja me ob živce, znorela bom, ne morem ga več poslušati. Saj s tem ni nič narobe. Meni je pomagalo, če sem povedala in se je kolegica na to odzvala. In obratno.«

Velikost skupine vpliva tudi na odrasle, ki v skupini delajo, saj morajo njeni velikosti prilagoditi svoje delovne metode. Tako lahko odgovornost za veliko skupino otrok zmanjša sposobnost odraslih za vzpostavitev individualnih in osebnih stikov z otroki. Poleg tega število otrok v skupini vpliva na ton sporazumevanja z njimi in lahko povzroči nesoglasja (Batistič Zorec in Turnšek, 2009, str. 83).

Kot enega od razlogov za neustrezna ravnanja intervjuvanke navajajo tudi neustrezno izobrazbo nekaterih strokovnih delavk (gre za pomočnice vzgojiteljic po pridobljeni prekvalifikaciji), premalo znanja o vedênju, razvojnih značilnostih otrok, njihovih potrebah. Posledica tega je, da otrok ne znajo ustrezno motivirati ali pa se za to morda ne potrudijo dovolj. »Takrat pride do konfliktnih situacij, ki motijo strokovno delavko, ne pa otrok. Če vzgojiteljica otrok ne zna ustrezno zaposliti, si otrok najde svoje delo in postane aktiven na njemu lasten način, počne stvari, ki so mu všeč« (intervju I). »Včasih pa je morda težko reči, da z določenim otrokom ne znajo več, da ne vedo, kako bi še naredile oz. kaj bi naredile, da bi jih otroci bolj upoštevali« (intervju A). Če temu dodamo še število otrok v skupini, velikost igralnic, preobremenjenost in se vse te stvari potem sestavijo, lahko to nehote privede do dejanj v afektu.

Prav tako je pomembno oblikovanje pravil v skupini (intervju D): »Če jih že oblikujejo, se jih sami ne držijo. Pravila so za otroke, ne za vzgojitelje. Nekatera pravila so že zdavnaj preživeta, a so še vedno v uporabi. Gre samo za kontrolo in nadvlado. Nasilje nad otroki je lahko tudi takrat, ko ni nobenih pravil, ko otrok lahko počne, kar hoče. To je potem anarhija in lahko se marsikaj zgodi.«

Po navedbah intervjuvank najbolj kritične situacije nastopijo takrat, kadar se že malo mudi in je potrebno urediti veliko otrok, pri odhajanju ven, pri pripravi na obroke, pri starejših pa v času proste igre, ko stvari uidejo izpod nadzora. Najbrž je pomemben dejavnik tudi osebno počutje, kako dobro se strokovne delavke počutijo v tandemu in v kolektivu.

Zagotovo na neustrezna ravnanja strokovnih delavk vpliva tudi klima v kolektivu. Pomembno vlogo pri tem igra vodenje oziroma ali imajo zaposleni občutek, da ima vodstvo posluš za njihove morebitne težave in ali jih podpira, pa tudi prikrita nasilja med samimi zaposlenimi v kolektiva ali v tandemu. Ena od intervjuvank pravi (intervju I): »In zato je pametno delati tandeme, ki gredo dobro skupaj, ki so povezani. Če nekdo pogosto beži na bolniško, je za to

nek vzrok. Ali je nasilje v tandemu ali je strokovni delavec tisti, ki pritiska na neko skupino, ali pa kak starš. Kadar je vzgojiteljica nemočna, bo šla na bolniško, ker se bo na tak način izognila nasilju.«

Večkrat so strokovne delavke morda tudi same žrtve nasilja, in če so imele same izkušnjo z nasiljem, so že ujete v krogu nasilja, ne glede na to, ali se jim nasilje dogaja doma, s strani staršev, sodelavcev ali s strani vodstva. Na vprašanje intervjuvankam, ali bi lahko navedle kakšen primer, so bili vsi odgovori žal negativni. Odgovorile so, da je primerov veliko, a primera ne želijo povedati.

Gotovo lahko govorimo o nasilju med zaposlenimi tudi v smislu hierarhije. Nekateri nadrejeni se obnašajo tako, da zaposlenim grozijo ali jih izsiljujejo. Udeleženske raziskave izjavljajo, da so bili tudi same že deležne nasilja s strani nadrejenih ali so za to slišale. Zaradi tega so bile bolj napete, odrezave, odločne, vsega je bilo preveč, najbolj pa so zaradi njihovega vedenja trpeli otroci (intervju H).

Švedski delovni psiholog Leyman (Mlinarič, 2013) je ugotovil, da je mobing »motena komunikacija na delovnem mestu, ki je izrazito obremenjena s konflikti med sodelavci ali med podrejenimi in nadrejenimi, pri tem pa je napadena oseba v podrejenem položaju in izpostavljena sistematičnemu in dlje časa trajajočim napadom ene ali več oseb z namenom, da se ga izrine iz delovne sredine«.

Konflikti, ki lahko prerastejo v mobing, nastanejo zaradi slabo organiziranega delovnega procesa, stalne časovne stiske, premalo zaposlenih v oddelku, zunanjih pritiskov, nejasnih navodil, enosmerne komunikacije, nizke možnosti odločanja, podcenjevanja sposobnosti in dela zaposlenih ... (prav tam)

»Mobing je vedno trpinčenje, vsako trpinčenje pa ni vedno mobbing« (prav tam). Po našem mnenju v večini primerov le ne gre za mobing na delovnem mestu, pri mobingu gre namreč za načrtno, sistematično (Purgaj, 2009), premišljeno, žaljivo in neprijazno ter ponavljajoče se ravnanje, ki mora trajati več mesecev, njegova intenzivnost pa se mora stopnjevati (Mlinarič, 2013), temveč gre za konflikt na delovnem mestu, čeprav so rezultati raziskave (Purgaj, 2009) pokazali, da je mobing prisoten tudi med učitelji in da je potrebno to področje ne le zakonsko urediti, temveč tudi javnost ozaveščati o škodljivih posledicah mobinga.

5.4.2 Zavedanje problematike nasilja in zavedanje problematičnosti lastnih ravnanj

Se pa med intervjuvankami pojavijo razlike v razmišljanju o tem, ali se strokovni delavci zavedajo, da so z določenimi ravnanji nasilni oziroma so določena ravnanja kazniva dejanja.

Prve intervjuvanke (intervju B, C, D, E, F) so mnenja, da strokovni delavci svojih ravnanj sploh ne dojemajo kot nasilna, ne zavedajo se, da je to, kar počnejo, pravzaprav nasilje nad otrokom. Menijo, da jih večina o svojih ravnanjih ne razmišlja, da je toleranca do nasilja pri posameznikih zelo različna, da marsikje sploh ni omejitev, ker vedo, da tudi, če bo kdo kaj videl, ne bo prijavil, ker potrebuje dokaze.

Druge (intervju A, C, I, G) pa ravno nasprotno menijo, da se strokovne delavke, še posebej v zadnjem času, po nekaj v medijih prikazanih aferah, še kako zavedajo, da je marsikatero ravnanje kaznivo dejanje, zato svoja dejanja skrivajo. To ne pomeni, da jih ne izvajajo, le bolj previdne so, pazijo, da jih pri tem kdo ne opazuje. Povedo tudi, da se v vrtcih marsikaj vidi in sliši ter da je v ozadju tudi precejšnja mera stanovske solidarnosti. Mnenja so, da tukaj ne gre toliko za to, ali je neko dejanje kaznivo, temveč za to, ali je neko dejanje moralno v smislu osebnih vrednot.

Dve intervjuvanki (D, H) sta bili pripravljene izpostaviti tudi del lastnih neustreznih ravnanj. Ena od njih (intervju D) pravi, da se ob neustrezni in nestrokovni reakciji tudi sama ni počutila dobro, ampak v nekem trenutku se je to zgodilo. Sprašuje se, zakaj se je tako odzvala, ima občutek, da so ji stvari ušle iz rok. Ima slabo vest do otroka, ker ji ni vseeno, ali je strokovna ali ni. Vedno pomisli tudi na to plat. Ni ji vseeno, če bi jo kdo slišal, videl, čeprav se ne poslužuje nekih ekstremnih ravnanj. Želi uveljaviti svojo avtoriteto ampak še vedno na nek demokratičen način. Najpogosteje zakriči, ker je tako rezultat najhitreje dosežen, čeprav bi morda v kakšni situaciji lahko samo spremenila ton ali barvo glasu ali pa potrpežljivo razložila. Pogosteje se ji je to dogajalo na začetku kariere, večkrat je bolj nepremišljeno reagirala. Skozi lastno refleksijo je prišla do tega, da ni vredno tako ravnati ne zaradi sebe ne zaradi otrok, zato se sedaj raje ustavi in si reče: »Tega ne bom naredila«. Meni, da so ji to prinesle izkušnje in višja izobrazba. Pomembno se ji zdi, da svoja ravnanja ozavešči, se ustavi in izbere ustrezno strategijo reševanja konfliktnih situacij, ker z neustreznim ravnanjem ni mogoče ničesar doseči. Najbolj ustrezna strategija reševanja težav je po njenem mnenju pogovor z otrokom. Pogovor o tem, kako je ravnal, kako se je drugi ob tem počutil, pogovor o dogodku.

5.4.3 Sistemsko nasilje

Intervjuvanke odnosov v kolektivu oziroma odnosov z vodstvom neposredno ne povezujejo s pogostostjo neustreznih ravnanj, ugotavljajo pa, da je znotraj institucij, kot so šola, vrtec, bolnica, torej totalitarnih institucij, veliko nezapisanih pravil in različnih pričakovanj. Zato »da institucija deluje, da stvari tečejo« (intervju A). Otrokom, ki ustrezajo tem nepisanim pravilom, je lažje, otroci, ki ne, izzovejo v sistemu veliko negativnih reakcij, odpora (prav tam): »V takšni instituciji, kot je vrtec, se redko pogovarjamo o teh zadevah, o tem, kako sistem deluje, kaj je moteče, kaj so ovire«.

S tem, da bi bil vrtec kot sistem nasilen, se nekateri intervjuvanci strinjajo, drugi pa temu nasprotujejo.

Prvi so mnenja, da posameznega otroka včasih preprosto ni mogoče videti in rutino, standarde in normative vidijo kot obliko sistemskega nasilja. Že sistem je tak, da zahteva ritem, prisilno ravnanje, hitenje, vzorce vedenja, ki jih morajo strokovni delavci otroku »zlepa ali zgrda vcepiti«. Drugi menijo, da to preprosto ne drži in da je odgovornost vedno na strani posameznika. Če strokovne delavke sledijo kurikulumu, je le-ta dovolj širok, da se lahko prilagajajo skupini in delajo na način, da se celotna skupina in vsi posamezniki v njej hkrati počutijo dobro. Takrat nasilje ni potrebno. Nasilje pravzaprav izvajajo tisti, ki se počutijo ogrožene. Odgovornost za kakršnokoli nasilno ravnanje je na posamezniku, na odraslem. Zagotovo se da rutino izpeljati na načelih demokracije, na načelih kurikulumu, na otroku prijazen način. Skozi rutino odraslemu svoje avtoritete ni potrebno dokazovati (intervju D).

Problematične rutine so na primer, kdaj je potrebno jesti, kdaj je potrebno spati, kdaj je potrebno umiti roke, kdaj mora biti otrok tiho ... »Obstaja odlično napisan kurikulum, ampak prikriti kurikulum je nekaj drugega, je nekaj, kar otroci in vsi ostali živijo, in to je še veliko sivo polje. Tega se pri uvajanju kurikula skoraj niso dotaknili. Tukaj je tudi največ uporov, da bi se s tem sploh ukvarjali. Gotovo je to sistemsko, recimo počitek ali hranjenje, to so pravila, ki jih ima vsak odrasel. Vsak ima svoja prepričanja, ki niso nujno pravilna in s tem vstopa v odnos z otroki, in če je odziv otrok drugačen od pričakovanega, nasproten, je pritisk odraslega s pozicije moči in avtoritete močnejši« (intervju A).

Ali primer siljenje k spanju (intervju F): »Če kurikulum predlaga in omogoča izvajanje umirjenih dejavnosti, strokovni delavec ne sme razmišljati samo o tem, da je to dodatno delo. Lažje je, če otrok leži. Prav tako se v prvi starostni skupini zaradi olajšanja dela ponekod daje krožnike na slinčke, kar je nesprejemljivo. Mlajši kot je otrok, bolj je sistem nasilen.«

Kot primer je ena od intervjuvank navedla tišino pri kosilu (intervju D): »Kosilo je družaben dogodek, pogovor o tem, kaj se je zgodilo, normalna jakost pogovora, ne kričanje. Naj se otroci pogovarjajo, zakaj tišina. Še vedno se tudi dogaja, da vzgojiteljice zahtevajo, da otroci pojedjo vse, kar je za kosilo. Otroku ne dajo možnosti izbire. Če veš, da otrok ne mara določene hrane, zakaj ga siliš, naj poje, kar mu ni všeč? Saj lahko po zdravi pameti presodiš ali otrok ne bo nič jedel, ne pa 'pri nas se vse poje'. Res je, da bi po eni strani otroke radi navadili na nek odnos do hrane, po drugi strani pa otroka ne moreš siliti. Tudi dodatka otrok ne more pojediti, če mu daš še enkrat enako veliko porcijo. Po eni strani je nasilno: zdajle bomo jedli, zdajle bomo to, zdajle bomo ono, ampak po drugi strani pa moramo posameznike pripravljati na družbo, ne v smislu kolon, pa vsi zdajle lulat, ampak v smislu, da je tudi v življenju treba počakati na banki ali kje drugje, tako, da ne vem, če je čisto vse nasilje.«

Po mnenju udeleženk raziskave bo potrebno na področju poteka dnevne rutine v vrtcih še ogromno postoriti.

»Organizacija rutine morda kdaj ne odgovarja kakšni skupini in to lahko povzroča frustracije, standardi in normativi tudi niso prijazni, strokovni delavci fizično enostavno ne zmorejo. Populacija otrok tudi. V oddelke sta lahko vključena tudi dva otroka s posebnimi potrebami z odločbo in še kakšen brez. Svoj del težav prispevajo tudi razmere v državi« (intervju G).

»Problem so tudi izmenični oddelki, kjer nekateri starši otroke pripeljejo ob 11. uri in jih iz vrtca vzamejo zvečer, da jih dajo le spat. Tudi problematika priseljencev, delamo se, da to sploh ne obstaja. Tudi tu gre za obliko nasilja nad otroki« (intervju E).

Problematične so tudi oblike dela. »Včasih sem delala sama z veliko večjo skupino,« (intervju I) »bili smo iznajdljivi in smo delali v skupinah, da so bili otroci zaposleni« (prav tam), takšne razlage enostavno ne zdržijo več in so nesprejemljiv argument. »Bolj kot želiš v neki instituciji delati z vsemi otroki naenkrat oz. frontalno, več pritiska moraš izvajati na skupino ali posameznika, da to deluje. Če imaš trideset otrok, je potreben večji pritisk, da vsi ostanejo v gruči ali čredi, kot če jih imaš petnajst. Problem nastane, če misliš, da je ključno za proces to, da moraš delati z vsemi naenkrat. Če pa misliš, da lahko otroci delajo v manjših skupinicah, da so kompetentni, če jim pripraviš koticke, če jim daš na izbiro različen material, če se na ustrezen način uvedejo neka pravila, način dela in če je dobro porazdeljena odgovornost in sta oba odrasla aktivna, potem število otrok ni več tako strašno pomembno« (intervju A). Po mnenju intervjuvanke (prav tam), »v vrtcih še vedno velja prepričanje, da je

edina ustrežna oblika učenja frontalna. Vzgojitelj celi skupini nekaj razloži, otroci nekaj dodajo, to je prevladujoča oblika načrtnega dela. Dokler to prevladuje, lahko povišan normativ otežuje delo. To pripelje do tega, da je vzgojitelj bolj zahteven, posluževati se mora pritiskov na otroke, da on lahko dejavnost izpelje. Sam po sebi normativ ni sistemsko nasilje, ampak to, kako ti, ki so ključni akterji, vidijo svojo vlogo in vlogo otroka. Če se gremo individualizaciji, je frontalna oblika nikakor ne daje. Vedno v vseh skupinah je problem z nadpovprečnimi otroki, ti se dolgočasijo in te otroke se disciplinira, in to je nasilje. Ker dejansko potem pride do odnosa priden/poreden otrok. Vse je naravnano storilnostno, vsak želi uveljaviti individualne interese, želi se dokazati, pokazati in s tem ne posluša več otrok. Seveda pa so tu še veliki pritiski staršev, vodstva, sveta zavoda ... «.

Ko govorimo o nasilju v instituciji, se torej dotikamo dveh stvari: sistemskega nasilja in nasilnega posameznika. »Posameznik lahko postane nasilen takrat, kadar je oviran v doseganju ciljev, ki jih zasleduje. Otroci ovirajo strokovnega delavca pri tem, kar si je zamislil, zastavil, da bo izvedel. Glede spanja je veliko polemik, zagotovo je nasilno, če mora otrok na ležalniku dve uri ležati pri miru in imeti oči zaprte. Če strokovni delavec misli, da mora biti v času počitka mir, če misli, da morajo otroci, ki počivajo, imeti glave na ležalniku, biti tiho in imeti oči zaprte, brez da bi se vprašal ali imajo vsi, potrebo po tem oz. kaj bi bila otrokova korist, je seveda lahko veliko nasilja z njegove strani zato, da ta cilj doseže. Prihaja pa tudi do nasilja zaradi nemoči, ko si odrasli dejansko ne zna pomagati, ali pa zaradi zadovoljevanja osebnih potreb ne želi ravnati drugače, in izkorišča svojo formalno moč, da uveljavi svoje koristi« (intervju A).

5.5 Možnosti preprečevanja neustreznih ravnanj

Intervjuvanke so v zadnjem delu raziskave razmišljale še o možnostih za preprečevanje neustreznih ravnanj v vrtcu.

5.5.1 Izobraževanje

Ena od možnosti za preprečevanje neustreznih ravnanj v vrtcu je po mnenju intervjuvank izobraževanje, tako formalno kot nadaljnje izobraževanje in usposabljanje v vzgoji in izobraževanju.

Po mnenju intervjuvank je napaka v izobraževalnem sistemu, še posebej omenjajo možnost pridobitve ustrezne izobrazbe s prekvalifikacijo. Po njihovem mnenju v enem letu pedagoške izobrazbe enostavno ne moreš pridobiti.

V času študija bi morali več pozornosti nameniti tudi vsebinam, s katerimi bi pri dijakih oz. študentih razvijali občutljivost do neustreznih ravnanj (intervju A): »Več bi se o tem morali pogovarjali tudi v času študija, da ne bi ostali na iluziji 'Jaz rada delam kot vzgojiteljica, ker imam rada otroke'. Dilema se pojavi, ko strokovne delavke dobijo svoje otroke. Ali potem lahko še vedno iz te potrebe delajo z drugimi ali imajo kar naenkrat vsega dovolj. Že v času izobraževanja bi morali razvijati občutljivost za to področje. Morda tudi v času mentoriranja oz. pripravništva, da bi tudi mentor lahko o teh stvareh govoril. Veliko je možnosti, se pa tega ne da izvajati v obliki tradicionalnih seminarjev. To je možno le s takšnimi oblikami, kjer so

ljudje osebno izzvani, razmišljajo o sebi in o drugih, o sebi v odnosu z drugimi in seveda tudi o svojih lastnih izkušnjah, kot otrok s svojimi starši.«

Potrebna so tudi nadaljnja izobraževanja in usposabljanja v vzgoji in izobraževanju, saj se nekatere strokovne delavke počutijo negotove ob tem, kaj vse nasilje je. Intervjuvanke predlagajo ozaveščanje in pošiljanje strokovnih delavk na seminarje ali pa organiziranje izobraževanj v vrtcu. Najprej je potrebno, da strokovne delavke to ozavestijo, saj so potem lahko do takšnih nasilnih vedenj bolj občutljive, vendar ne v obliki teoretičnih predavanj, temveč s pogovori na aktivih ali v manjših skupinah o konkretnih primerih in njihovem reševanju oz. ukrepih. Gre za spreminjanje odnosa do nasilja.

Po mnenju intervjuvank samo formalno izobraževanje ni dovolj. Če hočemo napredek, moramo postati vseživljenjski učenci, spremljati razvoj stroke in tudi sami k temu prispevati.

5.5.2 Klima v kolektivu

Podpora vodstva in občutek varnosti sta zagotovo dejavnika, ki vplivata na klimo v vrtcih. Pomembno je, ali zna vodstvo zaposlenim prisluhni in koliko je odzivno. Po mnenju intervjuvank vodstvo s svojim načinom komuniciranja in odnosom do zaposlenih kaže, kaj vse je dovoljeno tudi strokovnim delavcem.

Ponekod je zelo visoka toleranca do nasilnih dejanj, neko splošno odobravanje, ponekod pa so stvari jasno začrtane. »O tem se sploh ni potrebno pogovarjati. Nasilna ravnanja ne spadajo v vrtec in konec. Potrebno je ustvariti takšno klimo, kjer so te stvari razčiščene, odnosi morajo biti odkriti, odprti« (intervju D).

5.5.3 Pogovori ter izmenjava izkušenj in mnenj znotraj tima

Intervjuvanke so mnenja, da lahko strokovne delavke razvijajo ničelno toleranco do nasilja predvsem skozi reflektiranje lastne pedagoške prakse. Po njihovem mnenju je potrebno veliko govoriti o posameznikovih občutkih, njegovi toleranci do nasilja, razmišljati o tem, kaj vse posameznika lahko privede do neustreznih ravnanj in kako takšne neustrezne vzgibe obvladati. Iskanje opravičil in izgovorov v smislu »danes imam slab dan« ali »vse mi gre na živce« je za neustrezna ravnanja nesprejemljivo, saj strokovna delavka ne sme biti nasilna ne do otrok ne do staršev in prav tako ne do sodelavcev in nadrejenih.

Ena od intervjuvank (intervju A) meni, da bi bilo dobro, da bi znal vsak ločiti, kaj je njegova želja oz. kako si idealno predstavlja svojo vlogo vzgojitelja, strokovnjaka v odnosu do otrok, kakšna pa je realnost. Po njenem mnenju je v našem okolju to dostikrat zamegljeno, strokovne delavke namreč večkrat mislijo, da bo vse tako, kot si želijo, da bo vse krasno. Večkrat bi se morali pogovarjali o tem, kaj se strokovnim delavkam dogaja, o situacijah, ko se slabo počutijo kot vzgojiteljice, kje se počutijo neuspešne, kje jim stvari ne gredo od rok in kakšne veččine bi morale kot strokovne delavke še razvijati. Po njenem mnenju bi bilo to možno v manjših skupinah, saj se ljudje o tem lahko pogovarjajo le, kadar se počutijo varne in se ne bojijo, da bi jih drugi kritizirali.

O neustreznih načinih discipliniranja bi se lahko pogovarjali v manjših skupinah, pogovor bi lahko tekkel o teoretičnih primerih pa tudi o konkretnih primerih iz prakse. Potrebno bi bilo govoriti o stiskah, ki jih doživljajo strokovne delavke, pogovori pa ne bi smeli ostajati površinski. Smiselno bi bilo, da bi se o tem pogovarjali vsi: pomočnice vzgojiteljic, vzgojiteljice, svetovalne delavke, pomočnice ravnateljic in ravnateljica, a bi bilo verjetno kdaj težko govoriti o konkretnih primerih, kadar bi bilo zraven vodstvo.

Ob tem je za intervjuvanke pomembno, da problemi ostanejo znotraj kolektiva oz. vrtca, da si strokovni delavci stvari med seboj povedo in si izmenjajo izkušnje.

Prav tako je za intervjuvanke pomembno odstiranje tabujev z različnimi prispevki strokovnih delavcev, ki gredo v javnost.

5.5.4 Supervizija in intervizija

Največkrat omenjena možnost za preprečevanje neustreznih ravnanj v vrtcu je po mnenju intervjuvank supervizija, druga, tej podobna oblika pa intervizija, kot oblika samoevalvacije pedagoškega dela. Obe obliki dela omogočata, da vsaka strokovna delavka lahko pove svojo težavo, hkrati pa vidi, da se s podobnimi težavami srečujejo tudi drugi in da so tudi oni pripravljeni razmišljati o svojih napakah. Je pa po njihovem mnenju uvid neustreznosti lastnih ravnanj stvar vsakega posameznika.

Težavo intervjuvanke vidijo v tem, da so s postopki supervizije seznanjeni le bolj izobraženi posamezniki, hkrati pa se ljudje veliko lažje odprejo v skupini, kjer se supervizanti med seboj ne poznajo. In obratno, če sta v isti skupini dva iz istega kolektiva, lahko nastopijo težave.

5.5.5 Strah pred sankcijo

Ena intervjuvanka (intervju I), ki je vodstvena delavka, pa vidi možnost za preprečevanje neustreznih ravnanj v sankcioniranju in redni kontroli strokovnih delavk. Po njenem mnenju tistega, ki ima zakoreninjeno neko neustrezno vedenje, zelo težko spremeniš, njegovo ravnanje lahko spremeni le strah pred sankcijo.

Po našem mnenju strah pred sankcijo nikakor ni zadosten razlog, zaradi katerega nekateri strokovni delavci v vrtcih ne bi neustrezno ravnali. To potrjujejo tudi izjave intervjuvank (intervju A, C, I, G), ki menijo, da je nasilje, kljub temu da se vzgojitelji verjetno zavedajo neustreznosti in pravne inkriminiranosti nasilnih dejanj nad otroki, v vrtcu prisotno.

V vzgojno-izobraževalnih zavodih v Republiki Sloveniji je prepovedano telesno kaznovanje otrok, učencev, dijakov in drugih udeležencev vzgojno-izobraževalnega procesa in sankcionirano s suspenzom na podlagi 16. člena Zakona o šolski inšpekciji (2005, nav. po Kopač Mrak, 2013, str. 7). Zakon o šolski inšpekciji med drugim določa dolžnost in pravico ugotavljanja morebitnega telesnega kaznovanja otrok, v 16. členu pa določa sankcijo suspenz (začasna prepoved nadaljnjega opravljanja dela), če iz dejstev, ugotovljenih pri nadzoru dela strokovnih delavcev šole, izhaja utemeljen sum, da je delavec, ravnatelj, direktor, pomočnik, vodja enote ali podružnice storil kršitev s tem, da je izvajal fizično nasilje nad otrokom ali

udeležencem izobraževanja (prav tam).

Hkrati pa ne gre spregledati tudi očitka Združenja za zaščito otrok Ltd (Association for the Protection of All Children - APPROACH) Sloveniji, da krši 17. člen Evropske socialne listine:

- ker naj bi slovenska zakonodaja ne vsebovala eksplicitne in učinkovite prepovedi telesnega kaznovanja otrok v družini in drugih okoljih, in
- ker naj bi Slovenija ne ravnala s primerno skrbnostjo, da bi odpravila takšno kaznovanje v praksi (prav tam, str. 5).

6 SKLEP

Temeljni cilj magistrskega dela je bil preučiti pojavnost različnih oblik nasilja odraslih nad otroki v slovenskih javnih vrtcih, to je njegovo zaznavanje, obravnavo in preprečevanje. S pomočjo intervjujev smo želeli ugotoviti, na katere neustrezne načine vzgojitelji v vrtcu disciplinirajo otroke oziroma kakšne metode pri tem uporabljajo, kakšen odnos imajo do discipliniranja, kako se pri tem počutijo, s kakšnimi strahovi se srečujejo ter ali je njihovo ravnanje v skladu z etičnim kodeksom, pravilniki in zakonodajo s tega področja. Zanimalo nas je, ali se vzgojitelji v vrtcu zavedajo problematike nasilja nad otroki in ali ga morda celo sami izvajajo.

Vse ugotovitve v sklepu se nanašajo izključno na konkretne primere navedene v raziskavi in jih nikakor ne gre posploševati na vse pedagoške delavce oz. na vse slovenske vrtce. V raziskavo smo namreč vključili primere, ki so nam omogočili pridobitev čim bolj raznolikih informacij, zato jih je kot takšne potrebno vzeti v ozir tudi v kontekstu sklepnih ugotovitev.

Vzgoja otrok je občutljivo področje in že v razpravah o vzgoji bomo težko našli dve osebi, ki bi se o vsem popolnoma strinjali, kaj šele v praksi. Tudi če je človek pri vzgoji izjemno pazljiv, se napakam včasih ne more ali ne zmore izogniti. Vsak se po svojih močeh trudi biti najboljši roditelj, učitelj ali vzgojitelj, dobro pa je, da se laiki o vzgoji informirajo in se ne zanašajo zgolj na svoj prav. Za strokovne delavce pa velja, da je to njihova dolžnost, ki so jo v svojem profesionalnem razvoju dolžni nenehno nadgrajevati.

Vzgojne teorije, ki danes vnašajo precej zmede in negotovosti v polje vzgoje, niso od včeraj. Njihov razvoj sega stoletja nazaj, razlika je le v tem, da so bila včasih vzgojna pravila neomajna in enotna, danes pa jih je mnoštvo, a si različni vzgojni koncepti večkrat tudi nasprotujejo. Dolgoročni cilj vzgoje naj bi bil po našem mnenju vzgojiti samostojno odraslo osebo, ki je sposobna čim bolj srečno živeti v družbi. Vzgojitelji, tako starši kot strokovni delavci, bodo uspešni, če bodo pogosto reflektirali svoja ravnanja, tudi v smislu izbire ustreznih metod, ki naj bi jih pripeljale k cilju.

Profesor Pinheiro (nav. po Newell, 2007) v svoji študiji ugotavlja, da so morali prav otroci najdlje čakati na osnovno zaščito ter da ni moč enostavno potegniti črte in določiti, kateri načini pretepanja otrok so sprejemljivi. Tu kompromis enostavno ni mogoč (prav tam, str. 50). Glede na Konvencijo o otrokovih pravicah, na pravice, ki so otrokom zagotovljene z Ustavo Republike Slovenije, in glede na zakonodajo s področja vzgoje in izobraževanja lahko ugotovimo, da je ena od temeljnih nalog odraslih zagotoviti otrokom varno otroštvo ter si prizadevati za odpravo široko razširjenega odobravanja ali strpnosti do telesnega kaznovanja otrok in ponižujočega ravnanja z njimi. Otroka moramo prepoznati kot kompetentnega in zavrniti njegovo tradicionalno podobo nepopolnega, neoblikovanega bitja in lastnine staršev. Iz navedenega lahko povzamemo, da dokler bodo nekateri odrasli gledali na otroka kot na bitje, ki ga je potrebno oblikovati oz. podrediti našim zahtevam, do takrat se bo, vsemu napredku navkljub, nasilje odraslih nad otroki pojavljalo. Kajti, tako kot pravi Pureber (1997), so vsi do sedaj znani sistemi dopuščali oz. dovoljevali določeno stopnjo nasilnosti, in to miselnost je po našem mnenju potrebno preseči.

Skozi analizo primerov in skozi navedbe udeleženk raziskave lahko ugotovimo, da je nasilje odraslih nad otroki v vrtcu prisotno, pojav pa je po njihovih izpovedbah skrbno prikrit in zanikan. Po našem mnenju se strokovne delavke v vrtcih problematike nasilja nad otroki zavedajo, tradicionalne oblike nasilja so prisotne, kljub temu da so v nasprotju z zakonodajo in z doktrino vzgoje in izobraževanja, kot v poročilu o nasilju v šolah ugotavlja Koren (2008). Avtor pravi, da »nasilje ni pogosta in priljubljena tema šolskega diskurza oziroma diskurza vzgoje in izobraževanja«. Nasilje tudi pri udeleženkah te raziskave zbuja nelagodje in neprijetne občutke, pojav tudi same doživljajo kot tabu, o katerem je težko govoriti. Udeleženke raziskave so odločitev za sodelovanje sprejele po tehtnem in preudarnem razmisleku, saj je tema, o kateri govori raziskava, za pedagoško stroko izjemno neprijetna in lahko pod vprašaj postavlja ne le strokovnost nekaterih pedagoških delavcev, temveč v posameznih primerih tudi sistem predšolske vzgoje, če nanj gledamo skozi prizmo institucionalnega oz. sistemskega nasilja.

Pri primerjavi rezultatov empirične raziskave z ugotovitvami raziskav, predstavljenih v teoretičnem delu magistrske naloge, se lahko strinjamo z D. Mugnaioni Lešnik (2005), da je otrok lahko žrtev neustreznega ravnanja tudi v vrtcu ter z njenimi navedbami o vrstah in oblikah nasilja. Tako kot D. Mugnaioni Lešnik (2005) tudi udeleženke raziskave omenjajo psihično in fizično nasilje, verbalno nasilje, prisilo, jemanje svobode odločanja, nestrpnost in avtoritarno odločanje ter zlorabo moči.

V magistrskem delu ugotavljamo, da za preučevane primere lahko z gotovostjo trdimo, da se pojavljajo različne vrste nasilja: vrstniško oz. medvrstniško nasilje, nasilje v odnosu med otroki in vzgojitelji, nasilje v odnosu med vzgojitelji in starši, nasilje nad otroki v družini in druge vrste nasilja v družini, nasilje med vodstvom zavoda in preostalimi zaposlenimi, nasilje med vzgojitelji, tj. znotraj vzgojiteljskega kolektiva, institucionalno oz. strukturno nasilje.

Ugotavljamo, da so odrasli v vrtcu v posameznih konkretnih primerih nasilni do otrok, tako fizično kot psihično, čeravno ravnajo v skladu s svojimi osebnimi prepričanji in verjamejo, da ravnajo vzgojno in prav ter se nekaterim posameznim ravnanjem tudi ne zdijo sporna.

Ko govorimo o fizičnem nasilju, udeleženke raziskave navajajo primere, ki jih med oblike fizičnega nasilja uvrščajo tudi S. Žerjav (1994), P. Prijanovič (1996), A. Mikuš Kos (1997), D. Mugnaioni Lešnik (2005), Newell (2007), J. Zlokovič in O. Dečman Dobrnjič (2007), Lukančič (2009) in Munc (2010) in sicer: trde in grobe prijeme, grobe potege otroka z roko, grobo posedanje otroka na klopi ali stole, zapiranje otroka v različne prostore, vlečenje otroka, vlečenje za lase, okončine ali obleko, vlečenje ali nošenje otroka v druge igralnice, udarec, lasanje in cukanje otroka, tresenje otroka, vlečenje za ušesa, groba ščipanja za rob ušes, suvanje ali porivanje otroka, trdo nameščanje pokrival, nasilno premeščanje otrok, namerno potiskanje otroka ob različne površine, ob steno ali na tla, dajanje glave pod mrzlo vodo, tiščanje otroka na ležalnik, pokrivanje otroka z odejo preko glave, fizično siljenje otroka s hrano.

Če oblike telesnega kaznovanja otrok v šolah skozi zgodovino, ki jih navajata J. Zlokovič in O. Dečman Dobrnjič (2007), primerjamo z oblikami fizičnega nasilja, ki jih navajajo udeleženke raziskave, lahko rečemo, da se še vedno pojavljajo telesna in socialna izolacija, vlečenje za ušesa in lase ter udarci, hkrati pa udeleženke raziskave navajajo še celo vrsto drugih neustreznih ravnanj.

Prav tako lahko naredimo primerjavo z neustreznimi ravnanji, ki jih v svoji raziskavi omenja T. Kuzma (2011). Tudi tukaj lahko ugotovimo, da poleg oblik fizičnega kaznovanja, kot so kaznovanje z osamitvijo, stresanje, cukanje, vlečenje za ude in ščipanje, ki jih navaja tudi avtorica (prav tam), udeleženke raziskave dodajajo še precej več spornih ravnanj.

Ker J. Zlokovič in O. Dečman Dobrnjič (2007) kot telesno nasilje razumeta tudi vsako nenamerno ali nezavedno poškodovanje otroka zaradi neustreznega vzpostavljanja discipline, velja po naših opažanjih na tem mestu dodati še oblike, ki jih omenjeni avtorici označujeta kot manj prepoznane oz. prikrite:

- nasilno odvzemanje igrač, ki jih je otrok prinesel od doma,
- odtegnitev pomoči v primeru poškodbe, padca ipd. s pretvarjanjem, da se »ni nič zgodilo«,
- preprečevanje otroku, da uporabi sanitarije.

Kadar v konkretnih primerih, analiziranih v raziskavi govorimo o fizičnem nasilju, po našem mnenju v večini primerov ne gre za »zavestno in namensko povzročanje trpljenja otroku« (Mikuš Kos, 1997, str. 58), temveč za izgubo samokontrole odrasle osebe (prav tam) oz. za neustrezno vzpostavljanje discipline (J. Zlokovič in O. Dečman Dobrnjič, 2007).

Ko govorimo o psihičnem nasilju, udeleženke raziskave navajajo primere, ki jih med oblike psihičnega nasilja prav tako uvrščajo S. Žerjav (1994), P. Prijanovič (1996), A. Mikuš Kos (1997), D. Mugnaioni Lešnik (2005), Munc (2010) in K. Filipčič in I. Klemenčič (2011) in sicer kričanje, imenovanje otroka s ponižujočimi izrazi, uporaba žaljivk, poniževanje otroka, javna ponižanja, teroriziranje, kritiziranje, grožnje, vpitje, postavljanje zahtev, ki presegajo zmožnosti otroka, nepravilno ravnanje z otrokom, izločanje iz igralnice, izolacija otroka, prostorska osamitev otroka (v stranišče, na hodnik), izločanje otrok iz igre, verbalno nasilje, namensko odklanjanje podpore, namensko spregledanje otrokove prošnje po pomoči, manipulacije, ne dovolijo, da bi otrok naredil sam tisto, kar lahko, čustveno izsiljevanje, odtegotanje naklonjenosti, neodzivanje na čustvene stiske, zelo malo je pristnega stika in crkljanja v drugi starostni skupini, zavestno in namensko zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb, neodzivanje na znake čustvene stiske, discipliniranje z zastrahovanjem, ignoriranje, odtegotanje stvari, indoktrinacija, verske tradicije, vsiljevanje načina prehranjevanja, siljenje k različnim aktivnostim, spanje kot prisila, siljenje otroka s hrano, otroci ne morejo vzeti dodatka, ali morajo tega do konca pojesti, nestrpnost, ukazi, čakanje, zapuščanje otrok, ponavljanje zahtev na grd način, vzgojitelji so prezaposleni sami s seboj in za otroka ne kažejo pravega interesa ter problematiko priseljencev.

Munc (2010) meni, da je verbalno nasilje verjetno najbolj razširjena oblika psihičnega nasilja. Tudi mi v raziskavi ugotavljamo, da je verbalno nasilje najbolj razširjena oblika psihičnega nasilja odraslih nad otroki v vrtcu.

Kot izjemno občutljiva tema se je pokazalo izvajanje različnih oblik fizičnega oz. psihičnega nasilja nad otroki s posebnimi potrebami v razvojnih oddelkih vrtcev, česar so se dotaknile tudi intervjuvanke.

Ko so udeleženke raziskave govorile o nasilju v instituciji, torej nasilju, ki ga institucija izvaja prek lastnih mehanizmov delovanja (Mugnaioni Lešnik, 2005) so izpostavile dve stvari: sistemsko nasilje in nasilnega posameznika.

S tem, da je vrtec kot sistem nasilen, se nekatere intervjuvanke strinjajo, druge pa temu odločno nasprotujejo. Prve so mnenja, da posameznega otroka včasih preprosto ni mogoče videti in rutino, standarde in normative vidijo kot obliko systemskega nasilja. Po njihovem mnenju obstaja odlično napisan kurikulum, a prikriti kurikulum je tisto, kar otroci in vsi ostali v vrtcu živijo, in to je veliko sivo polje, ki se ga pri uvajanju kurikula skoraj niso dotaknili. Druge menijo, da to preproste ne drži in da je odgovornost za kakršnokoli nasilno ravnanje vedno na strani posameznika.

Posebnih dejavnikov tveganja udeleženke raziskave ne izpostavljajo. Po njihovem mnenju strokovne delavke neustrezno ravnaajo zaradi nemoči, lastne izkušnje s tradicionalno vzgojo oz. subjektivnih teorij o vzgoji. Pogosto znanja nimajo dovolj in se tudi ne čutijo dovolj usposobljene za ukrepanje v primeru detekcije nasilja, čeprav so o tem, katera so najbolj očitna neustrezna ravnanja, poučene. Vedo, da obstaja zakonodaja, ki ščiti otroka, a je praksa še daleč od t. i. ničelne tolerance do nasilja.

Ob primerjavi raziskave z raziskavo, ki so jo izvedli v Šoli za ravnatelje (Mugnaioni Lešnik, Koren, Logaj in Brejc, 2012) in smo jo predstavili v uvodnem delu, se pojavi razlika v stopnji zaznave nasilja odraslih nad otroki. Le-ta namreč ugotavlja, da gre pri učiteljih v povprečju za zelo nizko stopnjo zaznavanja različnih vrst nasilja, kar vključuje tudi nasilje odraslih nad otroki, intervjuvanke pa so nasprotno mnenja, da nekateri posamezniki pogosto neustrezno ravnaajo, storilci so različno stari, tudi stopnja izobrazbe in delovno mesto pri tem nista pomembna. V tem primeru gre morda tudi za različni metodi, ki sta jo navedeni raziskavi uporabili, zagotovo pa tudi za drugačno naravo dela v predšolskem sistemu vzgoje in izobraževanja.

Hkrati analiza raziskave dokazuje, da so razlogi nasilja, ki jih navajajo avtorji (prav tam), pri vzgojiteljih popolnoma enaki: problem odsotnosti avtorefleksivnosti; nasilje opravičujejo ter minimalizirajo in ga s tem zanikajo; vzgojitelji se morda zavedajo neustreznosti in pravne inkriminiranosti nasilnih dejanj nad otroki in jih zato težje priznajo; lahko gre za nizko ozaveščenost vzgojiteljev o vrstah in oblikah nasilja v vrtcu, lahko pa tudi za zgodovinsko breme institucionalnega nasilja, zato vzgojitelji svojih ravnanj ne uvidijo in se jim celo ne zdijo sporna.

Iz raziskave, ki smo jo izvedli, je razvidno, da je meja med običajno prakso, ki se jo tolerira in nasiljem, ki ga je treba prijaviti, še zelo nedorečena. Udeleženke raziskave se strinjajo, da bi najprej same skušale govoriti z dotično strokovno delavko, nato bi poiskale pomoč pri kolegu, ki mu zaupajo, da bi dobile potrditev, šele nato bi se obrnile na neposredno nadrejenega oz. na ravnatelja. S prijavo nasilja nadrejenim imajo udeleženke raziskave po večini slabe izkušnje, saj namen največkrat ni bil dosežen, neustrezna ravnanja se je npr. poskušalo prikriti ali opravičiti kot posebne pedagoške pristope. Čeprav bi reševanje primerov nasilja nad otroki moralo potekati hitro in učinkovito, imajo strokovne delavke s tem izjemno slabe izkušnje, naletale so na številne pomisleke oz. bile, kot prijaviteljice nasilja celo same označene kot generatorji problema.

Udeleženke raziskave so v zadnjem delu raziskave razmišljale o možnostih za preprečevanje neustreznih ravnanj v vrtcu. Navajajo, da je, tako kot pravi D. Lešnik Mugnaioni (2005), v strategije potrebno vključiti vse vrste in oblike nasilja, ki jih zaznavajo, potrebno je odstranjevanje tabujev in sivih polj, potrebno je razvijati občutljivost v smeri ničelne tolerance do vseh oblik nasilja. Tako kot J. Zlokovič (Zlokovič in Dečman Dobrnjič, 2007, povz. po Zlokovič, 2007) predlagajo izobraževanje in odkrito razpravo o problemih, kot za Munca (2010) je tudi zanje

pomembna ustrežna komunikacija. Strinjajo se tudi s Korenom (2008, str.7), da je »odgovor na to stanje v natančni regulativi zaščite otrokovih pravic, kajti le jasno pravilo lahko določi tanko, a izjemno pomembno mejo med tistim, kar bi označili s 'pozitivno socializacijsko agresivnostjo' šole in nedopustnim psihološkim, verbalnim, socialnim nasiljem nad učenci«.

Na tej podlagi je oblikovan predlog preventivnega modela preprečevanja in obvladovanja nasilja v vrtcu, raziskava pa je hkrati tudi izhodišče za razmislek, diskusijo, oblikovanje smernic in timsko delo pri vpeljavi ustreznih strategij discipliniranja v prakso.

Naši predlogi gredo v smeri kombinacije pristopa ničelne tolerance do nasilja in modela zgodnjega odzivanja, ki ga povzemamo po Skibi in sodelavcih (2011), saj smo tako kot avtorji mnenja, da pri spopadanju s tako zakoreninjenim in tabuiziranim pojavom, kot je nasilje nad otroki v slovenskem družbenem prostoru, ni ene same učinkovite rešitve. Učinkovito delovanje zahteva sodelovanje vseh deležnikov. Predvsem je potrebno delovati preventivno tako v smislu ozaveščanja kot v smislu vzdrževanja discipline. Po drugi strani model ničelne tolerance prav tako zahteva zgodnjo intervencijo, a hkrati tudi ostre odzive in ukrepe, kar pa se je po navedbah udeleženk raziskave v konkretnih primerih pokazalo kot zelo problematično in kot ključna točka pri obravnavi neustreznih ravnanj odraslih do otrok v vrtcu. Glede na trenutno stanje in strpnost do nasilja v družbi bi verjetno lahko rekli, da eno brez drugega ne gre. Po našem mnenju kot družba še nismo dovolj zreli, da bi modela lahko ločili oziroma se naslonili le na model zgodnjega odzivanja.

Načelo zgodnjega odzivanja avtorji gradijo na predpostavki, da lahko pojavnost nasilja zmanjšamo s prizadevanjem za vzpostavitev dobre šolske klime in spodbudnega učnega okolja, s tesnim sodelovanjem strokovnih delavcev, kot staršev in otrok, skrbnim načrtovanjem, odprto komunikacijo, zgodnjim odkrivanjem težav, učinkovitim odzivanjem in uspešnim reševanjem konfliktov (Skiba idr. 2011). Tudi sami smo mnenja, da je v vrtcu potrebno ustvariti takšno klimo, kjer bo popolnoma jasno, da je vsako nasilje strokovnih delavcev nad otroki v vrtcu nesprejemljivo, a bodo strokovni delavci hkrati čutili, da imajo pri vodstvu pomoč in podporo ob neutemeljenih obtožbah. Izjemno pomembno se nam zdi na tem mestu izpostaviti pomen jasnih stališč vodstva, saj imajo le-ta po našem mnenju neposreden vpliv na zaposlene in njihov občutek varnosti. Kjer stališča do nasilja niso jasno izražena, se, kot je pokazala raziskava, dogaja marsikaj; ne le dopušča, tudi prikriva. Lahko rečemo, da je strokovnost ob pojavih, opisanih v raziskovalnem delu naloga, močno načeta.

Tudi Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009-2014 (2009) predlaga, da se v kurikule vrtcev vključi vsebine povezane s problematiko nasilja, da se v programe nadaljnjega izobraževanja in usposabljanja v vzgoji in izobraževanju vključi programe o nenasilju in mirnem reševanju sporov. Ne nazadnje gre predlog tudi v smeri vključitve tovrstnih vsebin v programe formalnega izobraževanja vzgojiteljev. Gre za potrebo ozaveščanja vzgojiteljev o problematiki nasilja, po našem mnenju ne le v družini, temveč tudi v instituciji, kot je vrtec, in širši družbi. Udeleženke raziskave izpostavljajo problematiko prekvalifikacij in tradicionalnih seminarjev. Menijo, da osnovne informacije dobijo, a je to mnogo premalo za ponotranjenje in razvijanje občutljivosti v odnosu do nasilnih ravnanj. To je možno le s takšnimi oblikami, kjer so udeleženci osebno izzvani, izmenjajo in reflektirajo osebne izkušnje ter lastno pedagoško prakso, saj je neustrezno ravnanje z otroki v vrtcu bilo in ostaja tabu. Pogovori o teoretičnih primerih pa tudi o konkretnih primerih iz prakse v manjših skupinah so lahko ena od strategij reševanja težav, a takšni pogovori morajo biti usmerjeni k cilju in ne smejo ostajati površinski, saj so v ozadju neustreznih ravnanj tudi stiske in strahovi strokovnih delavcev.

Kot eno od možnosti detabuiziranja nasilja odraslih nad otroki v vrtcu predlagamo supervizijo oz. intervizijo kot pristop v superviziji, ki ponuja možnost s pomočjo katere je mogoče detektirati probleme in reševati nekatere kritične situacije. Strokovni delavci v vrtcih se včasih namreč znajdejo v situaciji, ko bi se morali odzvati strokovno, pa vendarle reagirajo čustveno in impulzivno. V takšnih trenutkih je pod vprašajem njihova poklicna integriteta in nemalokrat se sprašujejo, ali so ravnali prav, ali so se ustrezno odzvali. Pomoči za potrditev ali razumevanje svojih ravnanj pa si dostikrat ne upajo poiskati, saj se bojijo kritike, obtoževanja in obrekovanja. Tako strokovni delavci ostajajo pod stresom, brez možnosti, da bi težavo brez obsojanja prediskutirali in poiskali ustrežnejša ravnanja oz. rešitve. Supervizija je zagotovo ena od možnosti reševanja takšnih problemov, saj bi lahko pod določenimi pogoji na profesionalen način ustrezno reševali posamezne kritične situacije, je pa seveda vprašanje, s kakšnimi problemi bi se bili strokovni delavci vanjo pripravljene vključiti in pod kakšnimi pogoji bi bili v procesu supervizije pripravljene govoriti o svojih opažanjih ali o svojih neustreznih ravnanjih.

Eden od načinov sprotnega preverjanja vrednotnega sistema organizacije in posameznika je lahko tudi samoevalvacija, ki jo Musek Lešnik in K. Bergant (2001, str. 9) opredelita kot strokovni postopek samocenjevanja, s katerim vzgojno-izobraževalne organizacije same načrtno in sistematično pridobijo podatke o kakovosti svojega dela. Namen samoevalvacije je izboljšanje kakovosti dela organizacije »od znotraj«, kar potemtakem pomeni, da se vsaka samoevalvacija prične z refleksijo vsakega posameznika, zaposlenega v organizaciji. Pomembno je, da kolektiv ne zaspi, da so strokovni delavci razmišljujoči praktiki in vseživljenjski učenci, da sledijo napredku ter se ukvarjajo tudi z razvojem stroke.

Na tem mestu se naslanjamo tudi na mnenje N. Turnšek (2008), ki povzema mnenje izraženo v publikaciji Vodenje na področju predšolske vzgoje (Nivala in Hujala, 2002, nav. po Turnšek, 2008, str. 192), da je (nestrokovno) vodenje ključna šibka točka sodobnih evropskih vrtcev. N. Turnšek izpostavi predvsem pomen in nujnost supervizije, kakovostnega mentorstva in nekatere druge elemente vodenja, ki pomembno prispevajo k dvigu ravni strokovnosti vzgojnega dela.

Ena od možnosti odstiranja tabujev so tudi prispevki strokovnih delavcev na pričujočo temo, ki gredo v javnost. K temu veliko pripomorejo tudi mediji, čeprav se nam pri tem poraja vprašanje, ali gre zgolj za iskanje senzacij in s tem za zlorabo posameznega primera, ali za družbeno kritičen odnos, ki prispeva k napredku družbe kot take. Marsikatero težavo bi se dalo rešiti z ustrezno komunikacijo med vsemi deležniki v vzgojno-izobraževalnem procesu, če bi le imeli v mislih največjo korist otroka, a ne strah pred sankcijo.

Če želimo, da v vrtcih ne bo nasilja, mora biti to plod zavestne odločitve, zato kot temelj, na katerem bi slonele vse predlagane aktivnosti, vrtcem predlagamo, da sprejmejo akt, v katerem bo zapisano, da v ustanovi ne trpijo nasilja.

V nadaljnjem raziskovanju predlagamo razširitev raziskave na vse deležnike, ki so vključeni v proces vzgoje otroka. Predlagamo, da se skozi pilotsko raziskavo detektira ključne probleme oz. se za to analizira že izvedene raziskave na področju predšolske vzgoje ter kasneje, z različnimi metodami, raziskovalnimi pristopi in tehnikami zbiranja podatkov, še podrobneje definira problematiko nasilja v predšolskem prostoru. To bi omogočilo posplošitev rezultatov in povečalo verodostojnost raziskave.

Zaključimo lahko, da je po našem globokem prepričanju, kljub temu da se nasilje nad otroki v vrtcu izvaja, to stvar nasilnega posameznika, ki ga je potrebno detektirati, in ne sistema, kajti le-ta je dovolj širok in fleksibilen, da nikakor ne moremo reči, da sistem strokovne delavce sili v neustrezna ravnanja ali jih na to napeljuje. Ob tem je na mestu tudi pomislek, da gre pri odgovornih, ki so za takšna ravnanja vedeli ter se niso ustrezno odzvali, zagotovo za več kot objektivno odgovornost.

S tem je namen našega magistrskega dela dosežen.

7 LITERATURA

- Antič, M., Dobnikar, M., Selišnik, I. (2009). *Violence in the EU examined*. Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Arts.
- Bain, Q. in Sanders, M. (1996). *Ko pride na dan: vodič za mlade, ki so bili spolno zlorabljeni*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Co Libri.
- Batistič Zorec, M. (2003). *Razvojna psihologija in vzgoja v vrtcih*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Batistič Zorec, M. (2004). Subjektivne teorije vzgojiteljic in kurikularna prenova vrtcev. *Sodobna pedagogika* 2/2004, str. 128–139.
- Batistič Zorec, M. in Turnšek, N. (2009). *Predšolska vzgoja in varstvo v Evropi: odpravljanje socialne in kulturne neenakosti*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Dostopno na: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice./documents/thematic_reports/098SL.pdf
- Batistič Zorec, M. in Prosen, S. (2011). *Priročnik za razvojno psihologijo v programu predšolska vzgoja*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Balkestein, G. (1994). *Boj proti zlorabi in zanemarjanju otrok*. V F. Imperl (ur.). *Zbornik prispevkov delovne konference o delovanju in sodelovanju strokovnih služb na področju preprečevanja zlorab in zanemarjanja otrok* (str. 84–94). Logatec: FIRIS, d. o. o.
- Berčnik, S. (2008). *Vzgojni koncept v javni šoli in vprašanje nasilja*. *Sodobna pedagogika*, letn. 59, št. 1, str. 122–135
- Besag, V. (1989). *Bullies and victims in schools*. Open University Press.
- Bašič, K. (1997). *Trpinčen otrok in delovanje policije*. V Satler, A. (ur.). *Trpinčen otrok – Kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok* (102–129). Ljubljana: Meridiana.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (2011).
- Bezenšek Lalič, O. (2009). *Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Blum, P. (1999). *Preživeti in uspeti v disciplinsko težavnem razredu*. Radovljica: TOP, Regionalni izobraževalni center.
- Bregar Golobič, K. (2004). *Prikriti kurikulum ali drugo kurikula*. V Dolar Bahovec, E. in Bregar Golobič, K. (2004). *Šola in vrtec skozi ogledalo*. Ljubljana: DZS.
- Buljan Flander, G. in Kocjan Hercigonja, D. (2003). *Zlostavljanje i zanemarivanje djece*. Zagreb: Marko M. usluge d. o. o.
- Coloroso, B. (1996). *Otroci so tega vredni*. Ljubljana: Tangram.
- Dimnik, P. (2004). *Discipliniranje v vrtcu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Filipčič, K. in Klemenčič, I. (2011). *Obravnavanje nasilja v družini*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Gossen, D. C. (1996). *Restitucija: preobrazba discipline v šolah*. Radovljica: Regionalni izobraževalni center.
- Habbe, J. (2000). *Nasilje in varnost otrok v šolah. Nasveti za ravnatelje, učitelje, starše in vse, ki skrbijo za varnost v osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana. Lisac & Lisac.
- Hvala, E. (2003). *Etika v superviziji*. *Socialna pedagogika*, vol. 7, št. 1, str. 83 – 104
- Javrh, P. (2011). *Splošne in andragoške zakonitosti razvoja kariere*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Kalčina, L. idr. (2005). *Mladi in preprečevanje nasilja: priporočila za mladinsko politiko*. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK.

- Kazenski zakonik Republike Slovenije (2008). Ur. l. RS št. 55/2008 z dne 4. 6. 2008.
- Kobolt, A. (2002). Timska supervizija. V: Žorga, S. (ur.), *Modeli in oblike supervizije*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. 101 – 113
- Kobolt, A. in Žorga, S. (2006). *Supervizija – proces učenja in razvoja v poklicu*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kobolt, A. in Žorga, S. (2006). *Supervizija - poklicni razvoj in refleksija*. V Sande, M., Dekleva, B., Kobolt, A., Zorc-Maver, D. in Razpotnik, Š. (ur.). *Socialna pedagogika: izbrani koncepti stroke*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu (1996).
- Konvencija OZN o otrokovih pravicah (1989).
- Kornhauser, P. in Pleterski Rigler, D. (2007). *Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja*. V Kornhauser, P. (2007). *Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja (54–102)*. Ljubljana: ZPM.
- Koren, A. (2008). *Nasilje v šolah: konceptualizacija, prepoznavanje in modeli preprečevanja in obvladovanja – KRATKO POROČILO. ŠOLA ZA RAVNATELJE*. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-EG84HTIG>.
- Kroflič, R. (1997). *Med poslušnostjo in odgovornostjo: procesno razvojni model moralne vzgoje*. Ljubljana: Vija.
- Kurikulum za vrtce (1999).
- Kuzma, T. (2011). *Kaznovanje: nujnost ali zlo v vzgoji otrok?* Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Larcher, D. (2004). *Srhljivi skriti kurikulum – Poročilo iz podzemlja šole*. *Sodobna pedagogika* 2/ 2004, str. 36–53.
- Lesar, I. in Peček, M. (2004). *Vzgoja in socializacija med teoretiki in "praktiki"*. *Sodobna pedagogika*, letn. 55, posebna izd., str. 118–132
- Leskovšek, V., Urek, M. in Zaviršek D. (2010). *Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih: končno poročilo raziskovalnega projekta*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Lukančič, M. (2009). *Nasilje nad otroki*. Diplomsko delo Maribor: Pedagoška fakulteta. <http://sciget.com/Predogled/15/c19018793084399cc510b3e7dade7a16b7076b9>
- Markham, U. (1999). *Travme iz otroštva: kako prepoznamo in odpravimo boleče spomine*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Mikuš Kos, A. (1997). *Psihosocialni vidiki trpinčenja otrok*. V Satler, A. (ur.). *Trpinčen otrok – Kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok (52–89)*. Ljubljana: Meridiana.
- Mikuš Kos, A. (1999). *Od individualnih razlik do psihosocialnih težav in motenj – družbena perspektiva*. V Mikuš Kos, A. (ur.). *Različnim otrokom enake možnosti*. Ljubljana: ZPMS.
- Miller, K. (2000). *Otrok v stiski: priročnik za vzgojitelje, učitelje, strokovnjake in starše, ki se srečujejo z otroki, ki doživljajo stiske, krize in stres*. Ljubljana: Educy.
- Milošević Arnold, V., Vodeb Bonač, M., Erzar Metelko, D. in Možina, M. (1999). *Supervizija – znanje za ravnanje*. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.
- Mlinarič, P.. *Mobing*. Dostopno na: <http://www.mobing.si/index.html> (17. 12. 2013).
- Molan, M. (2009). *Preveč tolerantni do nasilja v otroštvu*. Dostopno na: <http://www.rtv slo.si/slovenija/prevec-tolerantni-do-nasilja-v-otrostvu/98680>
- Mugnaioni Lešnik, D. (2005). *Pot k strategijam za preprečevanje nasilja v šolah in vrtcih*. V Mugnaioni Lešnik, D. (ur.). *Strategije za preprečevanje nasilja (11–31)*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.

- Mugnaioni Lešnik, D., Koren, A., Logaj, V. in Brejc, M. (2012) Nasilje v šolah: konceptualizacija, prepoznavanje in modeli preprečevanja in obvladovanja. Dostopno na: www.mizks.gov.si/fileadmin/...solstva/.../crp_V5_0244_porocilo.pdf
- Munc, M. (2010). Nemoč nasilja. Maribor: De Vesta.
- Musek Lešnik, K. in Bergant, K. (2001). Samoevalvacija v vzgojno-izobraževalnih organizacijah. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Musek, J. (2003). Raziskovanje vrednot v Sloveniji in vrednotni univerzum Slovencev. Dostopno na: <http://www.prihodnost-slovenije.si/uprs/ps.nsf/krf/6E9DC6507D449582C1256E940046C554?OpenDocument>
- Nasilje preprečujemo z ničelno toleranco do nasilja. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Dostopno na: http://www.drustvo-dnk.si/OP_nasilje.html (4. 5. 2013)
- Newell, P. (2007). Ljudi se ne sme pretepati ... in tudi otroci so ljudje. V Kornhauser, P. (2007). Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja (34–53). Ljubljana: ZPM.
- Oman, M. (2011). Doživljanje institucionalnega nasilja z vidika otrok in mladostnikov, nameščenih v vzgojni zavod. Socialna pedagogika, let. 15, št. 4, str. 365–382.
- Otrokove pravice v Evropi (1999). Kalčina, L. (ur.). Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri Narodni in univerzitetni knjižnici: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Pahor, S. in Petan, D. (2005). Strategije za preprečevanje nasilja v vrtcih. V Mugnaioni Lešnik, D. (ur.). Strategije za preprečevanje nasila (35–39). Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Pavlovič, Z. (1993). Psihološke pravice otroka. Otrokove pravice onstran pravnega varstva. Radovljica: Didakta.
- Pavlovič, Z. (1997). Slabo ravnanje z otroki v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Pečar, J. (1993). Nasilje in prisila. Revija za kriminalistiko in kriminologijo 44/ 1993/ 1, str. 34–48.
- Peček, M. in Lesar, I. (2004). Vzgoja in socializacija med teoretiki in praktiki. Sodobna pedagogika, posebna izdaja, str. 118–131.
- Peklaj, C. in drugi (2009). Učiteljske kompetence in doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev v šoli. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Plaz, M. in Veselič, Š. (2002). Nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini. V Aničić, K. idr. (2002). Nasilje – Nenasilje. Priročnik za učiteljice, učitelje, svetovalne službe in vodstva šol. (123–147). Ljubljana: i2.
- Plaz, M. (2004). Nasilje proti ženskam: oblike, stereotipi in dejstva, posledice, dinamika in normalizacija nasilja, zakaj ženske vztrajajo v nasilju. (42–60). V Horvat, D., Lešnik, D., Plaz, M. (ur) (2004). Priročnik SOS telefona za ženske in otroke žrtve nasilja. Ljubljana: SOS.
- Polak, A. in Razdevšek Pučko, C. (1995). Vrednote v šoli in v izobraževanju učiteljev. Psihološka obzorja 95/ 1, 2, str. 47–59.
- Pomembni podatki o učiteljih in ravnateljih v Evropi (2013). Dostopno na: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>. (27. 12. 2013).
- Popp, U. (2003). Nasilje v šoli in koncepti preprečevanja nasilja. Sodobna pedagogika, 2, str. 26–41.
- Posega, E. (2002). Nasilje nad otroki. V Kristančič, A. (2002). Socializacija agresije. Ljubljana: AA Inserco.
- Praper, P. (1995). Tako majhen, pa že nervozen!?: predsodki in resnice o nevrozi pri otroku. Nova Gorica: Educa.
- Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli. Uradni list RS, št. 31-2079/1996.

- Pravilnik o spremembah pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli. Uradni list RS, št. 15-657/1998.
- Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (Uradni list RS, št. 104/2009 z dne 10. 12. 2009).
- Prijanovič, P. (1996). Nasilje nad otroki. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Program predšolske vzgoje na SVŠG v Ljubljani (2013). Dostopno na: <http://www.svsgl.si/sola/programi-2/predsolska-vzgoja/>
- Puhar, A. (1982). Prvotno besedilo življenja. Zagreb: Globus.
- Pureber, S. (1997). Kako ukrepata tožilstvo in sodstvo v RS pri obravnavi trpinčenih otrok. V Satler, A. (ur.). Trpinčen otrok – Kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok (184–197). Ljubljana: Meridiana.
- Purgaj, T. (2009). Nekateri vidiki razširjenosti mobinga med učitelji v osnovni šoli. Diplomsko delo. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Ramšak, J. (2004). Disciplinske strategije učiteljev kot del implicitnih teorij učiteljev. *Sodobna pedagogika* 2/2004, str. 108–126.
- Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 (2009). Uradni list RS, št. 16/08 z dne 27. 5. 2009.
- Rosenstein, J. Pajenk, M. in Glavnik, B. (2005). Strategije za preprečevanje nasilja. V Mugnaioni Lešnik, D. (ur.). *Strategije za preprečevanje nasilja* (41–48). Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Ross Epp, J. (1996). Schools, Complicity, and Sources of Violence. V Ros Epp, J. in Watkinson, A. M. (ur.). *Systemic Violence: How Schools Hurt Children*. London: The Falmer Press.
- Rupnik Vec, T. (2000). Psihološke igre v supervizijski situaciji. *Socialna pedagogika*, vol. 4, št. 3, str. 309 – 340.
- Rupnik Vec, T. (2005). Supervizija v akciji – drobci dogajanja s supervizijskega srečanja. *Socialna pedagogika*, vol. 9, št. 1, str. 75 – 94.
- Salecl, R. (1991). *Disciplina kot pogoj svobode*. Ljubljana: Krt.
- Senica, M. (1998). *Majhni – ali res?* Slovenj Gradec: Karo studio, d.o.o.
- Skiba, R. idr. (2011). Preprečevanje nasilja v šolah. V Kroflič, R. (ur.). *Kazen v šoli? Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpori prosocialnega ter moralnega ravnanja* (106–131). Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Smernice za analizo, preprečevanje in obravnavo/obvladovanje nasilja v šolskem prostoru (2004). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo, znanost in šport. Dostopno na: http://www.mss.gov.si/fileadmin//mss.gov.si/pageuploads/podrocje/razvoj_solstva/projekt_i/Smernice_nasilje.pdf (26. 5. 2013).
- Smith, P. (2003). *Violence in schools*. V Smith, P. (ur.). *Violence in schools; the response in Europe*. London: RoutledgeFalmer.
- Studen, A. (2004). *Rabljev zamah. K zgodovini kriminala in kaznovanja na Slovenskem od 16. do začetka 21. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Sušnik, S. (2005). *Trpinčenje in zloraba otrok. Izkušnje zasavskih učiteljev in vzgojiteljev*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Šelih, A. (1989). Pojav trpinčenja otrok in poklicno – etična vprašanja vloge medicinske sestre. *Zdravstvena obzorja*, št. 23, 21–29. Dostopno na: http://www.obzornikzdravstvenenege.si/eng/Full_article.aspx?ID=bb23e888-5601-4e1f-b8b7-4f13c48be1bd
- Tomori, M. (1997). *Nasilje nad otroki – tabu, ki ga lahko odstremo*. V Satler, A. (ur.). *Trpinčen otrok – Kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok* (218–221). Ljubljana: Meridiana.

- Turčin, Z. (2007). Psihično nasilje nad otroki in mladostniki. V Kornhauser, P. (2007). Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja (189—199). Ljubljana: ZPM.
- Turnšek, N. (2008). Subjektivne teorije o otroštvu in vzgoji. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. Ustava Republike Slovenije (1991).
- Van Kessel, L. (2002). Začasna pomoč pri interviziji v organizacijah: model v praksi, ali kako se lahko učimo intervizije. V Žorga, S. (ur.) Modeli in oblike supervizije. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Vodeb Bonač, M. (1996). Supervizija kot možnost za osebni in profesionalni razvoj strokovnih delavk in delavcev v pomagajočih poklicih. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Vogrinc, J. (2008). Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Watkinson, A. (1996). Suffer the Little Children Who Come into Schools. V Ros Epp, J. in Watkinson, A. M. (ur.) Systemic Violence: How Schools Hurt Children. London: The Falmer Press.
- World Health Organization (2002). World report on violence and health. Dostopno na: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/
- Zakon o policiji (2004). Ur. l. RS, št. 49/1998 (66/1998 popr.) z dne 17. 6. 1998.
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008). Uradni list RS, št. 16/2008 z dne 15. 2. 2008.
- Zakoni s področja nasilja. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200941&stevilka=1987>
- Zaviršek, D. (1994). Ženske in duševno zdravje. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Zlokovič, J. in Dečman Dobrnjič, O. (2007). Zaprte oči ne vidijo zla. Trpinčenje, zanemarjanje in spolna zloraba otrok – odgovornost družine, družbe in šole. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Zupančič, M. in Justin, J. (1991). Otrok, pravila, vrednote. Radovljica: Didakta.
- Žerjav, S. (1994). Pravljične zlorabe – otrokova pravica je biti otrok. V F. Imperl (ur.) Zbornik prispevkov delovne konference o delovanju in sodelovanju strokovnih služb na področju preprečevanja zlorab in zanemarjanja otrok (str. 120—131). Logatec: FIRIS, d. o. o.
- Žgajner Tavš, B. (2009). Vloga politike v kontekstu varovanja otrokovih pravic. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
- Žižek, S. (2007). Nasilje. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- Žlebnič, L. (1964). Obča zgodovina pedagogike. Ljubljana: DZS.
- Žorga, S. (2002 a). Modeli in oblike supervizije. V: Žorga, S. (ur.), Modeli in oblike supervizije. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. 9 — 15
- Žorga, S. (2002 b). Razvojno – edukativni model supervizije. V: Žorga, S. (ur.), Modeli in oblike supervizije. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. 15 – 49.
- Žorga, S. (2002 c). Intervizija oziroma vrstniška supervizija. V Žorga, S. (ur.) Modeli in oblike supervizije. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

8 PRILOGE

- Priloga A: Transkripcija intervjuja
- Priloga B: Transkripcija intervjuja
- Priloga C: Transkripcija telefonskega intervjuja
- Priloga D: Transkripcija intervjuja
- Priloga E: Transkripcija telefonskega intervjuja
- Priloga F: Transkripcija/parafrazirano intervjuja
- Priloga G: Transkripcija/parafrazirano intervjuja
- Priloga H: Transkripcija intervjuja
- Priloga I: Transkripcija intervjuja
- Priloga J: Transkripcija intervjuja
- Priloga K: Zakoni in pravilniki s področja nasilja
- Priloga L: Oblike fizičnega nasilja, ki ga navajajo intervjuvanke.
- Priloga M: Oblike psihičnega nasilja, ki ga navajajo intervjuvanke.

Priloga A

Transkripcija intervjuja, starost 48 let, diplomirana psihologinja, svetovalna delavka, dolžina delovne dobe 25 let.

Intervju je bil posnet na diktafon, izveden je bil v zbornici vrtca, dne 11. 12. 2012 med 10. in 11. uro.

Kaj meniš, kakšno je znanje vzgojiteljic o nasilju?

Da bi sama to kdaj preverjala s pomočjo nekih anketnih vprašalnikov, tega nikoli še nisem, se pa z nasiljem zdaj zadnja leta ukvarjamo v okviru Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki je bil sprejet leta 2008, v našem vrtcu sem jaz, že pred sprejetjem zakona, organizirala eno izobraževanje o nasilju v družini in v okviru tega smo se dotaknili tudi možnega nasilja oz. zanemarjanja otrok tudi v takšni instituciji, kot je vrtec. Zadnje tedne, ko smo imeli izobraževanje na strokovnih aktivih in so bile strokovne delavke o tem povprašane so kar naštevale, kakšno nasilje poznamo. Se pravi, na enem nivoju je to vedenje o nasilju zagotovo večje kot takrat, ko sem prišla, se pravi ene 18 let nazaj, več se o tem govori in tudi več naj bi se o tem vedelo, tudi kje je vloga strokovnega delavca.

Katere oblike pa navajajo?

Zdaj, ko smo imeli nazadnje, so bile bolj povprašane, kaj menijo, kaj je fizično nasilje in kaj je psihično nasilje, kaj je spolno nasilje, kaj je zanemarjanje in nekatere so se odzivale na to.

Ali lahko kar konkretno?

Fizično nasilje imajo to, da se otroka tepe, da se ga lasa, za ušesa vleče, da se ga porine, med psihično pa to, da se ga zmerja, da se ga ponižuje, da se ga v nič daje, da se mu grozi, da bo ostal sam ali pa se ga čustveno izsiljuje, če ne boš, bo kar šla, te bom zaprla, da boš ostal sam, ampak v smislu, da to govorijo starši otroku. Mi smo se sicer osredotočili na nasilje doma, jaz pa sem dodala, da se takšno nasilje lahko dogaja tudi nad otroki v vrtcu, ko se jih izolira, da grejo ven za kazen, ko se jih kaznuje, da gredo ven iz skupine, da se čustveno izsiljuje, če ne boš v redu, bom povedala mami, in ko sem jaz vstopila s tem svojim komentarjem, ni bilo nobenega odziva, da se to ne dogaja ali pa to ni res. Torej menim, da se veliko ljudi znotraj vrtca zaveda, da se to lahko dogaja tudi v vrtcu s strani nas do otroka, se pravi strokovnjakov.

Se pravi, da ni to samo, da bi vedele, da se to lahko dogaja, ampak zaznavajo to tudi v svoji sredini?

Tako.

Kaj pa pogled na ničelno toleranco?

Moje prepričanje je, da tega še nismo posvojili. Jaz malo preverjam kakšen je ta odnos strokovnih delavcev ali pa staršev pri takšnih otrocih, ki so vedenjsko zahtevni, se pravi, ki jih odrasli doživljajo kot težko vodljive, preverjam, kaj pa delajo starši ali pa vzgojiteljice, dostikrat začutim, da je v ozadju v trenutkih nemoči ali pa ko ne morem več, ko ne dosežem tisto kar jaz zahtevam, sem lahko tudi do njega grob. In starši tega ne zanikajo, ko rečem«potem bi ga pa kar, ne«, se starši nasmehnejo, to mi je potrditev, da dejansko pridejo z otrokom do svojega plafona. In tudi, ko govorim s strokovno delavko, mi to potrdi, sej, kaj pa hočejo, kot da ga kdaj pa kdaj mal po riti, ali pa ga zaprejo. Hočem reči, da sem mnenja, da nimamo ničelne tolerance, in da smo do določenih oblik nasilja tolerantni, ker smo prepričani, da je to vzgojno, da je vzgojno otroka kaznovati, da si zasluži, da dobi batine ali pa da kričim na njega.

Zakaj pa misliš, da tako razmišljajo?

Ja zato, ker smo taka kultura. Moje stališče je, da ima veliko ljudi tudi samih izkušnjo s tako obliko vzgoje, tudi ko so bili sami otroci. Ker je bil to vzgojni stil staršev in ker otroci absolutno verjamejo svojim staršem ali pa odraslim tam nekje do 10 leta, tako kažejo raziskave, in ker odrasli največkrat rečemo »to si si zaslužil ali pa to počnem zato, ker te imam rad«, to otrok res verjame, da si je zaslužil to, kar je dobil, recimo batine ali pa kazen ali pa čez hrbet s palico, torej otrok zase ne more dat kakšnega drugačnega merila, kot ga daje odrasli, in ker je s tem pogojena tudi ta sprejetost in starševska ljubezen, kar odrasli tudi dostikrat s tem povezujejo in večina preživi, ostane to, sej so mi hoteli dobro in se kaj dosti s tem več ne ukvarjajo in je potem dostikrat težko, če sem verjel in so rekli, da me imajo radi, se sedaj tudi kot odrasel ne spuščam v to, da bi podvomil, da so bili moji starši dobri in da so mi s tem res hoteli dobro, marsikakšen odrasel ne upa tako daleč razmišljati, si sploh ne dovoli, se upre temu. Sama imam izkušnje s tem, saj na srečanjih s starši dostikrat starše znerviram s tem, kako so se počutili kot otrok, ko so jih topli in marsikdo ne želi sploh na to odgovoriti. Se umaknejo, zato ker ne želijo spreminjati slikice v glavi, ki jo imajo, da so bili starši dobri in da so bili skrbni. In mislim, da je podobno tudi s strokovnimi delavci in mislim, da ničelne tolerance do nasilja ne more biti, če ne reflektiraš te lastne izkušnje. Ne moreš je od zunaj prijeti tako kot neko dogmo, moraš pri sebi pravzaprav predelati, kako se ti sam počutiš, ko nekdo ne želi, tako kot ti hočeš, naredi drugače, se izneveri, se moraš srečati s svojo jezo, nezadovoljstvom, razočaranjem in če te stvari ne povežeš s kaznovanjem, če vidiš samo ta otrokov del, neko vedenje, ne pa, kaj se je dogajalo na osebnem nivoju, potem ni mogoče razviti ničelne tolerance. In tukaj se mi zdi, da se pedagoški delavci na tem nivoju ne izobražujejo, znotraj institucij pa tudi redkokdaj, recimo kadar se pogovarjamo o nemirnih otrocih oz. otrocih, ki so težko vodljivi, se največkrat želi govoriti samo otrok je tak, zelo težko pa je premakniti to, da otrok v neki situaciji v nekem kontekstu z drugimi in tudi z odraslim, z nekimi sprožilnimi mehanizmi in po tem, kaj sledi, kaj jaz naredim. V takih situacijah se jaz največkrat srečam z odporom. Ne samo kaj jaz naredim, da moje vedenje mogoče ni ustrezno, ker ne deluje, nič ne spreminja, torej moram jaz nekaj spremenit kot odrasel, vzgojitelj, ampak se tudi težko pogovarja v kontekstu, se pravi, v katerih situacijah do tega pride in ali jaz kot odrasel lahko kaj vplivam na situacijo. To je vse povezano z doživljanjem, s čustvi odraslega ne toliko otroka. To je težji del pri taki obliki dela.

Kaj misliš, da tudi odnosi znotraj kolektiva, vodstvo kaj vpliva na to?

To, da bi bila kakšna direktna povezava, mislim, da ni, ampak znotraj takšnih institucij, kot je šola, vrtec, bolnica, takšne totalitarne institucije, je zelo veliko nekih nezapisanih pravil in pričakovanj. Zato da institucija deluje, da stvari tečejo in tam noter pridejo otroci, otroci, ki pašejo v ta nepisana pravila, jim je lažje, otroci, ki ne pašejo, izovejo v sistemu več tega negativnega. In v takšni instituciji, kot je vrtec, se redko pogovarjamo o teh zadevah, da bi se pogovarjali kako sistem deluje, kaj je moteče, kaj so ovire.

Ali bi lahko tukaj govorile o sistemskem nasilju?

Ja, vsekakor. Jaz sama vidim te neke rutine, ki se tako zelo zelo ne spreminjajo, seveda kot eno obliko sistemskega nasilja. Recimo že te neke rutine, kdaj je treba jesti, kdaj je treba roke umiti, kdaj mora otrok biti tiho, recimo v času počitka, zdaj mi imamo krasno napisan kurikulum, ampak prikriti kurikulum je nekaj drugega, je nekaj, kar otroci in vsi ostali živijo in tu je tega še veliko. Tega se pri uvajanju kurikula skoraj ni dotaknilo, tukaj je tudi največ uporov, da bi se sploh s tem ukvarjali, gotovo je to sistemsko, recimo glede počitka, ali pa hranjenja, to so neka pravila, ki jih ima vsak odrasel, neka svoja prepričanja, ki ni nujno, da so pravilna in s tem vstopa v odnos z otroki in do skupine, in če je odziv otrok drugačen, ali pa kontra je pritiska odraslega s pozicije moči in avtoritete več.

Kaj pa normativi in standardi, je to tudi lahko sistemsko nasilje, celo državno mogoče?

To je tako zanimivo vprašanje. Jaz imam tukaj eno svoje prepričanje, da bolj kot želiš v neki instituciji delat z vsemi naenkrat oz. frontalno, več pritiska moraš izvajati na skupino ali posameznike, da to lahko gre. Če imaš trideset otrok, je potrebno več pritiskov, da vsi ostanejo v gruči ali pa čredi, kot če jih imaš 15, tako da je to lahko, če imaš v glavi, da je ključno za proces to, da moraš z vsemi naenkrat nekaj delati. Če pa imaš slikico v glavi, da lahko otroci delajo v manjših skupinicah in da so kompetentni, če jim ti nastaviš neke stvari, če pripraviš koticke, če jim daš na izbiro različen material, če se na ustrezen način uvedejo neka pravila, način dela in če je dobro porazdeljena odgovornost in sta oba odrasla aktivna, potem pa število otrok ni tako strašno pomembno. Jaz mislim, da v vrtcih še vedno velja prepričanje, da je edina ustrežna oblika učenja, da se vsi spravijo v eno skupino, pa vzgojitelj nekaj celi skupini nalaga, potem pa še kaj otroci, in to je še vedno prevladujoča oblika načrtnega dela. Dokler to prevladujem, lahko povišan normativ otežuje delo. To pa pripelje do tega, da je vzgojitelj bolj zahteven, posluževati se mora nekih pritiskov na otroke, da on lahko pelje stvari. Tukaj bi se s tabo strinjala, sam po sebi pa nek normativ sam po sebi ni sistemsko nasilje, ampak je bolj, kako ti, ki so ključni akterji, vidijo svojo vlogo in vlogo otrok.

Ko govorimo o nasilju v instituciji, se dotikamo dveh stvari: sistemskega nasilja in nasilnega posameznika. Kdaj prestopimo to mejo, ko je sistem sam po sebi nasilen in kdaj pride do tega, da je v bistvu nasilen posameznik?

Nasilen posameznik postane takrat, kadar je oviran v svojih ciljih, ki jih zasleduje. Otroci ga ovirajo pri tem, kar si je on zamislil, da bo naredil. Če ima recimo slikico v glavi, da mora v času počitka biti mir, in če ima slikico v glavi, da otroci, ki počivajo, morajo imeti glave na ležalniku, pa morajo biti tiho, pa morajo imeti oči zaprte, brez da bi se vprašal, ali imajo vsi, ki so sedaj njegovi varovanci, potrebo po tem oz. kaj bi bila korist za otroka, če ni zaspan. Če so to nič ne sprašuje, seveda je lahko veliko nekega nasilja z njegove strani, zato da ta cilj se dosega.

Ali te lahko tukaj vprašam, kaj ti vidiš, da se dogaja?

Zadnje čase opažam pravzaprav precej tega psihičnega nasilja, to pa je pravzaprav, da se na nekatere otroke veliko kriči, da se velikokrat njihova imena ponavlja, v smislu xx že spet, xx kolikokrat sem ti že rekla, a bo, se pravi, to je to psihično nasilje, to je vezano pravzaprav na vse aktivnosti tekom dneva. Lahko je navsezgodaj se začne, to opažam pri odraslih, ki so neučakani, ki so bolj fokusirani na to, da morajo oni nekaj delati, kot da bi bili fokusirani na to, kje so pa otroci, kako se pa danes počutijo, a sploh lahko slišijo kaj, a so mogoče prišli zaskrbljeni, ali je nekaj od včeraj ostalo zanimivega, pa ne morejo na neko novo temo. Tega več opažam pri odraslih, ki so bolj tradicionalni v smislu zanima jih dejavnost ne participacija otrok ali pa aktivna vloga otrok. Pri tistih opažam več tega, se pravi nestrpnosti, kritiziranja, tudi kaznovanja, čustvenega izsiljevanja, če ne boš ... bom..., slišim tudi ... mama je rekla ... vzame se starše, da se lahko nanje zgovori, mama je rekla, da moraš spat, kot da ne more iz sebe izhajati ... jaz želim, da ti spiš ali pa, da počivaš, se zgovarja nekako na starše. Ko se postavlja neka zahteva, zgleda, kot da je zahteva staršev bolj pomembna kot potreba otroka. Zdaj fizično nasilje opažam kdaj v garderobah, ko se spet mudi, zdej nekaterim odraslim se kar naprej nekam mudi, so neučakani, so potem te grobi prijemi, zagrabi otroka, ga potegne ven iz množice, pa ga postavi v kot, to recimo, da bi pa sama kdaj videla kako drugo obliko fizičnega nasilja, pa nisem.

Misliš, da je ni ali da je prikrita ali zakaj je ni?

Jaz mislim, da je. A, ne. Jaz mislim, da je. Ker ljudje, ki imajo sami več te jeze, so osebnostno bolj naravnani na to agresivnost, vsaj tako po mojih opažanjih imajo tudi več težav z otroki, ki

imajo več tega, se gre potem tako, dva, ki se zelo ne privlačita, in se gre potem s pozicije moči, kdo bo koga pa tko. Pri tistih gotovo to je tko, ampak včasih nazaj sem opazila recimo, da se je pritiskalo otroka na ležalnik, a ne tko, to mislim, da se dela bolj prikrito, da je to dostikrat dogovor med tistima dvema, ki skupaj delata, da se to ne govori.

Zakaj misliš?

Ja, prvič zato, ker je to kršenje delovne obveznosti in bi bilo pravzaprav treba odreagirat, torej v smislu ravnatelj bi tu moral odreagirat na to, bi moral govorit o kršenju delovne obveznosti, poleg tega, ker mislim, da to med sabo vejo, se potem tudi ščitijo malo eden drugega.

Misliš, da gre tukaj za stanovsko solidarnost?

Ja gre za to, tako kot imajo povsod, je tudi med nami tega.

Misliš, da se zavedajo, da je to kaznivo dejanje?

Jaz mislim, da se v našem vrtcu v zadnjih letih nikoli nismo o tem pogovarjali. Torej je nekje v ozadju prikrito dovoljeno, se tudi o tem ne govori. Zdaj, prvič 14 dni nazaj, se je prvič zdajšnja ravnateljica do tega opredelila, da je neko vedenje vzgojitelja disciplinski prekršek, da je bilo po njenem neko nasilje nad otrokom izvajano, do zdaj še tega nisem nikoli slišala, se pravi prejšnji ravnatelji. Tudi sama še nisem uspela nikoli, da bi ravnatelj ene stvari tako videl. Smo tudi že imeli primere nasilja nad otroki s posebnimi potrebami, pa se je vse skupaj na koncu razložilo, kot da je to ustrezen pedagoški pristop.

Lahko še kaj več poveš o OPP?

V literaturi se navaja, da so takšni otroci lahko pogosto žrtve nasilja, tudi lahko v družinah, ker so pred njih pogosto postavljene previsoke zahteve in ker otrok ne razume oz. ne more slediti odraslim, potem to rezultira v enem takem nezadovoljstvu odraslih oz. v kaznovanju, ne, potem. Tudi nekateri pedagoški pristopi so videti precej grobi, otrok recimo, ki je gibalno nepokreten, pa se ga daje na tla, on pa se večjega odprtega prostora na tleh boji, izkazuje strah oz. hudo anksioznost, se ga nekako poriva v to situacijo, se ga daje v to situacijo in se opravičuje, da slej ko prej se bo že navadil, ampak to je zame precej nasilen pedagoški pristop, da se otroka tako ponavljajoče poriva v situacije, ki mu sproža hude občutke strahu, anksioznosti in joka in prosi za pomoč odraslega in za zaščito, pa je ne dobi.

Kaj pa prav fizično nasilje nad temi otroki?

Zdej, jaz bi rekla, jaz sama tega nisem videla, ker le nisem vsak dan v oddelku.

Kaj pa, da se o tem sliši?

To se zasledi v literaturi, da je veliko teh oblik kaznovanja z izolacijo, da se otroke tudi priveže, če so nemirni, da se jih izolira, se pravi, da se jih osami, da se jih na silo hrani, pa potem to pretirano vsiljevanje pri otroku povzroči ojačanje samopoškodovalnega vedenja, ker so pričakovanja in zahteve odraslih previsoke. Iz otrokovega vedenja bi lahko sklepali, da otrok ne zmore pričakovanjem slediti in s tem svojim samodestruktivnim vedenje sporoča, je tako kot klic na pomoč, ne morem več, ne morem, ne morem, in se tega ne sliši. Sami smo imeli en tak primer par let nazaj, ko so bili straši zelo, zelo ambiciozno storilnostni pri otroku in je bil izredno, izredno od jutra do večera skoz je šel skozi neko torturo različnih terapij in smo začeli opažati v vrtcu več tega samodestruktivnega vedenja, pa butanje z glavo, samega sebe in je bil odziv, smo želeli staršem povedat, da je tega vsega preveč, da so oni preveč v vlogi otrokovih terapevtov in kdaj pa ima otrok sploh prosti čas, vsak otrok ima pravico do prostega časa, da lahko funkcionira. Odreagirali so zelo jezno, češ kaj se mi gremo in enako

so odreagirali tudi strokovnjaki, fizioterapevti, ki so starše zelo vzpodbujali, naj veliko z otrokom na tak način delajo, tako, da v bistvu nismo nič dosegli.

Kaj pa kakšna čisto konkretna nasilna dejanja v slovenskih vrtcih, če si kaj slišala?

A z OPP? Zdaj se pa nič takega ne spomnim, mogoče sem bolj fokusirana na naš vrtec, sem pa slišala fizioterapevko, kaj delajo s takimi otroki v enem drugem vrtcu v RO. In potem, ko smo jo spodbudili, da mora nekaj v zvezi s tem narediti in je šla povedat nadrejenemu in je izpadlo tako, da ona tega ne bi smela naredit, ravnatelj je pravzaprav utišal zadevo in se ni nič spremenilo in ona je izpadla kot tožljivka.

Prej si tudi omenila kaznovanje v rednih oddelkih, kakšne oblike kaznovanja pa vidiš, tukaj moram še enkrat povedati, da bo raziskava narejena za slovenske vrtce in ni študija primera?

Jaz vsekakor opažam, vidim, da je veliko enih, da se vzgojiteljice poslužujejo teh tehnik izolacije, ko se otroka izolira, da se ga da ven, zdaj nekatere gredo kle res ne najbolj ugodno varianto, da otroka izločijo fizično iz oddleka in mu tudi ne povedo, koliko časa bo zunaj pred vrati, na hodniku. Jaz sem že parkrat naletela na otroka, pač slučajno, ko je bil zunaj, in je otrok jokal in potem sem vprašala, kaj je in je rekel, da je pač nagajal in sem ga vprašal, a veš, kolk dolg boš moral biti zunaj, ne, to so pač neke tehnike, neki pristopi vedenjski, ki pa nimajo zares kakšnega učinka v smislu spreminjanja vedenja na otroka, ampak ojačajo stisko otroka, povečajo otrokovo nezaupanje do odraslega. To je ena taka stvar, druga je to, kar sem že prej omenila, psihično nasilje in pa tudi tako psihično v smislu odtegotovanja naklonjenosti. Nekateri strokovni delavci imajo zelo nizko toleranco, zelo hitro začnejo sporočat otroku, da ni OK in da ga takega ne marajo in eni otroci so potem črne ovce, grešni kozli za to in so pogosteje na tak način kaznovani, s tem odtegnitvijo ljubezni oziroma se da kar precej manipulirat s tem, kdaj mam rad pa kdaj nimam rad. Potem kaznovanja so še kaka, ne vem, pred leti so imeli v eni skupini zapor, kamor so otroke dajali, ki niso bili uredu, par otrok se je zaradi tega izpisalo, vodstvo naše se tudi ni ustrezno odzvalo, na tak način, da to ni ustrezen način ravnanja v oddelku. Evo, svetovalna služba dostikrat ne more nič kle napraviti, sploh če je vodstvo prepričano, da je treba stvari utišat ali pa dokazat.

Kdo pa misliš, da so po tvojem mnenju najpogostejši storilci?

Ljudje imamo različne lastnosti in ljudje, ki imajo veliko te prikrita agresije, so pogosteje storilci, to sem jaz globoko prepričana. Ljudje, ki imajo tak uvid vase, pa imajo te obrambne mehanizme projekcije, se pravi vzroke za te težave projicirajo na druge, navzven, nimajo enostavno te refleksije, da bi se vprašal, kdo pa je pravzaprav odgovoren za dogajanje v oddelku in v bistvu prenesejo odgovornost na otroka. To so ljudje, ki so slabo diferencirani v tem smislu, da imajo visoko mnenje o sebi kot strokovnjaku imajo glede tega tko črno belo sliko, da so v procesu razvoju ta svoj neprijeten del integrirali vase in so ga malo odtujili pa ga vidijo pri drugih, pri sebi pa ne. Zdej sama ne vem, če ima to kakšno zvezo s stopnjo izobrazbe, sama sem imela v teh letih možnost videt vzgojiteljice, ki so bile zelo čislane pa so bile izredno agresivne do otrok, pa tudi pomočnice. Mislim, da gre tukaj bolj za eno osebnostno zrelost, diferenciranost, eno sposobnost empatije, razumevanja otrokovega razvoja, in seveda samorefektivnost. Ljudje, ki so nagnjeni k tem reflektivnem razmišljanju, tudi laže razumejo otroka v tem nekem procesu, ko tudi manj pripisujejo otroku nekih teh slabih intenc.

Prej sva omenjali prijavo, pa me zanima, ali si že kdaj dobila kakšno prijavo?

Ja. Dobila sem s strani staršev prijavo in sem prijavila. Nisem sicer izpolnila obrazca za prijavo, ampak ker so se starši obrnili name, sem se jaz obrnila na nadrejeno, se pravi na

ravnateljico, in sem ji razložila situacijo. To sem že večkrat napravila. Zadnje čase pa v naši hiši slišim več tega kričanja, več psihičnega nasilja in sem govorila s to strokovno delavko, pač ker sem bila tam in sem ji rekla, da slišim več tega kričanja, a je to vsak dan al je samo danes al kaj je zdaj to, kaj jo spravlja v slabo voljo. Nažalost se ona ne sliši, sploh ni prepoznala, da bi bil to kaj problem, na to sem opozorila tudi njeno nadrejeno, se pravi pomočnico ravnateljice, tako da ko bom v tisti hiši, bom spet bolj pozorna, bom šla tja in če se bo ponavljalo, bom jaz odreagirala. Jaz v svoji vlogi nimam nobene moči, formalno, tako da jaz lahko samo posredujem naprej ali da rečem človeku poslušaj, to pa ja ni OK, kaj pa je razlog, da to zdaj počneš.

Pa misliš, to mi je zanimivo, ko si rekla, a misliš, da se strokovne delavke sploh ne zavedajo, da v resnici nekatere so nasilne?

Ne mislim, da se ne. Tako se zapletajo v eno igro moči, zdej mam en tak primer. Na začetku moje kariere v vrtcu, pa je zdej že več kot 15 let, ko je ena vzgojiteljica, pravzaprav name so se obrnili zaradi enega fantka, 6-leten je bil, ki je, tko se pravi, bil je izredno agresiven, tako agresivno se je obnašal do strokovne delavke, vzgojiteljice, kričal, zmerjal, pljuval, pa take situacije je opisovala. Jaz sem videla situacijo na hodniku, da se je do nje tako obnašal. Ampak to je delal, ampak vsi pa, ki so delali na tistem traktu, so vedeli marsikaj, med drugim, so me poklicali iz računovodstva in mi povedali, da je ta delavka že večkrat dala otroku glavo pod mrzlo vodo, zato ker je čist znorela, ker je tak, zato da ga je umirila in so me poklicali, če lahko kaj interveniram, če lahko jaz kaj naredim v zvezi s tem. V zvezi s tem otrokom nisem mogla napraviti nič, vzgojiteljica je vztrajala pri svojem, da je on nemogoč, imela je popolno podporo pomočnice ravnateljice in tega otroka je rešilo samo to, da je zbolela. Ko je šla na dolgotrajno bolniško in je v oddelek prišla druga vzgojiteljica, so se razmere v trenutku umirile, tega dečka ni imel več nihče na tapeti. To je bil en tak moj primer. Potem en drug primer iz začetka prvega leta je bil, da je bila nenavadno tko tišina. Otroci so skoz šepetali in so bili pogosto popolnoma tiho in na to, da naj bom pozorna, me je opozorila ena od vzgojiteljic, da naj nekaj naredim, ker tega nobeden noče, torej tudi pomočnica ravnateljice ni naredila nič, ta kolegica vzgojiteljica je bila psihiatrični bolnik, izvajale je zelo hud ta psihični pritisk na otroke, tako da so bili res kot bubice, niti hodili niso hitro, šepetali so, so bili pa totalno tko kaotični, kadar je ni bilo, so bili kar zgubljeni. Ta strokovna delavka je bila izredno tko negativistična, in sicer v kolektivu je vedno take negativne stvari vlačila, vedno se je oglašala s tem, da je zbujala občutek krivde pri drugih, večkrat so jo tako, ko so stvari začele ven prihajati, ko se je vodstvo vrtca balo, da se bo od staršev kdo pritožil, so jo dali nekam v eno drugo hišo, kjer je bila manj na očeh. To je bil pravzaprav način reševanja takih problemov.

Zakaj misliš, da se vodstvo tako odziva?

Ne vem, mislim, prvič jaz si tako razlagam, da se strinjajo s takim načinom discipliniranja, dela z otroki, al lahko imajo same neke stvari, neke prakse, ki bi jih lahko tist izkoristil proti njim. Jaz ne vem. Pravzaprav me to dostikrat začudi, da se opravičuje nasilje lahko odraslega, ne, medtem ko kakšna je slika otroka, pa se včasih sploh noče videti v kontekstu razvoja, pa se že otroku pripiše, da je slab al pa tud da so starši slabi. Ne vem, to je ena ..., zato ker so to stvari, o katerih se ne govori in jaz mislim, da če bi se o tem več pogovarjal, bi se lahko tukaj razvila ena občutljivost, ne samo občutljivost, ampak odzivnost.

Ali misliš, da je to tudi eden od pomislekov, ki ga imajo strokovne delavke, da ne prijavijo, pa kakšne pomisleke še misliš, da imajo, da ne prijavijo?

No, gotovo je, naprej je pa eden od pomislekov zdaj me bodo pa izločle. Zdej zanimivo, nekatere strokovne delavke, ki jih jaz poznam al pa jim pripisujem, da so lahko bolj nasilne

do otrok, so tudi sicer močne, status imajo mal višji, so glasne tko in zdej, če jaz zdaj prijavim svojo kolegico, je tudi verjetnost, da bo izvajala neko nasilje nad mano, se jo bojim, ker ne vem, če me bo kdo zaščitil, lahko me bodo izločili, k bom potem, ne bom vedla kam pašem, ta občutek pripadnosti oz. izguba te neke referenčne skupine je lahko razlog, da ne delam tega.

Prej, ko si omenila statuse, misliš, da bi lahko govorili tudi o nasilju med zaposlenimi?

Ja. Zdej tko. Gotovo lahko govorimo tudi o nasilju med zaposlenimi, v smislu te hierarhije nekateri nadrejeni al šefi se tko obnašajo, da izvajajo neko tako grožnje do zaposlenih al pa to izsiljevanje, tudi sama sem bila tega deležna, ampak sem pa tudi že slišala s tem da, slišala sem, da se to dogaja, sem že bla tko, da so se mal potožli, zdej s te vloge, ki jo imam, jaz lahko nekoga ojačam s tem, da rečem, pa kaj misliš, lahko greš stran, da se ne družiš več z njim, kaj pa bi lahko naredila ti sama, v smislu jačanja teh strategij preživetja, zdej do zdej se mi je to, da sem to prenesla na nadrejene, ni izkazal kot učinkovit način reševanja. Tudi nadrejeni, vsaj do sedaj, so imeli tak policijski način reševanja, iskanje dokazov, in nasilnež ima pogosto cel repertuar dokazov proti, tko da ni se jim prišlo do konca. Tko da sem bila že razočarana, da se stvari ne peljejo do konca, v smislu da bi se takega nasilneža, ali pa takega, ki izvaja nasilje nad sodelavci, ustavilo. Ni dosti energije pri nadrejenih, da bi si upali to izpeljat do konca, kot da je lažje vse tako malo prikrit, dej bodmo prijazni, pa bodmo prijetli, kaj zdaj kompliciramo, pa na tak način.

Pa veš, na koga bi se obrnila, če bi ti dobila prijavo, pa bi vedela, da vodstvo ne bo odreagiralo, bi se obrnila kam drugam, na koga drugega še, kam naprej, višje?

Ja, dobro vprašanje, za te oblike nasilja, ki se dotikajo Zakona o preprečevanju nasilja, za te oblike se obračam na regijsko koordinatorico, ki je sigurno oseba, ki ji zaupam.

Kako pa misliš, da se počutijo strokovne delavke, vzgojiteljice, ko izvajajo nasilje, s kakšnimi strahovi se srečujejo, a razmišljajo o pravilnikih?

Zdej sama imam to razlago, da posežem po nasilju takrat, ko se počutim nemočnega navznoter, pa tega ne morem pokazat navzven, ne morem otroku rečt »izčrpal sem vse svoje verbalne sposobnosti, pa še vedno te nisem prepričal«. Nasilje v ozadju gre navsezadnje za občutek nemoči, nad nekom. Mislim, da se enako dogaja, zato, da ohranim neko moč, pomembnost, zato to delam, ker me ogrožaš, ti s svojim obnašanjem, ali pa s svojim načinom razmišljanja, ogrožaš moj patos, mojo pomembnost, mojo moč. Zdej jaz imam v glavi en primer, pa se mi zdi da je šlo v ozadju za verjetno potrebo biti pomemben, biti najbolj pomemben. In zato da to lahko ohranjam vsaj na videz, sem pripravljen lagat in grozit. Tudi sama sem kot starš bila v tej vlogi, ko sem nekaj zahtevala, pa se moj otrok ni odzval na to. Prva reakcija od znoter je jeza, se pravi »jezi me, ker ti ne narediš tako, kot jaz zahtevam«. Kadar je moja potreba po moči, me jeziš, kadar mi ne slediš, mi ne kimaš. Zdej, če se tako vedenje ponavlja, takšen človek porablja strašno veliko energije za te igre, zato da sam sebe prepričuje, da prepričuje ta zunanji svet, da spleta te neke laži, izgublja kontakt z realnostjo. Ni najbolj fajn, lahko so pa tudi še druge neke osebne stvari v ozadju. Veš kaj, jaz, če se le da, se takih ljudi izogibam.

Kje pa vidiš možnost preprečevanja neustreznih ravnanj?

No, vsekakor se mi zdi, da bi se morali o tem več pogovarjat, da bi se morali pogovarjat na tem reflektivnem nivoju, da zna vsak ločit, kaj je njegova želja ali pa kako si predstavlja idealno svojo vlogo vzgojitelj, strokovnjak v odnosu do otrok pa kakšna je realiteta. To dostikrat v našem okolju je to zamegljeno in dostikrat mislijo, da je tisto, kar si želijo, da je, da je vse krasno. Da bi se večkrat pogovarjali o tem, kaj se nam dogaja, da bi se morali večkrat pogovarjati o teh situacijah, ko se jaz slabo počutim kot vzgojitelj, kje se počutim

neuspešnega, kje mi stvari ne grejo, in naprej iskat kakšne veščine moram še razvit, če to želi, ali pa, kaj pa je dobro, ne vztrajaj, da bi se na en tak način. To je možno v nekih manjših skupinah, o tem se jaz lahko pogovarjam, ko se počutim varno, ko me ne bodo kritizirali, takrat lahko povem, kako mi je, ko se jaz bojim, da me bo nekdo kritiziral in mi bo rekel da nisem dobra, ne morem na tak način delat. Mislím, da je taka oblika možna.

Misliš, da lahko govoriva o interviziji?

To, zagotovo. Intervizija. Ja z mislim, da bi te teme, da bi lahko združili neke situacije v vrtcu, kjer je takega stanja več, da bi se o tem pogovarjali tudi v času študija, da ne bi ostali na tej iluziji. Jaz rada delam kot vzgojiteljica, ker imam rada otroke, ja kaj pa pol k mam svoje, a potem lahko še vedno iz te potrebe delam z drugimi al jih mam že poln kufr. Da bi morda že tam to eno občutljivost za to področje, mogoče v času mentoriranja, se pravi pripravništva, da bi tudi mentor lahko o teh stvareh govoru, jaz mislim, da je veliko možnosti, se pa ne da to v obliki tradicionalnih seminarjev delat, to je možno s takimi oblikami, kjer sem izzvan osebno, razmišljam o sebi in o drugih, jaz v odnosu do drugih in seveda malo tudi o svojih lastnih izkušnjah kot otrok s svojimi starši.

Bi rada še ti kaj vprašala, še ti kaj dodala na koncu?

Ja, tale tema se mi zdi izredno zanimiva, tko pogumno, da si se tega lotila, si tudi želim dobit kak fitbeck potem, ko bo naloga narejena in si želim, da bi nam ratal pol tudi kako stvar speljat.

Priloga B

Transkripcija intervjuja, starost 34 let, diplomirana fizioterapevtka, dolžina delovne dobe 10 let.

Intervju je bil posnet na diktafon, izveden je bil v kabinetu vrtca, dne 15. 12. 2012, med 13. in 14. uro.

Kaj misliš, kakšno je znanje vzgojiteljev o nasilju?

Mislim, da ne vemo, kaj vse sploh nasilje je, da ne poznamo vseh podrobnosti, teorije. Mislim, da ne vemo dovolj o tem.

Katere oblike nasilja pa misliš, da so najpogostejše?

Glede na to, da sem prebrala en članek o tem, sem videla, kaj vse nasilje je, od glasnega govorjenja, dretja, do fizičnega nasilja, ker mene v bistvu najbolj moti fizično nasilje. Pa grde besede oziroma izrazi, ki se ob tem uporabljajo: premeščanje otrok s svojega stola, da vstane, če noče vstat, ja ne boš ti men klele sedel, pa ga zgrabijo pa prestavijo.

Kaj pa psihično?

Ja tudi, to dretje in ponavljanje na grd način.

Česa pa vidiš, da je več v vrtcu?

Dretja oz. grdih načinov kaznovanja, jaz sem bila priča fizičnemu in psihičnemu, vsemu kompletno. Mene ni motilo to, da bi bil to en dan, ena ura, kadar je bila živčna, ampak je bilo to skoz, to je bil način dela, ona drugače ni znala delat. Pa poniževanje otroka, primerjanje recimo 'star stric' ali pa kadar je otrok narobe žlico držal, ga je udarila po roki, ga je stisnila za roko, povlekla, stresla za obleko, če ni hotel it roke umit, ga je dvignila s silo in rekla marš roke umit, ko smo recimo kosilo imeli, je namesto, da bi zraven sedela in pomagala in ga učila, jedla svoje kosilo, če je otrok naredil kaj narobe, je skočila zraven in ga zmerjala potem pa spet naprej jedla svoje kosilo. To je bilo vedno, ko smo jedli kosilo. Tudi na WC jih je kar treskala na une kahle. Ko je dobila nove otroke, avtista dva, ni imela potrpljenja, da jih nauči sedeti za mizo, jih je zapela v Zupanov stol, da ne bi mogli it ven in če je otrok hotel splezati ven, jih je ona na silo spet stlačila nazaj. Če se je kakšen otrok želel igrat s kakšno igračo, pa se njej to ni zdel primeren čas, jim je igrače kar trgala iz rok. Jaz besede sem še preslišala, me na koncu niso več toliko kot fizično, kot ta njena živčnost in to, kako jih prestavlja, dviguje in treska, to je mene najbolj. Ali pa, če si je ona zamislila kakšno tehniko, da morajo narisat kaj, pa se kakšni otroci v razvojnem zelo bojijo kakšnih novih stvari in materialov, je moral vsak otrok oblečt tisto srajco, ki je zaščita, pa vriskal zraven, ona pa je z njegovimi rokami delala, na silo ga je držala, da bo ja njegov odtis, potem pa risbice razstavila, da bodo starši videli koliko so bili pridni. Ampak, če bi oni vedeli, kako so te risbice nastale, noben nasmeš ne bi bil zraven. Pa tudi otroci, ki imajo cerebralno paralizo, k sploh svinčnika ne morejo držat, so morali načečkat nekaj z njeno pomočjo. Vsaka stvar je bila boleča za otroke, ona je počela to skoz in skoz, nobene nežnosti. Pa tudi je bil en trenutek, k je ena punčka prišla do nje in se hotela pocrkljat, jo je kr odrinla. Skratka, vse, kar je bilo v vrtcu povezano s tem odnosom odrasel otrok, ona tega ni znala drugače delat. In to ni nič novega, kolegica, ki je bila v vrtcu 8 let, mi je razlagala, da je dobesedno pobegnila iz tega vrtca zaradi nje. Se pravi, te stvari so se dogajale in bile tam prisotne, dokler ona ni zapustila tega vrtca. Tako, da nisem bila ne prva ne zadnja, ki jo je to motilo, prijave so prišle na upravo, ampak se je tam zadeva ustavila, na koncu nisem razumela, zakaj to ni šlo naprej, koga moti, kaj bi bilo narobe, če bi se kaj delalo na tem. In če je bil kakšen ukrep s strani ravnateljice, je bilo 'opozorjena je bila'. Tudi

svetovalna delavka je rekla, da ona vedno najde razlago za svoje početje in tudi nadzorovalo se ni dogajanja v oddelku po opozorilu, če se kaj drugače obnaša, če je kaj boljše. Če sem pa jaz svoji nadrejeni povedala, je rekla, da bodo prišli hospitirat in je videla par stvari, ki ne pašejo zraven in je potem reagirala, spet ravnateljici povedala, je pa ravnateljica zahtevala, da grem jaz tja s svojim imenom in priimkom, da podpišem, kot da jaz tožim nekaj. Kar jez nisem hotela, meni je zadostovalo, da sem jaz povedala svoji nadrejeni, potem sem se o tem pogovarjala s svojimi sodelavkami in če bi bili zainteresirani, bi ukrepali oz. bi zadeva šla tja kamor bi morala iti. V bistvu se je zadeva zapletla oz. vse se je odprlo, ko je mama sumila in je bila bolj pozorna na obnašanje oz. besede specialne pedagoginje v RO...

Kakšne besede je pa uporabljala?

No, a si že požrla kosilo, a si ... take stvari. Mama niti 10 % od nasilja, ki je zame nasilje, ni videla. Te besede sem jaz tolikokrat slišala, da, bile so nenormalne, ampak jaz jih nisem več slišala. Ne morem se spomnit niti ene lepe stvari, da je naredila, pa da rečem, danes je pa drugače. Če sta bila dva otroka noter, če so ostali zboleli, sta bila še ta dva preveč, bi morala biti doma.

Kako je pa okolica v vrtcu na to reagirala?

Vsi so vedeli, da ona je taka in nobeden ni upal reči niti ene besede, pa tudi tiste nove, ki so prišle nadomeščat, so bile zgrožene nad njenim obnašanjem. Nobeden pa si ne upa nobenemu nič reči, ker se vsi za službo bojijo oz. za odnose v vrtcu. Vidim kako zdaj nas gledajo, nas krivijo zato, da je ona dobila odpoved oz. da ni več v vrtcu. Noben pa ni reku oz. se ni spomnil 'ja, kaj pa tisti otroci'. Ko sem vprašala sodelavke, če vidijo to, če jih kaj moti, če bodo kaj reagirale, so rekle 'ah, sej veš, to je pač ona'. Tako, da sem 100 % prepričana, da vsaka ve in je videla, kako se ona obnaša in dela z otroki. Tako, da sem prepričana, da vsi vejo, ampak ne upajo povedat, ne želijo sploh govorit o tem. Bojijo se po moje ali pa vsak v svojo skledo gleda.

Kakšna pa je drugače toleranca do nasilja v tem vrtcu?

V tej enoti so zelo glasne vzgojiteljice, še posebej pri najmlajših otrocih, ne veš zakaj se vzgojiteljica tolik dere. Pa ne to enkrat, dvakrat, zmeri. Tako da potem od septembra naprej se je, ko je zapustila vrtec, so imeli mal razgovora z ravnateljico in naj bi bilo malo drugače, se je začel na aktivih, ko so imele srečanja pomočnice in vzgojiteljice, se je o tem govorilo in zelo grdo so gledal to, ki je ostala pomočnica v razvojnem oddelku, specialna pedagoginja je zapustila vrtec in potem je ona ostala in je bila kriva, ker je vsak dan tam in zlo, mislim trpela je, nekaj krivili so jo, čeprav nihče ni smel nič reči. Sam ti pogledi so bili zelo ostri.

Krivili so jo zato, ker je bila tiho ali da je prijavila?

Ne, krivili so jo, da je ona kriva, da je sploh govorila o tem, kaj je ona počela. Ker ona ni nič sprožila, odgovarjala je samo kot priča na vprašanja. Ker mama je bila zelo direktna na tem sestanku.

To je bil sestanek s kom?

S starši RO in takrat so bili zraven ravnateljica, svetovalna delavka, bivša pomočnica, ki je delala 14 let z njo in na vprašanje, če ste kaj videla oz. če vas je kdaj zmotilo kaj takega, o čemer se sedaj pogovarjamo, je ona odgovorila, da se ne spomni, da ona tega ni videla, pa včasih človek ne bi mogel reči, katera je bila hujša, res. Ker so me spraševali, dobro katera je ta, ne vem, enkrat je ena bolj kot druga, ena je bolj verbalno nasilje izvajala, ena je bolj fizično je reševala. V bistvu meni je bila pika na i, kmal bi pozabila, kdaj sem se jaz odločila, da bi sploh kaj povedala, ko sem videla, da je avtistično punčko z nogo porinila v steno. In vsi

so gledal, so mislili, pa kaj ti to govoriš, to pa to dela, ampak res, v času počitek je bil, ja valda ona je skoz vstajala, ni hotela ležat, pa je 6 let bla stara, tud po moje ni rabla tega počitka, saj ni važno, ona je kar naprej vstajala in če ne bi se vlegla nanjo in jo držala, ona ne bi zaspala in ona je mela, ne vem koga v roki, in jo je kar tako z nogo porinla. Z nogo jo je porinila ob steno. In takrat sem rekla 'Vse lahko spregledam, vse lepo in prav, ampak jaz ne morem živeti, če to ne bom povedala'. Res mi je bilo hudo. Potem sem se malo posvetovala s svojimi kolegicami fizioterapevtkami; zgrožene so bile in so rekle 'Jaz ne bi mogla zaspati, domov ne bi mogla iti, ne vem kaj...to moraš hiter povedati' in sem se jaz odločila, da bom povedala tam, kjer sem mislila, da je nekak varno za celo zgodbo. Da se bo uredila zadeva, da nobeden ne bo trpel, teatralno da ne bo tolk. Da bi enga dne, zdej se ne spomnim datuma, recimo kakšen mesec po tistem, k sem jaz svoji povedala, šefici, ne morem reči šefici, ampak koordinatoriki, potem je pa svetovalna delavka iz uprave tega vrtca prišla do mene v oddelek, me vzela za roko, vprašala, kdo je oz. predstavlja se je kaj je in je povedala, zakaj je pršla in da želi z mano govoriti, če se lahko mal umakneva. In sem rekla ja. In potem specialna pedagoginja, v prisotnosti gosta, je mogla jet na svoje pol ure pavze. Zapustila je oddelek, tako da sva same ostale in je vprašala, če je res, kar je slišala. Rekla sem, ja res je. Prosila je, če se lahko umakneva in pogovoriva. Rekla sem, da z veseljem in sva se vsedle v pisarno mobilne njihove pedagoginje in smo se začele vse tri pogovarjat. Se pravi vprašanja odgovori. Vse tri smo bile zapisane. Spraševala je, a je tebi kaj čudno, kar xy govori, pa je rekla ne sej je zlo težko z njimi delati. To je bil edin komentar njen, ker sploh ni hotla nič govoriti. In tam sem jaz govorila, ona je pa pisala. Ni šanse. Da zadeva ni prišla na upravo. In ona je vse to mela dokumentirano, datum, kaj sem jaz govorila in potem je seveda ravnateljica zahtevala, da jaz grem osebno. In sva se slišale s svetovalno delavko in je rekla, da je zadeva tam ostala in sej veš to tko je, rada bi, da osebno prideš tja in poveš.

Ravnateljici?

In jaz sem rekla, da se tega ne grem. In da se mi zdi, da sem bila dost odprta in da je ona zadosti kompetentna, da lahko nese naprej in govori v mojem imenu. Vse sem povedala in nimam kaj novega reči. Tako da nekak se je vstavilo, ampak so samo pomočnico dali v drugi oddelek, da bi se mogoče razbilo to, da bi bilo boljše. Potem je pa prišla krasna pomočnica v oddelek k enostavno ni mogla svoje pozitivne stvari pokazati in ravnati z otroki, kolk je una ustavljala te stvari in pulila otroke iz rok in grozn, res je blo grozn. Nič ji ni dala ne za prebrat strokovno, nič ni pomagalo, enostavno je bila jezna nanjo, ker je prišla v oddelek, kod da je samovoljno prišla. Takrat je bilo najhujše, ko je nova skupina otrok prišla, k niso navajeni na vrtec in še bolj so ji šli na živce in samo o tem je govorila, kaj je dopust, kaj je pavza. Po mojem je mogla bit ona dolg časa nazaj, da ni za vrtec. Pa nisem imela občutka, da je to vse zanalašč delala, ampak da ona drugače ni znala. Ja krivim njo, zakaj se ni drugače obnašala, mogoče ni bila zmožna, da bi se drugač obnašala. Ampak tisti, ki so to vidli, bi jo lahko premestili takrat, mogoče na drugo mesto ali pa delali na tem, da postane drugačna. V glavnem, dolga je bila zgodba, res, in zdaj naj bi bilo na sodišču vse to.

Pa si ti v svojem vrtcu tudi kaj povedala, kaj opažaš?

Seveda sem. Prvič, kdaj sem povedala, smo pa ravno imeli predavanje Nasilje v družini in je naša svetovalna delavka bila zraven in sem jaz vprašala, ali se lahko prijavi anonimno. Dobim odgovor, ja, seveda, da lahko, dolžnost vam je prijaviti na kakršenkoli način, tudi anonimno je v redu. In sem povedala, ne kjer vrtec, naša svetovalna ve, u kerem drugem jaz delam, če nisem v našem, potem pa je na njihovem aktivu svetovalnih delavk povedala, ne da bi jaz vedela in takrat se je zadeva nekak razvila, z drugih informacij, ne iz mene. In takrat je prišla njihova svetovalna preveriti, ker je naša na aktivu povedala. Takrat sem zamerla, ker če bi

hotla, bi povedala moje ime pa priimek, ne pa kar tko javno. In v bistvu se je takrat zadeva odprla in so vsi slišali, kaj se dogaja.

Ampak prijavo uradno pa niso naredili takrat?

Ne.

Kdaj pa je potem šla uradna prijava?

Prijava je prišla, ko je mama, ko je bila takrat pozorna, ji ni bilo všeč, kako se obnaša in otroka nista hotela noter, dvojčka, je bilo zelo hudo, treba je, mislim, da dva otroka trpita, že eden je grozn, ne pa dva, in da ne dobita tisto, kar bi od specialnega pedagoga mogla, da bi napredovala, namesto tega pa trpita nasilje. In je mama bila pol pozorna, takrat je bila zelo, mislim, v svoji žalosti in da ni sprejela otroka taka, kakšna sta, pa še to je oz. psihologi pa tudi socialni delavci so jo prepričevali, da otroci uživajo v razvojnem oddelku, da je to dobro za otroke, naj se nič ne boji, da jih lahko pusti, ker je bila zelo taka, mislim, skrbela je, kaj bo z njima in je rekla, nekako sem to sprejela, dejstvo, da morata it v vrtec in so začeli hodit in vse je bilo nekako v redu, potem pa doživim to. Tema ji je padla in je najdla pol advokata in je začela.

In potem ste imeli ta sestanek?

Nujni sestanek smo imeli, smo sedele od 4 h do 9 h zvečer, dolgo. So bla direktna vprašanja, sem rekla, ne me spraševaj, kaj je bilo, vprašajte me, če sem videla to in to, če bi zdaj jaz začela govorit, kaj sem vse videla, pa v bistvu tožba je šla samo za verbalno nasilje. Ona ni videla, da je ona udarila kakšnega otroka, mama to sploh vidla ni. Mene je najbolj motlo, tolk smo sedeli zaradi tega psihičnega nasilja, kaj pa fizično? Vsi vidijo in to traja, to ni eno leto, to je deset let, in iz našega vrtca so tudi punce, kakšne k so ble v razvojnem in so šle vrtec v naravi zraven, 'a ona zdej, groza, vse vem, kaj se zdaj v vrtcu dela', kdo vse dela, tko današne punce, kakšne so tudi vedele, sam sej pravim, vsak se obrne in gleda v svojo skledo in briga njega. Ne veš, kaj bi še lahko rekla, kaj sem vse vidla, vsak dan je bil specifičen, pa spet na nek način, isti, ker nič lepega nisi mogel videti. Meni je bilo tako težko ta en dan oz. dva dni na teden, mislim, v našem vrtcu sem lahko od 7 h pa do 5 h popoldne, sem rajš bla kot tam do pol dveh. Zdaj ne vem, baje da je pomočnica tud dobila odpoved.

Kaj pa recimo v rednih oddelkih, a tudi kaj vidiš?

Kakšni načini kaznovanja se mi ne zdijo prav, jaz sploh nisem vedela a je to pedagoško ali ni, mene je recimo motlo, če je kera kaznovala otroka tako, da ga je pripeljala v razvojni oddelek. Delamo na inkluziji, potem pa ti po kazni greš v razvojni. Grobo ga porine noter in zapre vrata.

Priloga C

Zapis telefonskega intervjuja, starost 45 let, diplomirana vzgojiteljica, dolžina delovne dobe 25 let.

Intervju je bil izveden 28. 2. 2013 ob 18. uri.

Ali ste imeli v vrtcu že kakšno izobraževanje na temo nasilja?

Ne. Nekaj o nasilju vedo, ampak mislim, da ne dovolj.

Kakšne vrste nasilja opaziš v vrtcu?

V vrtcu se izvaja: zmerjanje. Sem ti že stokrat rekla, žaljenje, tresenje, postavljanje zahtev do otroka, ki presegajo njegove zmožnosti (kaznovanje s pretežko sestavljanke), pošiljanje v druge skupine, na hodnik, k dojenčkom, ni veliko tega, se pa dogaja, verbalno poniževanje, lasanje

Pa je že prišlo kdaj do prijave?

Ja, lansko leto je bila prijava. Prijavila je pripravnica v eni izmed skupin in sicer vzgojiteljico. Le-ta naj bi otroke terorizirala, zastrahovala, stresala, prijemala za ušesa, jih izločala in z njimi opravljala pogovore, ki so bili videti grozno. Pripravnica je povedala vodji enote in ravnateljici. Takoj je bil sklican sestanek, na katerem so prisostvovala vzgojiteljica, pom. vzgojiteljice, pripravnica, svetovalna delavka, vodja enote in ravnateljica. Vzgojiteljica dejanja ni zanikala, bila je osramočena in bilo ji je hudo. Mislim, da je mislila, da je to, kar počne, OK. Sploh se ni zavedala, da počne kaj narobe. Disciplinski ukrep ni bil izrečen, vzgojiteljica je s tistim dnem odšla na bolniško in nato sama poiskala novo službo. Tudi drugi strokovni delavci v vrtcu so za to vedeli, a nihče ni upal prijaviti, ker je vedno delala z mlajšimi pomočnicami, ki so se bale za službo. Niso si upale, ker so se je bale. Niso vedele, ali jim bo kdo verjel. Ostale so raje pogledale stran.

Kakšne možnosti vidiš za preprečevanje neustreznih ravnanj?

Debatne urice imamo enkrat tedensko v manjših skupinah vzgojiteljice, pomočnice, svetovalna delavka in vodja enote. Lani je bila še ravnateljica zraven in vse pomočnice ravnateljic. Pogovarjamo se o teoretičnih primerih pa tudi konkretnih primerih iz prakse. Težko pa je govoriti, ker je vodstvo zraven. Ne govorimo o stiskah, ki jih doživljamo, vse ostaja bolj površinsko. Potrebna bi bila tudi izobraževanja, nasilje v vrtcu je še vedno tabu tema. Doreči bi bilo treba, kaj vse nasilje je. Dobra bi bila intervizija ali supervizija, ampak ne vejo, kaj sploh to je.

Priloga D

Transkripcija intervjuja, starost 28 let, diplomirana vzgojiteljica, dolžina delovne dobe 5 let.

Intervju je bil posnet na diktafon, izveden je bil v kabinetu vrtca, dne 4. 12. 2012, med 13. in 14. uro.

Ali si se že kdaj udeležila seminarja na temo zlorabe ali trpinčenja?

Ne.

Kaj pa tukaj v vrtcu?

Ja, v sklopu ničelne tolerance do nasilja smo imeli.

Se ti zdi, da si dovolj usposobljena, če bi se znašla v takšni situaciji?

Najbrž bi vedela šele, ko bi bila v kakšni konkretni situaciji, ali bi znala reagirati ali ne. Mislim, da bi znala, bi se morala pozanimati, ker ne bi želela nekaj na pamet početi.

Ali v vrtcu obstaja protokol ravnanja v primeru zaznave nasilja?

Mislim, da ja. Ja, obstaja.

Si ga prebrala, poznaš?

Poznam, čeprav zdaj, ko smo imeli to izobraževanje, vidim, da bi morala ponoviti. Si ga malo prebrat.

Kakšne oblike zlorab oziroma trpinčenja otrok poznaš?

Spolno, fizične, potem zanemarjanje, kaj še pač to verbalne ... psihične

Kaj pa misliš, da je najbolj pogosto?

Po moje, da so najbolj te psihične, se mi zdi, da se velikokrat zgodijo tako mimogrede, se niti ne zavedamo.

Kaj pa ti misliš, da je vse psihično nasilje?

Recimo, da tak primer, kot se po mojem zgodi vsak dan, ne vem, zdaj te pa nimam več rad, ker si bil lump, v tem smislu.

To vidiš med starši in otroki ali med strokovnimi delavci in otroki?

Večkrat sem opazila med starši in otroki, ampak mislim, da se tudi strokovni delavci poslužujejo tega, čeprav jaz osebno se tega ne poslužujem. Sem pa že opazila pri drugih, mislim, da smo te punce, ki smo na novo bile na izobraževanju, da so nam to vcepili v glavo, da, ko ga kaznuješ oz. ga grajaš, da opozarjaš na dejanje.

Ali misliš, da se vzgojitelji dovolj zavedajo, kaj je dovoljeno ali nekaterih vrst nasilja sploh ne doživljajo kot nasilje?

Ja, nekatere vrste se sploh ne zaznavajo kot nasilje, je pa tudi res, da so tudi med vzgojitelji, tako kot med drugimi osebami, te tolerance različne.

Kaj se ti zdi, da se najpogosteje zgodi, pa se mogoče niti ne zavedajo, da je to nasilje?

Veliko je takih drobnih stvari, recimo ga grše primeš ali zakričiš, ne razmišljaš pa si posebno grob, mislim, da je vsak dan veliko takih drobnih nasilnih dejanj.

Ali misliš, da je nasilen tukaj posameznik ali je nasilen sistem kot tak. V nekih točkah bom rekla, ne zahteva nasilja, ampak da je že sistem sam po sebi nasilen.

Ja, mislim, da je sistem nasilen, da te sistem sili v to ne, da te prisili v to, samo smo vsi tako natempirani.

Če pogledava skozi dnevno rutino, misliš, da bi bil lahko tukaj sistem nasilen do otroka?
Že sistem je tak, da zahteva nek ritem, neko prisilno ravnanje, hitenje, neke vzorce vedenja, ki jih moramo otroku zlepa ali zgrda vcepiti

Kaj pa to, da ne vidiš posameznega otroka?

To tudi, ja, to sigurno, velikokrat razmišljam o tem, še posebej, ker sem bila na izobraževanju za Reggio Emilia, po eni strani je nasilno: zdajle bomo jedli, zdajle bomo to, zdajle bomo tisto, ampak po drugi strani pa je moje mnenje, da moramo posameznike pripravljati na družbo, ne v smislu kolon, pa vsi zdajle lulat, ampak v smislu, da je tudi v življenju treba na banki počakat, tako, da ne vem, če je to nasilno.

Kdaj po potem postane nasilen posameznik, s svojo močjo, ne glede na sistem?

Zagotovo se da rutino izpeljati na mehkejši način, na otroku prijazen način, na načelih demokracije, na načelih posameznika ali pa dokazovati avtoriteto, kar sploh ni potrebno.

Ali lahko navedeš kakšen primer?

Recimo, kdaj jaz dobim pike. Pri kosilu je tišina, pa zakaj, moje osebno stališče je: kosilo je družabni dogodek, debata, kaj se je zgodilo, zahtevam normalno debato, ne kričanja, naj se otroci pogovarjajo, zakaj tišina. Baje se tudi še dogaja, da vzgojiteljice zahtevajo, da otroci vse pojedjo, kar je za kosilo, zakaj, daj otroku možnost izbire. Če veš, da otrok ne mara določene hrane, zakaj ga siliš, naj poje, kar mu je všeč. Saj lahko po zdravi pameti presodiš, ali otrok ne bo nič jedel, ne pa tisti 'pri nas se vse poje'. Zakaj?

Kaj pa to, da če vzame še enkrat, da mora vse pojesti?

Tukaj je tudi tako, po eni strani bi jih radi navadili na nek odnos do hrane, po drugi strani pa ne moreš otroka siliti, da bo pojedel, če mu daš še enkrat isto veliko porcijo. Ti tudi ne moreš dve porciji pojesti.

Misliš, da bi lahko naša tradicionalna vzgoja vplivala na to, kako reagiramo?

Ja, sploh pri dnevni rutini prinašamo neke vzorce iz svojih družin, hočemo jih dati v skupino. Ni rečeno, da so zmeraj vsi ustrezni.

Kaj pa recimo spanje, silimo vse na ležalnike?

Moje stališče je tako. Glede spanja je veliko polemik, ja, zagotovo je nasilno, če mora otrok na ležalniku dve uri ležati pri miru in imeti oči zaprte. Moje mnenje je, da če otrok poslušava pravljico 40 minut v dnevno, da se umiri, ni nič narobe.

Kaj pa to, da otroka daš v drugo skupino?

Meni je to nasilno, priznam, sem se včasih posluževala, zdaj se mogoče včasih, ampak po 500 opozorilih in po opozorilu, da če zdaj se pa res ne boš držal dogovora. Načeloma to dejanje obsojam, ker to je izločanje iz skupine in ti nisi več naš in ne vem in ne sprejemamo te več, ne tega pa res ne podpiram. Glej, bistvo je, da se z otrokom pogovoriš o njegovi napaki, ne, da ga izločiš. Ja, opažam pa, da se še velikokrat tega poslužujejo.

Katere oblike nasilja so v vrtcu najpogostejše?

Verbalno, ker mislim, da se niti ne zavedajo, da je to nasilje. Če ti otroka udariš, zagrabiš, ti je takoj jasno, da to ni ustrezno, če mu pa ti nekaj rečeš, ne vem, ga ne upoštevaš, ga zanemariš, je to nedokazljivo in tudi posameznik se najbrž ne zaveda, da je kaj narobe naredil.

Kdo pa misliš so najpogosteje storilci?

Starši, ne glede na spol, ravno zaradi te razlike, psihično, fizično nasilje, ne bi izpostavljala.

Kaj pa dejavniki tveganja, alkohol, brezposelnost, izobrazba?

Ne, tudi ne bi izpostavila.

Kaj pa v vrtcu?

Tudi tukaj ne bi nekih posebnih dejavnikov izpostavila. Oseba, ki je k temu nagnjena, pač ne glede na starost, izobrazbo, vzgojiteljica, pomočnica.

Bi znala prepoznati, da je otrok žrtev nasilja?

Ja, nekatere, ja, nekatere bi najbrž spregledala, tudi ne bi hotela prehitro obsojati.

Katere bi prepoznala?

Zadnjič sem imela primer, ko sem deklico opozorila, pa je kar izmikala glavo, se je umikala, kot da jo želim udariti, pa nisem roke dvignila, je kar trznila. To mi je bil en tak znak, sumljiv znak, ampak bi mogla še opaziti, ali pa če otrok pove, ali pa risbice.

Kaj iz risbice?

Konkretno, če otrok nariše, če koga od staršev počeka, ampak nisem kompetentna, da bi samo iz teh kazalnikov na risbica lahko nekoga obtožila. Potem neprimerne besede, besede ki niso otroške. Ali vulgarne ali žaljivke, če vidim. To bi mi kar bil nek tak kazalnik.

Pogosto kaj takega opaziš?

Ja, v bistvu ja.

Koliko primerov na leto, oz. koliko v tvoji praksi?

Lani bi lahko rekla za tri primere. Dva otroka in en starš.

Kaj pa pogostost takih nasilnih dejanj v vrtcu s strani vzgojiteljev?

To pa kar dnevno opažam. Nekatere imajo to kar v svoji rutini. Nobene hujše kršitve, ampak takšna drobna neustrezna ravnanja.

A misliš, da se zavedajo, da je to nasilje?

Mislím, da se večina ne zaveda oziroma se s tem ne ubada. Najbrž, če bi bile one na razgovoru, bi rekle: 'To delam, pa tisto delam', timsko pa najbrž ne analizirajo svojih dejanj.

Kaj pa misliš, da je vzrok temu, da se nasilno vedejo?

Za te rutinske mislim, da so vzrok osebna stališča. Forsirat avtoriteto. Če bi moja pomočnica delala nekaj, s čemer se jaz ne bi strinjala, bi jo opozorila.

Kaj bi se moralo zgoditi, da bi zares rekla?

V odnosu, ki ga imam jaz s svojo pomočnico, bi ji kar povedala. Jaz tega ne dovolim. Priznam pa, da ne vem, kako bi bilo, če bi delala s kakšno drugo. Ko sem jaz začela delati s svojo pomočnico, ni imela izkušenj, morala sem tudi povedati, to se v vrtcu ne dela, tako se v vrtcu

ne govori, to in to se zgodi, reagiraš tako. Se mi zdi, da je to tud odnos ostalih, da te opozorijo.

Pa se to dogaja, bi šla h komu drugemu in rekla?

Ne vem, če bi rekla, mogoče je to narobe od mene, ampak jaz vem, da sem odgovorna za svoj oddelek in v svojem oddelku bi želela to imeti.

Misliš, da si ne upamo?

Ne vem, zato ker se vsak briga zase, ker se noben noče drugemu zamerit, ker smo preveč tolerantni, ker si zatiskamo oči, kar pustimo, tudi če vemo, da ni prav, se rajši obrnemo stran.

Se bojimo za sebe?

Ja

Kdaj pa misliš, da neustrezno reagiramo, v katerih situacijah?

Najbrž je nek dejavnik že tvoje osebno počutje, klima, ko se dobro počutiš v kolektivu, si sigurno bolj toleranten, imaš več potrpljenja, da petkrat razložiš isto stvar, če si pa nervozen, če je negativna klima, pa sigurno prej negativno reagiraš.

Misliš, da vpliva na to klima v kolektivu, odnos vodstva?

Sigurno, najslabše je, če se ti v oddelku ne razumeš, se sigurno navzven kaže.

Kaj pa nasilje nad zaposlenimi, misliš, da to tudi vpliva?

Ja, najbrž, saj tud zaradi te negativne klime...

Kaj psihično nasilje, mobing?

Ja.

Ga opazaš?

Ja, ful se opazi. V odnosih med vodstvom in strokovnimi delavkami, med strokovnimi delavkami.

Bi lahko kak primer navedla?

Ne! Ne morem, ne želim.

A misliš, da zato, tega ne povemo, kar opazimo, ker vemo, da je to kaznivo dejanje?

Ne vem, sploh ne vem, če tako gledamo na to, jaz osebno sploh ne razmišljam o tem, ali je to kaznivo ali ne, ampak v moralnem smislu mojih osebnih vrednot.

Ampak recimo, da bi ti povedala, videla sem to in to v oddelku, ta in ta kolegica dela, ne vem, je udarila otroka ali pa psihično zlorablja otroke. Na koga bi se obrnila? O čem bi razmišljala? Kakšne pomisleke bi imela?

Zdi se mi, da bi najprej pač njej rekla, če ne bi pomagalo, bi rekla vodji enote, da pa bi se tega sploh lotila, bi pa imela veliko pomislekov. Najprej, a se bom vtikala v delo nekoga drugega, kaj to potegne za sabo, kaj to pomeni zame, najprej egoistično pač, v kaj se bom s tem zapletla, bom morala potem pričat, kaj sem videla, sej če je stvar samo v tem, da ti nekoga zašpecaš, mi je težko, ampak kaj pa potem potegne za sabo, pa ne vem. Saj obsojam nasilna dejanja, samo po drugi strani bi pa težko škodovala sodelavki, da bi ostala brez službe.

Kaj pa ti sama, ko se zaveš, si rekla, da si v nekem trenutku neustrezno reagirala, kako se počutiš ob tem?

Ja, bedno. Včasih, priznam, želim svojo avtoriteto, ampak še vedno na nek demokratičen način. Ja, imam slabo vest, sigurno imam slabo vest do otroka, ker mi ni vseeno, ali sem strokovna ali nisem in vedno pomislim tudi na to plat. Tako da, ja, se počutim bedno.

Ali kdaj pomisliš, kaj če me je kdo videl?

Ne, ker se ne poslužujem takih ekstremnih ...

Kaj uporabiš, kaj narediš, če ti ni težko povedat?

... joj.

Kaj narediš, pa kdaj se ti zdi, da najbolj neustrezno reagiraš?

Zakričim, to je najhitreje, ja, kričiš na otroke za 'brezveze', ko bi v kakšni situaciji samo povzdignil glas ali pa razložiš. Če si pa včasih zelo slabe volje, pa zakričiš, 'ej, kaj vam je, grozni ste danes'.

Ali misliš, da tisti, ki so doma žrtve nasilja, da to prinašajo tudi v službo?

Nimam izkušenj, tako da bi težko sodila, rekla bi pa, da ja. Čeprav jaz kot človek, bi reagirala tako, ne, jaz bom boljša. Najbrž pa, da ja.

Kaj pa navidezni dogovori, čustveno izsiljevanje?

Ne, tega se ne poslužujem, to so nam pa na faksu vcepili, lahko si ti naredila to dejanje dobro, ne pa »ti si priden ti si slab«.

Si se kdaj znašla v situaciji, ko si hotela nekoga zagrabit ali pa porinit, pa si se ustavila in rekla »Kaj počnem«?

Ja, sem se, dostikrat, na začetku kariere se mi je to dogajalo, da sem bolj nepremišljeno reagirala. Potem sem si pa enkrat rekla, ne delaj tega, ne sebi, ne otrokom in zdaj se ustavim in si rečem škoda mojih živcev, da se razburjam za 'brezveze', škoda otrok, to ni ravno strokovni vidik ... Ja, se ustavim, dostikrat se ustavim. Pa rečem ne bom tega naredila. Mogoče nam je ravno to dal ta magisterij, to, da ozaveš, ne, ne bom tako ravnal, je nasilno in ni nobene potrebe in s tem ne bom nič rešil.

Veš, na koga bi se obrnila, če bi prišlo tako daleč, če bi se odločila in prijavila takšno dejanje? Na koga bi se najprej obrnila, ne glede na protokol ravnanja?

Najbrž bi se najprej na kakšno sodelavko, ki ji zaupam, da bi dobila potrditev. Čeprav se bojim, da če ti že zbereš pogum, da ti drugi ne bodo v pomoč pri tem, če so iskreni, bi rekli, ne jaz se pa tega ne bi šel.

Misliš, da gre tukaj za stanovsko solidarnost, da vidimo, pa da smo tiho? Ker se bojimo, da bi tudi drugi pri nas kaj videli?

Ja, najbrž tudi. Ne vem, ali je to solidarnost, ali se bojiš polen pod noge.

Smo v kolektivu zadosti usposobljeni, da bi prepoznali znake zlorabe, na splošno?

Ne vem, ali je to usposobljenost, ali je kmečka pamet, da vidiš da se nekaj dogaja. Vzgojiteljica, ki opazuje otroke, ki vidi otroke, jih sliši, mislim, da bi vsaka opazila. Tudi če ni usposobljena.

Kaj pa seznanjenost s postopki ravnanja, s protokolom?

Mislím, da nam je bilo dovolj predstavljeno, koliko pa si je potem pač vsaka vzela na znanje, ali pa je v zrak gledala, to pa je stvar posameznice.

Kaj pa ti v tvojem kolektivu, bi se čutila dovolj varno, da bi prijavila to, da bi tisti, ki bi mu povedala, se pravi vodstvo, svetovalni delavec, da bi imela pri tem podporo, ali da bi bila tudi ti deležna raznih neprijetnosti?

Mislím, da bi bila deležna podpore in da ne bi dobila takoj 'kajle' nazaj, ampak, so drugi faktorji, zaradi katerih bi se težko odločila, da ne zaupam našim svetovalnim delavkam z vidika diskretnosti, z vidika njihovega načina ravnanja. Mislím, da podporo bi imela, ampak način je pa ..., mi ni všeč.

Ali si že kdaj omenila, da si se srečala z nasiljem ali s strani staršev, ali otroka, ali strokovnih delavcev, pa si se že skušala kdaj pogovoriti?

Ja sem opazila v skupini in sem govorila z drugo strokovno delavko, ampak priznam, da nisem pa nikoli šla kam naprej.

Kakšne se ti pa zdijo tiste najbolj ustrezne strategije discipliniranja oz. kakšne uporabljaš pri svojem delu?

Pogovor, na pogovor, na pogovor, kako si ravnal, kako se je drugi ob tem počutil, predebatirati, potem ... kot kazen uporabim ..., da nekam ne gremo ..., recimo v telovadnico, če stokrat rečem, da je treba pospraviti igrače, ali pa če dva divjata po sobi in če nič ne zaleže, potem se usedeta in se ohladita.

Kje vidiš možnost za preprečevanje teh neustreznih ravnanj?

Meni se je zdela ena super oblika samoevalvacije, supervizija, a mi je kar dala, vsak pove in vidiš, da nisi sam v tem, in da so tudi drugi pripravljeni razmišljati o svojih napakah, to se mi zdi ena taka zanimiva rešitev. To je stvar vsakega posameznika, da sam pride do tega, na hospitacijah normalno, da ne boš tako ravnal.

Kaj pa podpora vodstva, da bi čutil več varnosti?

Ja, ampak jaz bi rekla, da je treba to najprej ozavestiti, saj si potem do takih nasilnih vedenj bolj občutljiv. Drugače pa pri nas je zelo, zelo visoka toleranca do nasilnih dejanj, to se mi zdi kar neko tako splošno odobravanje, ker tam, kjer sem pa bila prej, pa ni bilo tega in se sploh ni bilo treba o tem pogovarjati. To ne spada sem in čau. Nikomur ni bilo treba nič reči, ker je bila taka klima, da je bilo to razčiščeno.

So bili tudi odnosi z vodstvom drugačni?

Ja, bolj odkriti, bolj odprti, je bil tudi manjši vrtec. Je vrtec tudi drugače, tudi glede strokovnosti bil čisto drugačen.

Priloga E

Zapis telefonskega intervjuja, starost 29 let, diplomirana vzgojiteljica, dolžina delovne dobe 6 let.

Intervju je bil izveden 26. 2. 2013 ob 18. uri.

Kaj misliš, kakšno je znanje vzgojiteljic o nasilju?

Odvisno od vrtca. Mi smo imeli izobraževanje na temo nasilje, vendar mislim, da znanje o tem ni preveč dobro.

Vedo nekaj, se v skladu s tem tudi obnašajo?

Ne, to pa ne. Delamo se, da ne vidimo, raje kar malo pogledamo stran.

Kakšen pa je pogled na ničelno toleranco?

Tega pa ni.

Kakšne oblike nasilja poznajo strokovni delavci?

Fizično, spolno, verbalno ..., zanemarjanje pa že ne pomislijo.

Kaj vse spada pod fizično nasilje?

Trdi prijemi, cukanje, grobo prijemanje.

Kaj pa psihično?

Žaljivke.

Kaj ti v vrtcu opaziš?

Ščipanje za rob ušesa, udarec po riti, grobi prijemi, je prikrito, ampak se opazi. Žaljivke oz. zmerljivke, npr. ta pa ta se joka, sram ga je, hlačke ma polulane ..., recimo rečejo, če se otrok polula. Zavestno in namensko zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb, neodzivanje na znake čustvene stiske, namensko odklanjanje podpore, izločanje iz igralnice, nepravilno ravnanje z otrokom, namensko spregledanje otrokove prošnje po pomoči, poniževanje otroka, nazivanje otroka s ponižujočimi izrazi, javna ponižanja, teroriziranje, discipliniranje z zastrahovanjem (zdaj bom pa mamici povedala), kričanje, tega je grozno veliko, siljenje otroka s hrano, izolacija otroka, prostorska osamitev otroka (v stranišče, na hodnik), vzgojitelji so prezaposleni sami s seboj in za otroka ne kažejo pravega interesa; opazila sem pri nekaterih starejših z neustrezno izobrazbo.

Kdaj se zatekamo k neprimernim ravnanjem?

Eno je zagotovo neustrezna izobrazba, da ne znamo, ko ne veš več kaj, dejanja v afektu, tudi če smo mi pod pritiskom, odnosi z vodstvom, med zaposlenimi.

Kako pogosto vidiš neustrezna ravnanja?

Dnevno.

Ali se zavedamo, da je to kaznivo dejanje?

To sploh ne. Ne zavedamo se niti tega, da je to nasilje.

Kaj bi morala videti, da bi prijavila?

Udarec. Sicer pa sem že enkrat prijavila, vendar je ravnateljica rekla, da ve, in ni ukrepala. Ko sem prvič videla, sem mislila, da je slučajno, vendar sem to videla še večkrat. O tem, kar opažam, sem se pogovarjala s sodelavkami in tudi one so opažale podobno. Zanimarjala je otroke, jih žalila, sem in tja je padel tudi kakšen udarec.

Zakaj ravnateljica ni ukrepala?

Ne vem, morda si ni upala peljati postopka, ker je bil mož politik ali morda zato, da ne bi bil vrtec na slabem glasu. Stvari se vedo, pa se pometajo pod preprogo. Vsi občasno počnemo malo sporne stvari, malo jih skrivamo, ampak se marsikaj vidi.

Misliš, da strokovni delavci poznajo etični kodeks ali pa protokol ravnanja v primeru detekcije nasilja?

Ne, sploh ne. Pa bi ga morali. Vsak, ki prestopi prag vrtca, bi najprej moral to prebrati.

Kje vidiš možnost za preprečevanje neustreznih ravnanj?

Predvsem v izobraževanju in ozaveščanju ljudi. Vendar ne v teoretičnih predavanjih, temveč s pogovori na aktivih ali v manjših skupinah o konkretnih primerih in njihovem reševanju, ukrepih. Gre za spreminjanje odnosa do nasilja. Pa tudi v superviziji.

Kaj pa sistemsko nasilje?

Ja, zagotovo, Mlajši kot je otrok, bolj je sistem nasilen. Standardi in normativi, enostavno fizično ne zmoreš. Pa seveda spanje in siljenje s hrano. Problem so tudi izmenični oddelki, kjer nekateri starši otroke pripeljejo ob 11h in jih iz vrtca vzamejo zvečer, da jih dajo le spat. Tudi problematika priseljencev, delamo se, da to sploh ne obstaja. Tudi tu gre za neko vrsto nasilja nad temi otroki,

Priloga F

Transkripcija/parafrazirano intervjuja, starost 44 let, magistra psihologije, ravnateljica, dolžina delovne dobe 26 let

Intervju je bil posnet na diktafon, izveden je bil v kabinetu vrtca, dne 20. 1. 2013, med 15. in 16. uro.

Ali mislite, da so strokovni delavci dovolj izobraženi na področju nasilja?

Jaz mislim, da ne. Na splošno problem današnje družbe, da težko ločujemo, kaj je psihično nasilje, kaj je fizično nasilje, kakšna je oblika kaznovanja, ali je v dobrobit otroka, če tako rečemo, da je kaznovanje v dobrobit otroka. Tukaj se da še veliko narediti.

Mislite, da so nekatere oblike discipliniranja, ki jih strokovne delavke uporabljajo pravzaprav nasilne?

Ja, mislim, da ja. Gre za fizične oblike, recimo osamitev otroka. Na splošno v Sloveniji prevladuje permisivna oblika vzgoje, tako pri starših kot pri vzgojiteljih. Vse je dovoljeno. Brez postavljanja zdravih meja.

Katere oblike neustreznega ravnanja vzgojitelji v vrtcu uporabljajo?

Jaz nisem toliko v oddelkih, da bi kaj od tega zaznala kot problem, najbrž pa se tudi dogaja. Ni kričanja, je pa bolj strog ostrejši, glas. Gre za toleranco, ampak zdaj gre pa zares. Ne gre za kričanje, ker to je tako ali tako brez veze, ampak za ostrejši glas, ko postaviš mejo. Dvigovanje glasu jaz štejem kot eno skrajnih možnosti za motivacijo, za usmerjanje pozornosti. Čeprav, če gledamo motivacijo z zniževanjem glasu prej dosežeš cilj. Najprej skušam vzpostaviti očesni kontakt, če tega ni, se otroka narahlo dotaknem. Moraš biti dosleden. Enkrat sem na zaposlene dvignila glas, ampak sem se potem zelo slabo počutila, čeprav so mi potem rekli, da če je tako treba povedat, naj kar tako povem. Ljudje smo občutljivi na ton in barvo glasu in stvari, ki bi morale biti urejene, že dolgo časa niso bile.

Toleranca?

Slovenci so zelo tolerantni do svojih otrok. Mi imamo tak poklic, da moramo biti empatični. Pri mlajših opažam, da dajo več možnosti otrokom za manevrski prostor, ali zato, ker se jim z otroki ne ljubi ukvarjat, ali pa zato, ker imajo višjo toleranco. Odločila sem se za kolegialne hospitacije, da vsaj ta vzorčni primer vidim, kako timi skupaj delajo. Ker če tim funkcionira, tudi v teh 30 minutah ne more biti drugače in obratno. Pri mlajših vidim več rezerve, bolj so tolerantne do različnih vedenj otrok. Od zunaj pa nekdo ne more disciplinirat otrok, ker je s tem načeta vzgojiteljeva avtoriteta. Jaz ne morem in ne želim igrati policista.

Ali opažate še kakšna neustrezna ravnanja?

Ton in barva glasu. Že lani sem veliko razmišljala o tem, vendar je to zelo relativno. Ali skupina deluje na visokih frekvencah vzgojitelja. Vzgojitelj prime otroka pretrdo, lahko ga v stanju afekta primeš, da se umiri, in potem se pogovoriš. Hujša oblika je psihično nasilje. Otrok tako zaupa odraslemu, da težko loči, trpi, ampak ima še vedno rad.

Ali mislite, da smo kdaj, v dobri veri, da delamo v korist otroka, v resnici nasilni?

Jaz mislim, da oblika kaznovanja, omejevanja mora biti. Lahko kaznujemo samo z odvzemanjem dejavnosti, izločimo z obrazložitvijo in s časovno omejitvijo. Tukaj se boš vsedel in razmišljal, kaj si naredil drugemu. Kljub temu, da si bosta dala roki, se mora vsak človek zavedat posledic svojih dejanj. Izločimo ga iz igre kot njegove osnovne dejavnosti. Lahko

nadaljuješ ob teh in teh pogojih, prvič, da se opravičiš in drugič, da sediš in narišeš risbico na to temo, kot opravičilo.

Kaj pa izločanje iz skupine?

To pa je nesprejemljivo. Lani smo imeli en tak primer, ko sem mislila, da je otrok samo pozabljen na igrišču. Vprašala sem ga, kaj dela tukaj, ker nikjer nisem videla vzgojiteljice. Rekel mi je, da je on tukaj in da mu je rekla, naj tukaj počaka. Peljala sem ga v skupino, usedli smo se in pogovorili. Bil je na tak način kaznovan, gledale pa so ga skozi okno. Rekla sem, da če se še kdaj kaj takega zgodi, bodo šle na disciplinsko. Vzgojiteljica je odgovorna, da otroka motivira, da se le-ta ustrezno obnaša. Tukaj ni kriv otrok, ampak je krivda popolnoma na strani odraslega. Ampak ne opažam, da bi se to zelo pogosto dogajalo.

Ali ste že kdaj dobili prijavo zaradi neustreznega ravnanja vzgojiteljice?

Dobila se nepotrjen sum in sem rekla, da lahko naredim dva koraka. Lahko se usedemo in razčistimo, verjetno pa bo delavec to zanimal. Lahko namestim kamere, če starši to podpišejo, s tem pa podpišem tudi jaz, da nisem kos delavcu. Starši se bodo seveda spraševali, kaj se v oddelku dogaja. Na drugi strani pa sem delavki povedala, da je zelo, zelo pod drobnogledom. Moraš imeti dokaze, ta neizpodbitni dokaz pa ni obstajal. Ali prijava starša ali strokovnega delavca. Ne bi pa imela zadržkov, če bi imela dokaz. Primer se ni rešil tako, kot bi jaz želela. Sem ga zaprla, ker sem po pogovoru s starši ugotovila, da je za njih ta oblika sprejemljiva, zdaj, ali je bil to samo enkratni dogodek ali kaj več, starši so rekli, da nič hudega, tudi če ga kam pošlje ali sklofuta. Potem pa si v dilemi. Če starš otroka, ki naj bi bil žrtev nasilja, pravi, da je to normalno obnašanje, se pravi doma najbrž dobi še veliko večjo mero kaznovanja. In potem prideš pred tak zid...

Se pravi, da je toleranca do nasilja v družbi še vedno zelo visoka?

Še vedno.

Kako pa mislite, da to vpliva na načine discipliniranja?

Se mi zdi, da takrat, ko sem jezna na otroka, se pri meni ne vklaplja to, kar sem študirala ali pa to, kar bi morala narediti po učbeniku. Najprej se vklopi mehanizem samozaščite, aha, ne, boš me, ti bom že pokazala, in poskušamo ta konflikt rešit na način, tako bo, kot bom jaz rekla. Kasneje mu lahko razložiš, v tisti čustveni ihti pa ne moreš. Reagiramo iz svojega notranjega jaza, koliko smo umirjeni in kako smo vzgojeni.

Mislite, da vedenje, da je to kaznivo dejanje, kaj vpliva na ravnanje?

Ne, tukaj sploh ni zavor, ker vedo, da tudi, če bo kdo videl, ne bo prijavil, ker potrebuje dokaze.

Ali mislite, da računajo tudi na stanovsko solidarnost?

Ja, to je ena stvar, druga pa je, da je tudi z zakonodajnega vidika preveč dovoljeno. Jaz ne morem uporabiti nobenega avdio-video posnetka brez vašega dovoljenja. Od tega, ki bi ga morala nadzorovat. Se pravi, po eni strani zakonodaja nalaga, po drugi strani pa ščiti tako močno, da je to težko dokazljivo.

Ali mislite, da so različna ravnanja odvisna tudi od jasnih stališč vodstva?

Ne, jaz mislim, da je to odvisno od sistema izobraževanja. Nam so naši učitelji vbili v glavo, odkar se spomnim, da otroka se ne kaznuje na tak in tak način. Če naredim primerjavo, ker tudi sama učim, rednega in izrednega študija, so pri rednem znanja veliko bolj globoka, zasidrana, kompleksna, dobil si pravo mero in to, kar si dobil, si dobil za celo življenje. Mi

nismo prišli iz nekega drugega polica ali zato, ker je trenutno to tržna niša, res moraš biti s srcem v tem poklicu. Tukaj je četrta takih, ki bodo res živeli za otroke, da ne bo od osmih do štirih, ostali pa so prišli, ker je tukaj zaposlovanje, po hitrem postopku dobijo določeno znanje in ga hitro unovčijo. Še dobro, da zdaj jaz vem, kaj vse lahko pride v vrtec.

Ali kot ravnatelj čutite to razliko?

Ja, odvisno od posameznika, če hočejo. Če vam je do poklica, se izobražujete, večina jih pride samo po oceno. Vidim množico takšnih ljudi, ki so čisto mimo, to ni njihov poklic. In bodo dobili poklic in službo in bodo do upokojitve delali z otroki. Pridejo pa tudi nekateri z vzgojiteljsko šolo s takšnim odnosom.

Ali je rutina v vrtcu sistemsko nasilje?

Na tem moramo v vrtcu še veliko delat. Siljenje k spanju na primer. Če je v kurikulumu, da predlagamo tudi umirjene dejavnosti, vzgojitelj ne sme razmišljat samo o tem, da je to dodatno delo. Lažje je, če otrok leži in se muči. Res veliko moramo še narediti na tem področju. Pa zaradi manj dela, da se daje krožnike na slinčke. Nesprejemljivo.

Kaj bi lahko naredili za preprečevanje takšnih neustreznih ravnanj?

Izobraževanja ne zadostujejo, znanje, ki je zasidrano v nas je nekoristno, če ga ne znamo prenesti v prakso. Moramo se vse življenje učiti, če hočemo napredek. Kolektiv je malo zaspal in se ni ukvarjal z razvojem stroke.

Priloga G

Transkripcija intervjuja/parafrazirano, starost 33 let, diplomirana psihologinja, svetovalna delavka, dolžina delovne dobe 6 let.

Intervju je bil posnet na diktafon, izveden je bil v kabinetu svetovalne delavke, dne 11. 12. 2012, med 11. in 12. uro.

Kakšno je znanje oz. ozaveščenost vzgojiteljic v vrtcu o nasilju?

Mislím, da je čedalje boljše, ker se čedalje več govori o tem, vzgojiteljice postajajo bolj občutljive. Razvija se ničelna toleranca do nasilja, počasi napredujemo v to smer, še zdaleč pa še nismo tam. Veliko se moramo še pogovarjat.

Se udeležujejo izobraževanj?

Seminarjev se udeležujejo, na zadnjem jih je bilo 12, od tega precej odnesejo in izkušnje delijo tudi z ostalimi v vrtcu. Veliko kolegic se tudi samih odloča za brezplačna izobraževanja o spolnem nasilju, iz vrtca pa jih na to ne pošiljamo.

Se čutiš ti dovolj usposobljena, če bi se katera od kolegic s tovrstnim problemom obrnila nate?

Bom rekla, da ne, ker sem do sebe zelo kritična. Vem pa kako ravnati in kam jih usmeriti naprej.

Misliš, da dovolj poznajo tudi oblike zlorab?

Ja mislim, da ja. Čeprav jih morda ne znajo prav poimenovat, vedo, da obstajajo. Znajo navesti tudi primere.

Se pri svojem delu tega dovolj zavedajo?

Ne, pri svojem delu pa ne.

Kaj pa vpliva na to?

Predvsem lastna toleranca do nasilja. Kakšno toleranco imam jaz, kaj je zame še normalno.

Kaj misliš, kaj vpliva na mojo toleranco?

Izkušnje iz otroštva, lastne izkušnje in pa družba.

Kakšne oblike nasilja se izvajajo v vrtcu?

Psihično nasilje, večinoma. Fizično manj. Psihično z grožnjami: če ne boš ubogal, te bom peljala iz igralnice; k dojenčkom te bom peljala; veliko je vpitja, ne samo glasen govor, ampak so tukaj notri grožnje, zaničevanje: zakaj pa imaš ta ušesa, a zato, da boš na njih sedel; spet nič ne slišiš; stokrat sem že rekla; s tabo nič ni; ti mene sploh kaj razumeš.

Kaj pa fizično?

Bom rekla, da upam, da ga ni. Veliko vidim grobe potege z roko, grobo posedanje na klopi, stole. Vedo, da to ni OK, mislijo, da tako hudo pa spet ni. Si je že zaslužil, ker je bil poreden. Opravičujejo svoje ravnanje.

Pa si mogoče že kdaj pomislila, da bi, ko vidiš kaj takega, prijavila?

Sigurno. Fizičnega nasilja, v smislu udarca, tepeža, nisem videla. Tudi slišala nisem, si pa predstavljam, da se tudi dogaja. Če pa vidim, da se dere, grobo ravna, stopim noter in

povprašam, kaj se dogaja. Odziv je navadno tišina ali pa opravičevanje, da so otroci danes zelo razposajeni. Zavedajo se, da sem prišla z namenom. Ta svoja opažanja posredujem tudi vodji enote.

Ali ona ukrepa?

Tudi kdaj, ne vedno. Se mi zdi, da se ne odzovemo vedno, po drugi strani pa se mi tudi ne zdi za vsako stvar pomembno odzvat. Če pa je to praksa, ne enkrat ali dvakrat, potem pa se mi zdi, da se moram na to odzvat.

Zakaj pa misliš, da uporabljajo takšne načine discipliniranja?

Mislím, da zato, ker ne znajo drugače, si ne vzamejo časa, se ne naučijo, da se da tudi drugače.

Misliš, da jim je tako najlaže?

Za njih najbrž je, z moje perspektive pa ne.

Si morda tudi sama pri sebi kdaj začutila, da neustrezno ravnaš?

Ja, in sem to tudi delila s kolegico. Rekla sem, da me spravlja v tako nemoč, da sem že jezna. V tistem trenutku je bila kolegica tako odzivna, da je prevzela otroka. In tudi ona se je kdaj znašla v takšni situaciji. Takrat je prevzela tista, ki je v tistem trenutku to laže zmogla. Čutila sem, da mi je odleglo, enostavno sem se morala odmakniti. Že dve minuti sta bili dovolj. To pa sem tudi povedala: spravlja me ob živce, znorela bom, ne morem ga več poslušat. Saj s tem ni nič narobe. Meni je pomagalo, če sem povedala in se je kolegica na to odzvala. In obratno.

Kaj pa vpliva na neustrezna ravnanja?

Premalo znanja o vedenju, razvojnih značilnostih otrok, potrebah, pa še čisto drugi vplivi: število otrok v skupini, velikost igralnic, nerazumevanje vodstva, preobremenjenost, vse te stvari se potem sestavijo. Včasih pa je morda težko reči, da z določenim otrokom ne znajo več, da ne vedo kako bi še naredile oz. kaj bi naredile, da bi jih otroci bolj upoštevali.

Kaj pa, da so morda tudi same žrtve?

Ja, to pa sigurno, ker ti vzorci se vračajo. In če so imele same izkušnjo z nasiljem, so v tem krogu, ne glede ali se nasilje dogaja doma, s strani sodelavcev ali s strani vodstva.

Kdaj bi določeno nasilje prijavila?

Ob fizičnih poškodbah, če bi opazila, da ga je udarila, brcnila, ob spolnih zlorabah. Imamo pa v vrtcu že v načrtu odprt ta problem, ker psihičnega nasilja, groženj in vpitja, je res preveč. Tukaj zaznavamo problem in v naslednjem šolskem letu imamo v načrtu izvesti delavnice na to temo, v bistvu, prepoznat problem. Pravzaprav bi morala prijaviti, a tega ne naredim.

Zakaj, kakšne pomisleke imaš?

Verjetno strah pred tem, kaj bi s tem tej osebi naredila. Brez službe bi ostala.

Stanovska solidarnost?

Tudi. Se pa tudi nam zviša toleranca. Če si vsakodnevno v to vpet, se ti to že zdi normalno.

Na kakšen odziv pa naletiš pri vodji enote?

Ve, da se to dogaja. Je že tudi ona opazila, ni nekaj novega. Tudi ona ni prijavila.

Ali pride kdaj do ravnateljice?

Tudi kdaj. Take stvari mogoče pridejo, ko se pogovarjamo o menjavi kadra, pri oblikovanju skupin za naslednje šolsko leto. Vsako leto pride kakšen primer, ko par ne funkcioniira.

Kaj več od tega pa ne?

Kolikor jaz vem, ne. Se pa kakšna zadeva na rednih letnih razgovorih sproža.

So strokovni delavci seznanjeni s protokolom ravnanja v primeru zaznave nasilja ali samo vedo, da obstaja?

Vedo, da obstaja, kaj več od tega pa ne. Nekateri. Nekateri pa zelo vedo.

Na koga bi se ti obrnila, če bi zaznala nasilje?

Najprej še na drugo svetovalno delavko, potem pa takoj na vodjo enote in na ravnateljico. Takoj, ne bi razmišljala.

Katere so najbolj kritične situacije, ko pride do neustreznih ravnanj?

Mogoče takrat, ko se že malo mudi, ko je treba urediti veliko otrok, pri odhajanju ven, pri pripravi na obroke. Pri starejših pa v času proste igre, ko stvari uidejo izpod nadzora.

Katere disciplinske strategije pa še uporabljajo?

Time out, posedanje na stol, pošiljanje iz igralnice, pošiljanje v drugo skupino, ležat na ležalnik, za mizo sedet, ignoriranje malo.

Kako misliš, da se ob tem počutijo?

Jaz sem prepričana, da se tudi vprašajo, zakaj se tako odzivajo, zakaj tako reagirajo, da imajo občutek, da so jim stvari malo ušle iz rok. Ni jim vseeno, če bi jih kdo slišal, videl.

Ali lahko ta neustrezna ravnanja sproža tudi sam sistem?

Organizacija rutine morda kdaj ne odgovarja kakšni skupini in to lahko povzroča frustracije, normativi tudi niso prijazni, populacija otrok tudi. V oddelke sta lahko vključena tudi dva otroka s posebnimi potrebami z odločbo, pa še kakšen brez. Pa tudi razmere v državi.

Prej si vodstvo omenila?

Vodstvo sigurno tudi zelo vpliva na samo klimo v enotah, tukaj se tudi potem kaže neko splošno zadovoljstvo ali nezadovoljstvo. Koliko zna organizirat, prisluhnet, koliko je odzivno.

Kaj pa misliš, da bi lahko naredili, da bi se zadeve izboljšale?

Predvsem moramo razvijati ničelno toleranco do nasilja in se pogovarjati o svojih občutkih. Nič ni slabega, če imamo takšne občutke, vsi imamo včasih takšne vzgibe. Le da se eni znajo zadržat, drugi pa teže. O tem se moramo pogovarjat. Ozaveščanje in pošiljanje ljudi na seminarje, ali pa organizirati izobraževanja v vrtcu. Dobro bi bilo, da bi bili tako povezani, da bi se dalo to izvesti na delavnicah znotraj enote, intervizijo. Veliko je potrebno govoriti o tem, kakšna je moja toleranca, pa kakšni so bili do mene starši. O tem je potrebno veliko govoriti in narediti kaj na sebi, razmišljati o teh stvareh. Ne smemo samo govoriti, da nam gre nekaj na živce in da imamo slab dan. Mi dejansko ne smemo biti nasilni ne do otrok, ne do sodelavcev ne do nadrejenih.

Ali je lahko vodstvo vzor v komunikaciji?

Seveda, vodstvo s svojo komunikacijo kaže, kaj vse je dovoljeno tudi nam.

Priloga H

Transkripcija intervjuja, starost 46 let, diplomirana vzgojiteljica, dolžina delovne dobe 25 let.

Intervju je bil posnet na diktafon, izveden je bil v kabinetu vrtca, dne 17. 12. 2012 med 10. in 11. uro.

Kaj misliš, kakšno je znanje vzgojiteljic o nasilju?

Premalo se ve.

Si se ti kdaj udeležila izobraževanja na to temo?

Ja, sem in od takrat vem, da premalo vemo. Tudi jaz sem premalo vedela.

Se zdaj čutiš dovolj usposobljeno?

Čeprav se čutim, pa kakšen seminar na to temo, kljub temu ne bi bil odveč.

Kakšne oblike zlorab poznajo vzgojiteljice?

Mislím, da bolj tisto, kar je vidno, tisto, kar ni vidno, pa ne poznajo. Zato mislim, da je premalo znanja o tem. Tudi jaz sem na seminarju izvedela, da je lahko otrok žrtev nasilja tudi, če samo opazuje oz. je priča nasilju. Tukaj mislim, da nam manjka.

Kaj pa recimo fizično nasilje?

So opazne, te vidiš. Lahko je zapiranje v sobo, fizični napad, kazen, da nekaj mora naredit.

Kaj pa psihično?

Da mu odteguješ stvari; ukaz, tako naredi; če boš povedal, tega ne boš dobil; boš že videl, te bom tam počakal, bom tam povedal in ti kaj naredil.

Kaj pa v vrtcu, katere oblike misliš, da so najpogostejše?

Jaz v svojem primeru lahko rečem tako, jaz če vidim, da sem šla čez mejo, se nazaj potegnem in se skušam z njim pogovorit. Ne bom ravno rekla, da mu besede položiš na jezik, ampak skušam nekako izpeljati, da ne bi bilo posledic. Se pogovorim z otrokom, čeprav vem, da sem ga polomila in s tem utrdim tako, da bi bilo kot pozitivno. Ravno danes, ko sem stala pri vratih in sem se sklonila, sem zadela otroka, ki je stal ob podboju vrat. Otroek je rekel 'si me udarila' in v bistvu sem ga, nehote, res. Otroek pa seveda pove samo dejanje. Ampak ker vem, da otroci zelo radi napihnejo, sem potem utrdila to: 'Joj, si šel mimo, si se udaril. Kaj se je pa zgodilo? Aja, v podboj si se?' To sem utrdila, vrata in podboj, da nisem rekla: 'Oprosti, sem jaz!' Prenesla sem to dejanje, da ne bi iz tega nastali problemi. Zelo sem previdna pri tem. Pri teh rečeh ni bilo namerno, ampak če bi ga udarila, da bi namerno to naredila, bi ravno tako ravnala. Bi pač prenesla na drugo stvar, to kar naj bi doma povedal, to bi utrdila.

Kakšna ravnanja pa opaziš pri kolegicah?

Meni se zdi sporno, da otroka odpeljejo ven. To mi ni všeč. Na hodnik ali pa v drugo igralnico. Izločijo ga. Jaz ga posedem na stol, dam mu pavzo, potem pa se po kakšni minuti o tem pogovoriva.

Kaj pa kričanje, zmerjanje, vlečenje, cukanje?

Zdaj tako, verjetno kdaj pa kdaj, ko ne veš, kaj bi naredil. Se pač tako zgodi. Včasih ga petkrat opozoriš, potem ga pa za roko primeš in ga odpelješ, zdaj, če je to vlečenje, ne vem.

Mislím, da če mu nekaj rečeš, pa da ne posluša, rabiš fizično moč, da mu nekaj dopoveš. Če je to nasilje, ne vem, mislim, da ni nasilje, da so ena pravila, ki se jih mora zavedat. Čisto vse, kar počnemo, tudi ni nasilje. Tudi, če se oblačimo, pa ga čakaš tri ure, lej, mu rečeš, da ga boš pustil tukaj. To se mi ne zdi nasilje, saj je imel dovolj časa in se ni pripravil. Ne zdi se mi vse nasilje, kar mislimo, da je.

Kako pogosto neustrezno ukrepamo?

Dogaja se, samo verjetno je kakšen razlog za to. Če ven padeš, ni kar tako, ampak je več dejavnikov, da ti počí, če nekaj ni. Ni kar tako, da počíš, ne počíš vsak dan. Jaz mislim, da se pojavlja, da je redko in da je več dejavnikov, zakaj se to zgodi. Si strokoven in analiziraš potem, kaj si naredil in ali si ravnal prav. Ali bi v prihodnje ravnala podobno.

Kako se počútiš ob tem?

Sigurno, da ne dobro, ampak v tistem trenutku si pač to naredil.

Ali kdaj pomisliš, da je to kaznivo dejanje?

Ja, se več o tem govori, ja, ja.

Se bojiš, da bi te kdo videl?

Ne, ker se zavedam tega. V moji skupini so jasno postavljene meje in jasna pravila. Vemo, kaj lahko delamo in česa ne smemo. Včasih mi kolegice rečejo, da otroci, ko gremo z igrišča stojijo kot vojaki, ampak meni je prva varnost. Preštejem jih, ne morem si privoščít, da bi kje kakšen ostal. Ravno tako, ko grem po kosilo, sedijo za mizo in počakajo.

Ali bi prijavila nasilje, če bi ga opazila pri kolegici?

Prijavila ga direktno ne bi, z njo bi se pogovorila. Če bi udarila otroka, ali pa ga zaprla v kopalnico, ali pa bi ga pri mizi silila, da nekaj poje. Tudi, če bi ga silila nekaj delat.

Kaj pa, če ne bi zaleglo?

Potem bi pa obvestila vodjo, pomočnico ravnateljice. Ali pa bi se še enkrat pogovorila: »Glej, tole ne gre in če ne boš nehala, bom šla naprej.« Bi jo opozorila.

Bi imela ob tem kakšne pomisleke?

Ne, ne bi jih imela. Mogoče za kakšne kolegice to ni nasilje.

Misliš, da se sploh ne zavedajo, da izvajajo nasilje?

Tako, zanjo je to mogoče oblika kazni, zame pa je to oblika nasilja. Mislim, da bi se najprej o tem pogovorile.

Si že slišala za kakšno prijavo?

Ne.

Pa misliš, da se dogaja?

Ja, jaz mislim, da se. Mogoče tudi pri meni, pa se jaz tega ne zavedam. Če bi me katera od kolegic opozorila, bi se zamislila in skušala drugače ravnati. Premalo vemo o tem, kaj je nasilje.

Katere oblike kaznovanja uporabljaš?

Jaz uporabljam pavze, da se usede na stol, malo premisli in se potem pogovoriva. Vidim pa tudi, da se otroke pošlje ven, v druge skupine. Čas ti gre, energija ti gre, ampak vidim, da je

dobro, ker rešimo problem. Vidim pa, da so otroci sami začeli te pogovore, da se tudi sami bolj dogovarjajo.

Kdaj pa neustrezno reagiraš?

Gotovo je več dejavnikov. Tudi to, kaj ti prineseš od doma, pa pritiski s strani staršev, kolegic, otrok.

Misliš tukaj tudi na pritiske vodstva?

Ja absolutno, jaz sem imela takšno izkušnjo in sem bila gotovo bolj napeta. Če pogledam nazaj so tudi otroci gotovo trpeli. Bila sem bolj odrezava, odločna, mi je bilo vsega preveč. Jaz sem čutila mobing.

Kje pa vidiš možne rešitve?

Pogovor, komunikacija med nami. Da problemi ostanejo med nami, da druga drugi povemo in izmenjamo izkušnje. Intervizija, supervizija. Mogoče imam v sebi tudi to, ker sem odraščala v strogi disciplini. Lahko bi preko tega kaj razrešila. Izmenjava izkušenj, kaj doživljamo, to je izziv, ki ga imamo vsak dan. In učile se bomo druga od druge.

Priloga I

Transkripcija intervjuja, starost 54 let, diplomirana vzgojiteljica, pomočnica ravnateljice, vodja vrtca pri šoli, dolžina delovne dobe 35 let.

Intervju je bil posnet na diktafon, izveden je bil v kabinetu vrtca, dne 17. 1. 2013, med 14. in 16. uro.

Kakšno je znanje vzgojiteljic o nasilju?

Mislím, da poznajo zelo dobro. Vendar je med poznavanjem in znanjem velika razlika. Poznat, tako živet, tako delat ali poznat in delat drugače. Sploh ni važno, ali je to mlad ali star kader, mislim, da je to prisotno pri vseh.

Misliš, da gre tukaj za določena prepričanja o vzgoji, ki so močna, zakoreninjena?

Mislím, da se tukaj kar precej navezuje na moč, na avtoriteto, odnos odrasel otrok, na relacijo, jaz lahko, ti ne smeš. Mislim, da je tega veliko.

Misliš, da je to dediščina šole, kjer je bil učitelj edina avtoriteta?

Ne, mislim, da so tako zaverovani, da oni lahko, drugi pa ne, da je njim vse dovoljeno. Mislim, da ne kot avtoriteti, ampak kadru, ki vse zna in vse ve.

Kako je pa z izobraževanji?

Vsa izobraževanja, ki so na tem področju, se jih udeležujejo in so zelo zadovoljne, čeprav to do sedaj ni bila praksa. Pogovarjalo se je o problemih v skupinah, s svetovalnimi delavci, same med sabo so reševale kočljive situacije, same sebi so bile zadostne.

Pa misliš, da gredo na to izobraževanje, ker bi se rade nekaj naučile ali ker morajo?

Ne vem, na začetku leta sem jim rekla, naj se udeležijo izobraževanj, ki jih potrebujejo ali jih želijo, da to ni obvezno. Na vseh izobraževanjih doslej so bile vse. Sprašujejo, kdaj bo še kaj.

Kakšne oblike nasilja poznajo vzgojiteljice?

Poznajo vse.

Katere oblike pa v vrtcu izvajajo odrasli nad otroki?

Veliko verbalnega, definitivno. Discipliniranj, jaz sem ti rekla, ti moraš. Če sem ti rekla, da sediš, sem jaz tvoja avtoriteta in ti moraš, zato, ker sem jaz tako rekla. Vsa ta discipliniranja so nesmiselna, nimajo nobene veze s samim življenjem otroka, nobene varnosti, to so pravila zaradi pravil, ne da bi imela kakšno težo. Postavijo jih vzgojiteljice brez otrok, s tem otroci nimajo nobene veze. Za mene je nasilje nad otroki it iz igralnice v telovadnico v koloni. Otroke se drži v določenem času, v določenem prostoru, en kup enega čakanja, in to dela otroke nervozne in ko otroci pridejo ven, znorijo. In takoj sledi disciplina in kazni, boš to, boš ono. V naslednjem letu me čaka grozno težko delo, kar se tega tiče.

Kaj pa zmerjanje?

Če je vedenje neprimerno, ne znajo pokomentirat vedenja. So tudi neprimerne besede: nesramen si, grd si, ta ti sporočila, ponavljanje imena, to je del vsakdana.

Kaj pa kričanje?

To pa je naglas in veliko. V skupini in brez tega odhajanja iz garderob sploh ni.

Hitenje, priganjanje?

Ne, tega pa ni. Je pa čakanje. Ampak otroci ne čakajo otrok, čakajo kader. One si vzamejo zase čas. Zelo pogosto uporabljajo besedo si nesramen, ne znajo povedati kaj je bilo narobe, dejanja ne znajo povedat. Vedno izpostavijo otroka, do njega so žaljive in imam občutek, da tisti otrok kar leze skupaj. In če otrok joka, rečejo, naj se kar dere, da se lahko, saj ga ne boli. Ne znajo povedat, zakaj je kakšna stvar sporna, ampak je to eno samo kričanje. Izločanje otrok iz igre, ne odzivajo se na čustvene stiske, zelo malo je pristnega stika in crkljanja v drugi starostni skupini. Namensko odklanjanje podpore, definitivno, tega je veliko. In tu jaz obsojam svetovalne delavke, ker je to njihovo delo. Otroku nekaj ne gre in joka, se točno vidi, ali noče ali ne more. Rečejo: »Saj sem ti že trikrat pokazala, dost je, naj kar sam.« Ne dovolijo, da bi otrok naredil sam, tisto, kar lahko, da bi si sam vzel hrano, si postregel, si nalil, lončka ne sme sam vzeti. Po drugi strani pa tam, kjer bi morale priskočit na pomoč, jih pa ni. Mislim, da sploh ne poznajo razvojnih značilnosti otroka. Namensko odklanjajo pomoč, stran pogleda pa še reče, da ga noče videti. Ko boš, pa boš, če ne, pa ne boš. Ponižeanje: si nesramen, javna ponižanja. Ker se njej zdi, da ne je tako kot bi moral, že celo šolsko leto sedi dvoletnik sam pri mizi v kotu.

Kaj pa govorni nastop, bralna značka ali imajo otroci stiske?

To nisem videla, ampak bolj na ta način, da če klepetajo, naj pa zdaj oni naprej povedo. Ne glede na to ali bo otrok to naredil ali ne, ga že vidiš, ko začne mencat. Ali pa mora it v drugo skupino. Pri bralni znački zgleda pa tako v eni skupini, da diplomiran pedagog sedi na mizi in bere pravljico, otroci sedijo za mizo z rokami na hrbtih in poslušajo 3–5 pravljič na dan, zato ker sodelujejo v programu bralna značka. In potem morajo znat pravljice in jih morajo slišat. Seveda potem ponorijo, ker imajo omejeno gibanje, dejansko je to zloraba osnovnih otrokovih potreb. Tudi po gozdu so morali hoditi v koloni po dva. Se pa tudi ne zavedajo, da tudi če otroci spijo, jih ne smejo puščati samih. Zapuščajo otroke. Se lahko takrat kaj naredi. Tudi izolacija otrok je velikokrat prisotna. Sam pri mizi, med ležalniki se naredi zapora, da ne vidi ostalih. Rutinske dejavnosti so grozne, če niso načrtovane in potem, v teh prehodih, otroci, ki se počutijo utesnjene, zaštrlijo ven. Potem to strokovne delavke moti in potem je potrebno to preprečit. In to s svojo močjo. Tudi v okoljih, kjer se vsi poznajo, v ruralnih skupnostih, se dogaja, da če je to županov otrok, se mu več dovoli. Lahko tudi terorizira ostale otroke in se mu to spregleda.

Kaj pa ignoriranje otrok?

Tudi ignoriranje otrok je zelo prisotno. Vzgojiteljica na primer se vsede in poje svojo hrano. Otroci so sredi obroka, ko pojedjo juho, morajo dolgo čakati, da se vzg. naje, da dobijo dalje.

Kaj pa indoktrinacija?

Vsiljevanje otrokom načina prehranjevanja. Tu je kmečko okolje in otroci so vajeni klasične kmečke prehrane. Vsiljevanje drugačne hrane s strani zavoda vidim jaz kot sistemsko nasilje. Otroci hrano odklanjajo, je ne pojedjo in so lačni. Nimajo možnosti izbire. To pojej, ali pa bodi lačen! Hrana je lahko zdaj zelo veliko nasilje. Tudi bio-eko trendi gredo lahko v hude skrajnosti.

Kaj pa verske tradicije?

Ja, na primer miklavževanje. Definitivno ne gre tukaj za običaj, ampak za versko vzgojo. To ni stvar, ki bi bila enaka za vse, mi smo le v okolju, kjer imamo različno versko in nacionalno pripadnost. Ne moreš ti nekomu, ki ni rimokatolik vsiljevati miklavževanja. Ko so pa hoteli imeti božič, tam sem se pa uprla, tudi zdaj, ko prihaja velika noč, se že na veliko jajca barvajo. Zato bi rada uvedla samopostrežni način prehranjevanja.

Kaj pa fizično nasilje?

Tresenje otrok, potiskanje otroka ob različne površine in to počnejo mlade.

Se ti zdi, da je bilo nasilja včasih več kot danes?

Se mi zdi, da je zdaj prikrito nasilje. To je majhnemu otroku dobesedno povedal svojo nemoč. Če so vrata odprta, potem se ne more več dret in ga pritisne ob steno ali na tla. In pa grabljenje.

Kaj pa, če vzamejo repete, morajo vse pojest?

Ne morejo vzeti repeteja, ker jim one dajejo, koliko morajo pojest. To je dobesedno nasilje nad otrokom in s tem delaš debele otroke in kasneje debele odrasle. Siljenje, da je treba vse pojest.

Zakaj si rekla, da izvajajo prikrito nasilje?

Mislím, da imajo občutek, da so nadzorovane. Točno same vedo, da ne ravnajo prav.

Se bojijo sankcij?

Da.

Poznajo zakonodajo, pa vseeno to počno?

Da, zavestno.

Kako pa misliš, se počutijo ob tem? Zakaj se jim to dogaja, zakaj sploh neustrezno ravnajo?

Zato, ker so tako nemočne in se ne potrudijo za motivacijo otrok, za drugačno razporeditev dela, aktivnosti, da pride do konfliktnih situacij, ki motijo njo, ne pa otroke. Dejansko sploh ne vedo na kak način. Če vzgojiteljica ne zna otroka zaposlit, si otrok najde svoje delo in postane aktiven na njemu lasten način, počne stvari, ki so mu všeč. In če se z drugim otrokom zavsata, pač merita moči. In mislim, da to večina odraslih narobe razume.

Kaj pa to, da želi vzgojiteljica doseč svoje cilje in se ne ozira na otroka?

Jih ne bo dosegla. Zato, ker ona lahko cilj doseže pri enem otroku, ki ga bo prisilila. Vsi ostali otroci pa tega ne bodo počeli.

Kaj pa prinašanje slabe volje od doma?

Definitivno. Zelo težko je doma zapreti vrata in pustiti vse doma in obratno. To ti da pa potem kilometrína.

Kaj pa klima v kolektivu?

Definitivno. To pa je odvisno od vodenja. Če je le-to naravnano na tak način, da so si vsi nekako enaki, enakopravni. Seveda so tudi prikrita nasilja med samimi zaposlenimi, v tandemu. In zato je pametno delat tandeme, ki gredo dobro skupaj, ki so povezani. Če nekdo pogosto beži v bolniško, je za to nek vzrok. Ali je nasilje v tandemu, ali je strokovni delavec tisti, ki pritiska na neko skupino, ali pa kak starš. Če je vzgojiteljica nemočna pri določenem staršu, bo dejansko šla v bolniško, ker se bo na tak način izognila nasilju. Če imaš ti starša, ki ti bo vsak dan težil in težil in nekaj zahteval od tebe je to nasilje.

Misliš, da je lahko tudi vrtec kot sistem nasilen?

Ne, preprosto zato, ker če se držiš kurikula je le-ta dovolj širok, če se le ti hočeš prilagajat skupini, boš delal na način, da se boš tako ti kot skupina, počutil dobro. Takrat ni potrebno nobenega nasilja. Nasilje pravzaprav izvajajo tisti, ki se počutijo ogroženi. Vse se da organizirat tako, da ne obremenjuje nikogar. Odgovornost za kakršnokoli nasilno ravnanje je na posamezniku.

Kako pogosto pa opaziš različna neustrezna ravnanja?

Glasnost, posiljevanje otrok z različnimi pravili, ki niso primerna, ki niso dorečena skupaj z otroki, ampak so jih postavile vzgojiteljice same, dnevno. In ogromno je čakanja, pri odhajanju. Pri prihajanju. Enostavno, kot sem rekla, ko ljudje ne znajo, se pokaže njihova nemoč in se zatekajo k neustreznim načinom ravnanja.

Misliš, da se zavedajo, kaj je dovoljeno in kaj ne?

Gotovo zelo dobro vedo, če ne, se ne bi skrivale. Pred mano ne bo nihče tega počel, za ovinkom se pa vidi in sliši.

Ali kaj ukreneš v zvezi s tem?

Ja, ravno včeraj sem imela en individualni pogovor na zapisnik.

Ali imate protokol ravnanja v primeru zaznave nasilja?

Ne, imamo kodeks etičnega ravnanja v vrtcu.

Ali si že slišala za kakšno uradno prijavo?

Ja, v prejšnji službi je bilo tako, da če si karkoli opazil, si moral takoj sporočiti vodji in ravnateljici ... In potem so se oni odločili, ali bi poklicali socialno službo ali ne bi, ker to za sabo potegne preveč papirologije.

Pa bi imela kakšne pomisleke, če bi morala prijavit kolegico?

Ja, najbrž bi jih. Najbrž se ne počutiš dobro, če izpostaviš in prijaviš nekoga za neprimerno ravnanje. Ne počutiš se dobro, če ga prijaviš in če ga ne. Povsod je neka moralna krivda. Če si ga prijavil, si 'špec kahla', boš v kolektivu izoliran, izločen, če ga ne, imaš pa osebno moralno zadrego, zato, ker nisi pomagal otroku.

Zakaj misliš, da ne reagiramo, čeprav vemo in je tega precej?

Ne vem, če je to ravno stanovska pripadnost, mislim pa, da je. Nočemo se izpostavljat, se bojimo, če bomo morali iti za pričo, če bo sodišče, vedno je tisto, kaj pa če bo ... nikoli pa ne rečeš: »Dobro, zdaj bom pa pozorna, ko bo pa drugič, bom pa pozorna«. Če bi bilo fizično nasilje, bi prijavila, definitivno.

Kje pa misliš, da je tista meja, ko je nekaj običajna praksa ali pa nasilje, ki ga je treba prijaviti?

To pa je nedorečeno. Vsi se držimo zakonov, tam pa definicije dejansko ni. Psihično nasilje mislim, da se še zelo tolerira, prijava je samo, ko gre za fizično nasilje, kar se tiče udarca. Zloraba je najhujša oblika nasilja.

Kakšne načine discipliniranja pa uporabljajo vzgojiteljice? Na podlagi česa izbirajo svoje disciplinske strategije?

Na podlagi lastne nemoči in na podlagi tega, da ne znajo otroke motivirat, oblikovat pravil. Če jih pa že oblikujejo, se jih pa same ne držijo. Pravila so za otroke, ne za vzgojiteljice. Rečejo recimo, da smo pri mizi tiho, one pa potem sedijo in čvekajo. Nekatera pravila so že zdavnaj preživeta, one jih pa še vedno uporabljajo. Gre samo za kontrolo in nadvlado. Nasilje

nad otroki je lahko tudi takrat, ko ni nobenih pravil, ko otrok lahko počne, kar hoče. To je potem anarhija in lahko se zgodi marsikaj. Pa tudi servilnost, da otroku ne pustiš, da naredi tisto, kar že sam zmore.

Kje pa vidiš možnost preprečevanja zlorab?

To pa je zelo težko. Tisti, ki ima zakoreninjeno neko vedenje, ga zelo težko preusmeriš. Bolj kot ne, ga lahko samo sankcioniraš ali redno kontroliraš. Se pravi strah pred sankcijo. Če nekdo zna povezovati teorijo s prakso, potem ne potrebuje nasilja, ker bo pri svojem delu toliko kompetenten, da bodo vsi otroci zaposleni. Otroku nima niti časa pomisliti, da bi kaj ušpičil, ker če so otroci pretirano živahni, če razgrajajo, če se podijo, skačejo, če pač počnejo tisto, kar krši njihova dogovorjena pravila, to počnejo samo takrat, ko niso zaposleni, se dolgočasijo. In ko imamo mi zavedene hiperaktivne otroke, vedenjce, to ni res, to so nadpovprečni otroci, ki nimajo primerne zaposlitve.

Kaj misliš, da bi se dalo tukaj še naredit s strokovnimi delavci? Izobraževanja, supervizija?

To ne gre, ker sama veš, da se ljudje veliko lažje odprejo v skupini, kjer se med seboj ne poznajo, če pa sta dva iz istega kolektiva, pa supervizija pade v vodo. Jaz mislim, da je tukaj napaka že v fakulteti. Nikoli ni bilo nobenega poudarka na nadpovprečnih otrokih, neka samo o tistih s posebnimi potrebami. In zdaj je prišlo do še ene anomalije, do prekvalifikacij. V enem letu pedagoške izobrazbe enostavno ne moreš dobiti.

Ali bi lahko tudi tukaj govorili o zlorabi?

Ja zato sem rekla, da prihaja do nasilja zaradi nemoči. Dejansko si ne zna pomagat in prihaja do situacij, jaz sem močnejša od tebe.

Normativi in standardi?

Včasih sem delala sama z veliko večjo skupino. Bili smo iznajdljivi in smo delali v skupinah, da so bili otroci zaposleni.

Ali misliš, da je danes še vedno veliko frontalnih oblik dela?

Uf, veliko preveč. To je definitivno nasilje. In če se gremo mi eno individualizacijo, je frontalna oblika nikakor ne daje. Vedno v vseh skupinah je problem z nadpovprečnimi otroki, ti se dolgočasijo in te otroke se disciplinira in to je nasilje. Ker dejansko potem je priden/poreden otrok. Vse je zdaj storilnostno naravnano, vsak se hoče kar nekaj ven metat, se hoče dokazat, pokazati in s tem ne poslušamo več otrok.

Kaj pa pogled na ničelno toleranco?

Nimajo ga, tudi etičnega kodeksa ne poznajo.

Priloga J

Transkripcija intervjuja, starost 31 let, pomočnica vzgojiteljice, dolžina delovne dobe 9 let.

Intervju je bil posnet na diktafon, izveden je bil v kabinetu vrtca, dne 8. 3. 2013, med 13. in 14. uro.

Kakšno je znanje vzgojiteljic o nasilju?

Znanje je načeloma dobro, še vedno pa se dogajajo kršitve. Poznajo, se ne izobražujejo in ne ravnaajo v skladu s tem.

Katere oblike nasilja poznaš?

Prikrito, verbalno in fizično, ki ga načeloma ne izvajajo več.

Kaj pa misliš, da vpliva na neustrezna ravnanja?

Karakter vzgojiteljice.

Katere oblike nasilja pa opaziš v vrtcu?

Zmerjanje: »Ustavi se, pa kaj ti je, a boš že nehal!«

Zanemarjanje čustvenih potreb: »Ne, ne boš sedel tukaj!«

Zahteve: »Tole boš tukaj naredil, če so vsi zmogli, boš pa tudi ti!« In mora pač narisat izdelek ali pa karkoli ali pa za kazen. »Tole boš tukaj delal, ostali se gredo pa igrat.«

Izločanje iz skupine ali igre.

Pomoč tudi odklanjajo: »Boš že zmogel tisti gumb zapet.«

Poniževanje na primer, če hodiš v koloni, ga postaviš na stran: »Zdaj boš pa tukaj stal!« Ga izpostaviš javnemu ponižanju. Ali pa: »Zdaj boš pa ti povedal!« Čeprav se mi zdi, da vse tudi ni nasilje. Otrok ne more vedeti, če mu ne poveš. Problem je samo v tem, da ko ne vem kolikokrat poveš lepo, ti potem zmanjka in neustrezno reagiraš.

Kričanje, nadiranje je pravzaprav bolj kot kričanje.

Zastrahovanje: »Zdaj pa, če ne boš... bom pa mamici povedala.«

Prostorska osamitev, ga daš malo hladit na hodnik. Tudi ignoriranja je nekaj.

Zdi se mi, da najprej kričimo, ti kar znoriš, pa rečeš, zdaj bo pa takole.

Kaj pa fizično?

Primeš ga za roko, pa ga premakneš, tudi kakšna kapa gre malo trše na glavo. Tudi eno po riti sem že videla.

Kako pogosto opaziš različna neustrezna ravnanja?

Lahko bi povedala v urah, vsakodnevno.

Zakaj pa misliš, da neustrezno reagirajo?

Ker lepa beseda ne zaleže. To gre najhitreje, ker nas je preveč. Ko si nemočen se ne moreš ustavit, ampak samo planeš. Pa tudi prepričanja, pogled na vzgojo, subjektivne teorije, dnevno razpoloženje, premalo izobraževanj.

Kaj bi pa morala videti, da bi prijavila?

Jaz sem videla, prijavila nisem, sem pa povedala pomočnici ravnateljice. Vodstvo ni reagiralo.

Kaj si videla?

Udarec po riti, grobo premaknjenje.

Si imela ob tem kakšne pomisleke?

Ja, da če vodstvo ne bo sprožilo naprej, sama ne bom. Nikjer ne bom zaščitena in bom črna ovca. Ni pa to prav. V vsakem primeru bi se tako odločila, da bi šla naprej, ne glede na to, kaj bi se zgodilo.

Si še komu povedala?

Kritičnemu prijatelju sem povedala ne samo pomočnici ravnateljice, ampak ni šlo.

Je klima v vrtcu takšna, da dopušča takšna ravnanja ali je naša toleranca do nasilja tako visoka, da nas to ne zmoti?

Samo pri nekaterih osebah, ne pri vseh. Njih očitno že sprejemamo takšne in potem pač tako je. Vsi sčasoma postanemo malo bolj tolerantni. Vodstvo sicer ima jasna stališča, a se jih ne drži in jih tudi ne izraža. Tega nikoli ne omenjamo, samo enkrat smo imeli neko izobraževanje, ki sta ga vodili obe svetovalni delavki.

Kaj pa sam sistem, se ti zdi, da bi bil lahko nasilen že sam po sebi?

Ja, seveda, saj si kar naprej omejen na čas. Tudi pri spanju je še veliko prisile.

Kakšne načine discipliniranja pa še uporabljaš?

Ja nagrada se zelo obnese, se izplača in tudi učinkuje. Pa motiviranje.

Kje vidiš možnost za preprečevanje neustreznih ravnanj?

Izobraževanje, aktivni, pogovor o tem, saj o nasilju v vrtcu sploh ne govorimo. Si nasilen samo kolikor imaš ti vest, koliko lahko in koliko ne smeš. Samo neke meje v vrtcu pa nimamo. Teoretično vemo, samo premalo se o tem pogovarjamo. Morali bi se vsaj vsak mesec, ne pa trikrat na leto. Pogovor o tem, kaj lahko, kaj ne smeš, kako lahko drugače.

Kodeks etičnega ravnanja v vrtcu poznaš? Si ga prebrala?

Poznam in sem ga prebrala.

Priloga K

Zakoni s področja nasilja (<http://uem.gov.si/>):

- Zakon o preprečevanju nasilja v družini
  - Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti
  - Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini
  - Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini
  - Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode
  - Resolucija o nacionalnem program preprečevanja nasilja v družini 2009–2014

- Kazenski zakonik,
- Zakon o kazenskem postopku,
- Zakon o policiji
- Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi,
- Zakon o prekrških zoper javni red in mir,
- Zakon o pravnem postopku,
- Stanovanjski zakon,
- Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem,
- Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja,
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških,
- Nacionalni program za enake možnosti žensk in moških (2005–2013).

da otroku ne pustiš, da sam naredi tisto, kar že zmore										
Čustveno izsiljevanje	•		•	•					•	
Odtegovanje naklonjenosti	•	•		•					•	
Neodzivanje na čustvene stiske		•	•		•				•	•
Zelo malo pristnega stika in crkljanja v drugi starostni skupini									•	
Zavestno in namensko zanemarjanje otrokovih čustvenih potreb		•	•	•	•				•	
Neodzivanje na znake čustvene stiske		•	•		•				•	•
Discipliniranje z zastrahovanjem	•	•	•		•		•	•	•	
Ignoriranje	•	•		•			•		•	
Vzgojitelji so prezaposleni sami s seboj in za otroka ne kažejo pravega interesa		•			•				•	•
Odtegovanje stvari		•								
Indoktrinacija, verske tradicije									•	
Siljenje k različnim aktivnostim	•	•							•	
Vsiljevanje načina prehranjevanja									•	
Siljenje otroka s hrano				•	•				•	
Spanje kot prisila	•	•			•	•	•		•	•
Nestrpnost	•	•							•	
Ukazi	•	•							•	

Ponavljanje zahtev na grd način	•	•								
Čakanje								•	•	
Zapuščanje otrok									•	
Problematika priseljencev					•					